

חוברת ללומדי 'דרשו' דף היומי משנה ברורה

סיכומי המשנה ברורה, שאלות מעשיות, ביאורים למשנ"ב, הקדמות
להבהרת הסעיפים, הוספות מפוסקי דורנו

טבת - שבט

סימנים תרעד - תרפט (ס"ד)

סוף הלכות חנוכה - תחילת הלכות מגילה ופורים

עם הערות נחוצות מתוך משנ"ב 'דרשו'

יוצא לאור ע"י

כולל רצופות
תפארת דוד

מודיעין עילית

סיכומים והקדמות אלו מתפרסמים בקרב לומדים רבים
וזכה לתהודה רבה בקרב ת"ח מופלגים,
ואף מעידים שהסיכומים מהווים תועלת מרובה
הן להבנת ובהירות בלימוד, הן לחזרה ושינון היטב באופן חווייתי,
הן לזכירת הלימוד, והן לידיעת ההלכה באופן מעשי

ניתן לקבל גליון מידי חודש:

דוא"ל: 7163036@GMAIL.COM

לקבלת חוברת מודפסת על כל ההספק, בסך 2 ₪ בלבד

במודיעין עילית

טל' 0527-163-036

הערות והארות יתקבלו בברכה

לתרומות והנצחות בגליונות הבאים: נדרים פלוס, כולל תפארת דוד

© כל הזכויות שמורות

ניתן להשיג ע"פ הכתובת הנ"ל את הספרים:

"שונה הלכות המבואר" (למרח הגר"ח קניבסקי שליט"א, עם ביאורים)

"דרכים ושיטות לזכירת הלימוד" - הקונטרס שמועיל לזכור כל מה שלומדים, ולהפוך את הלימוד לבהיר וברור.

כללים ללומד:

הקדמות לסעיפים: ההקדמות מתוך גמרא וראשונים, ומטרתן לבאר את יסוד הסעיף, ולתת רקע להבנת דברי השו"ע ומשנ"ב היטב

סיכום השו"ת: תימצות מסקנת המשנ"ב ביאה"ל ושעה"צ דרך שאלות ותשובות.

המקור שבסוף התשובה חוזר על כל חלקי התשובה

כשיש מקף בין האותיות שבמקור כגון ס"ק א-ג הכונה למשנ"ב ס"ק א ב ג

הדברים שבסוגרים מרובעים הם מהשו"ע ומשנ"ב

ושבסוגרים עגולים זהו תוספת ביאור מהאחרונים

ההבנה בהכרעת המשנ"ב מבוססת על דעת מרח"ח קניבסקי שליט"א בספרו שונה הלכות

שאלות מעשיות: להדד את הנלמד כפי העולה מתוך השו"ע ומשנ"ב, עם שימת דגש על המציאות השכיחה בזמנינו

מיועד לבני אשכנז וספרד כאחד

תוכן

4.....	סימון תרעד
5.....	סימון תרעה
7.....	סימון תרעו
9.....	סימון תרעז
14.....	סימון תרעה
14.....	סימון תרעט
15.....	סימון תרפ
16.....	סימון תרפא
16.....	סימון תרפב
17.....	סימון תרפג
17.....	סימון תרפד
19.....	סימון תרפה
24.....	סימון תרפו
27.....	סימון תרפז
31.....	סימון תרפח
40.....	סימון תרפט
43.....	תשובות לשאלות למעשה:

סימן תרעז

(הקדמה לסעי' א). **הדלקת מנר לנר: מבוואר בגמ'** (שבת כב.- כג., למסנא) שנרות חנוכה מותר להדליק נר מנר, ואין בזה ביזוי מצוה מפני שכולן של מצוה הם. ויש צד בגמ' שהיה תר דוקא כשמדליק הנרות זה מזה שלא ע"י אמצעי, אך להדליקם זה מזה ע"י קינסא [-חתיכת עץ] אסור, מפני שיש בזה ביזוי לנר הראשון שמדליק ממנו עץ של חול [אף שמטרתו להדליק ממנו נר מצוה]. ונחלקו הראשונים אם נקטינן כן להלכה [ואלו ב' הדעות שבשו"ע]. וכתב הרמ"א שהמנהג שלא להדליק כלל נר מנר, מפני שעיקר המצוה הוא נר אחד ושאר הנרות אינם מעיקר הדין, ודמי קצת למדליק נר של חול.

חשש שיכבה: כתב התרומת הדשן (סי' ק), הרוצה להדליק נר מנר ע"י קינסא, ויש לחוש שיתכבה ברוח קודם שיגיע לנר מצוה שרוצה להדליק, אסור אף למ"ד מדליקין על ידי קינסא, שבאופן זה שיש לחוש שמא לא יגיע לכלל המצוה האחרת מודה שאסור. והביא לכך ראיה מדברי הגמרא (שבת כב:) שאמרו 'מעשר שני אין שוקלין כנגדו דנרי זהב ואפילו לחלל עליו מעשר שני אחר', וביאר בגמ' הטעם שמא לא יכוין משקלותיו וקמפיק להו לחולין, ופירש רש"י שמא יהיו יתירים ויחוס עליהם ולא יחלל המעשר עליהם ונמצא שביזה המעשר שלא לצורך. ולכן גם כאן אם יש חשש שיכבה קודם שידליק ממנו הנר האחר אסור.

1. **הדלקת נר מנר: א)** שני בעלי בתים הדרים בבית אחד ואין סמוכין על שלחן אחד, דמדינא צריכים להדליק כל אחד, האם מותרים להדליק נר זה מזה [בלא אמצעי]. (ב) וע"י נר של חול. (ג) ואם הוא בענין שיש לחוש שיכבה הנר חול קודם שידליק הנר של חנוכה. (ד) נר השמש, האם נחשב נר מצוה או חול. (ה) לסוברים שמותר להדליק נר מנר רק שלא ע"י אמצעי, כיצד משכחת לה שידליק הרי יש להניח הנר במקומו קודם ההדלקה.

(תשובה: א) כן. (ב) אסור, ויש מתירין כיון שמטרתו להדליק נר של מצוה, ואין כדאי להקל בזה [כדלקמן תשו' 4 ד]. (ג) אסור. (ד) חול (דעיקרו נעשה לשימוש לצורך חול וכ"ל סי' תרע"ג ס"א). [לבד משל ביהכ"ס, כדלקמן תשו' 4]. (ה) 1) דעת הט"ז שאם אוחז הנר בידו קצת זמן ואח"כ מניחו יצא ואתי שפיר, אמנם הרבה חולקים (וע"י בזה לקמן סי' תרע"ה ס"א). 2) בפתיחות ארוכות, ואע"פ שמושך הפתילה כדי להדליק בה האחרת אין לחוש כל שאין מסירה לגמרי מהנר. 3) י"א שיכול לטלטל הנר הדלוק עד הנר המונח ולהדליקו, ואפ"ל לסוברים בסי' תרע"ה שאין לטלטלו ממקומו הרי כאן הכל רואים שעושה לצורך נ"ח אחר. סעי' אוס"ק א ג ד ו ושה"צ.

2. **א) האם מותר להדליק נרות ההידור מנר חנוכה [כגון ב' בני"א הסמוכים על שלחן אחד, או אדם אחד שמדליק כמה נרות כגון מליל שני]. (ב) כבה א' מהנרות, האם מותר להדליקו מהאחרים. (ג) והנ"ל ב', בשני בעלי בתים (דלעיל תשו' קודמת).**

(תשובה: א) מדינא מותר אך נהגו להחמיר¹, דעיקר המצוה אינו אלא נר א' לכל בני הבית הסמוכים על שלחן אחד והשאר אינו למצוה כ"כ. (ב) לכו"ע אסור. ואפ"ל כבה תוך שיעור הזמן. וכ"ש אם כבה נר השמש שאין להדליקו מנ"ח. (ג) גם אסור. סעי' אוס"ק א ב ו.

3. **אחר הזמן: א) אחר שעבר זמן המצוה, האם מותר להדליק מהנר נר של מצוה. (ב) ולהדליק מהנר נר של חול.**

(תשובה: א) כן². (ב) מותר, ולמחמירים לעיל סי' תרע"ב ס"ב ס"ק ח לאסור הנאה כ"ז שדולק ה"ה בזה יש להחמיר. סעי' אוס"ק ח. ס"ק ה יובאו לקמן תשו' 4.

א) **שאלה למעשה:** א. לאחר שהדליק ר' שמעון את החנוכה, שם לב שאינה נמצאת במקום מהודר כל כך, ורוצה לטלטלה למקום אחר כדי שתעמוד במקום מהודר יותר - באופן הניכר לכל שזוהי מטרתו. האם נכון הדבר לעשות זאת, או שיש להחמיר לסוברים לקמן סי' תרע"ה שאין לטלטל את הנרות לאחר ההדלקה. (ע"י שה"צ ד). ב. לחידודי: נר אחד מנרות המהדרין שכבה תוך כדי ההדלקה, האם מותר להדליקו מנר אחר של המהדרין. (לשימת לב, השאלה מורכבת מב' נושאים. ע"י ס"א במחבר וע"י היטב ברמ"א ובס"ק ו בתחילתו. וע"י ס"ק ב אך ע"י בה"ל לעיל סי' תרע"ג ס"ב ד"ה א.)

(הקדמה לסעי' ב). **הדלקת נרות מצוה זה מזה:** כתב בעל התרומה (סי' רכט), מותר להדליק נר מצוה מנר מצוה, כגון נר שבת או נר בית הכנסת וכן נר של חנוכה כולן נרות של מצוה הם ומותר להדליק מזה לזה. והגר"א כתב שדין זה שנוי במחלוקת, שדברי בעה"ת הם כמ"ד (לעיל סי' תרע"ג ס"א) מותר להשתמש דבר קדושה לאור נר חנוכה, אך לדעת האוסרים שם, וסברתם משום שנראות המצוות כמבטלות זו את זו והוי ביזוי למצוה שמשתמש בה, ה"ה גם לענין הדלקה אסור להדליק נר מצוה מנר מצוה.

4. **הדלקת נרות מצוה זה מזה: נר חנוכה ובית הכנסת ושבט ות"ת ושהודלק לצורך חולה, כולן של מצוה הם. (א) האם מותר להדליק ב' נרות של מצוה אחת, נר אחד מחברו, כגון ב' נרות שבת זה מזה. (ב) ולהדליק נר של מצוה אחת מנר של מצוה אחרת [בלא אמצעי]. (ג) וע"י נר של חול. (ד) בנרות חנוכה של ביהכ"ס, האם נר השמש בכלל נר מצוה.**

הוספות ועיונים

¹ כן כתב הרמ"א, ובכף החיים (ס"ק ח) כתב שכן מנהג הספרדים.

² ואפשר שדוקא נר של חנוכה מותר, שבזה מדינא מותר ורק ממנהג אוסרים כ"ל, אבל שאר נר מצוה הלא יש מחמירים מדינא כדלקמן ס"ב. שונה"ל הל' ג.

תשובה: א) כן. ב) מותר, ויש מחמירים. ג) בשו"ע כתב אסור ויש מתירין, וכתב המ"ב שאין כדאי להדליק. ד) בנר ביהכ"ס כל הנרות של מצוה. ולכן יש לגעור במדליקין נרות מנר ביהכ"ס ואפ"י מן השמש, חוץ ממוצ"ש כדי לילך לביתו להאיר במבואות האפילות (דהוא צורך מצוה שלא יכשלו בחשיכה). סעי' ב"ס"ק ה' ושה"צ.

ב) **שאלה למעשה:** בבית משפחת ר' שלום, כשבאו להדליק את הנר של שבת, ראו שנגמר להם הגפרורים. האם מותר להם להדליק הנר של שבת מנר החנוכה הדולק [במקום שיצטרכו לחזר אחר גפרורים אצל השכנים]. (עי' ס"ב וס"ק ט. ועי' ס"ק ג בסוף).

סיכום קצר לנלמד: שנים הדרים בבית אחד וחייבים מדינא בהדלקה, יכולים להדליק הנר זה מזה - בלא אמצעי [ומשכח"ל: בפתילות ארוכות, י"א שיכול להגביה הנר הדלוק להדליק השני, לט"ז יכול לאחוז בנר בידו קצת זמן ושוב להניחו - והרבה חולקים]. וע"י נר של חול אסור, ויש מתירין, ואין כדאי להקל. ובענין שיש לחוש שיכבה קודם שידליק ממנו אסור. נר השמש אינו בכלל נר של מצוה [זולת ב"ח שבביהכ"ס זכולן של מצוה]. • מותר להדליק נרות חנוכה זה מזה, ונהגו להחמיר דעיקר המצוה אינו רק נר א' לבית. כבה א' מהנרות, אסור להדליקו מאחרים, ואפ"י בשני בעלי בתים החייבים, דמשדליק הנר יצא. • לאחר שיעור זמן הדלקה מותר להדליק מהנר נר של מצוה, ונר של חול גם מותר ויש מחמירים. • נר מצוה, כגון נ"ח וביהכ"ס ושבת ות"ת ושהודלק לחולה, מותר להדליק עצמם זו מזו כגון נר שבת מנר שבת, ולהדליק מצוה זו ממצוה זו מותר ויש אוסרים. וע"י נר של חול מחלו ואין כדאי להדליק.

סימן תרעה

(הקדמה לסעי' א' וס"ק ה' 1). **טלטול נר במקום המקום:** יש ג' חילוקים: א. בגמ' (שבת כב:) אמרו שכיון שהדלקה עושה מצוה, אם מדליק הנר במקום פסול ואח"כ מניחו במקום הכשר, כגון שהדליקו בתוך הבית בתקופה שהדלקה בתוך הבית פסולה, ושוב הוציא הנר לחוץ והניחו במקום הכשר, לא יצא, שכיון שהדלקה עושה מצוה הרי שבעת ההדלקה צריך שיעמוד במקום הכשר. ב. עוד אמרו בגמ' (שב), שגם למ"ד הנחה עושה מצוה, באופן הנ"ל שהוציא מהבית לחוץ לבית לא יצא, ואע"ג שהנחה עושה מצוה והרי הונחה במקום הכשר - אסור זאת מפני הרואה שיאמר מה שהדליקו תחילה בתוך הבית - לצרכו הדליקה. ומכאן למדו הפוסקים, שאף באופן שמוותר להדליק בתוך הבית, אם מדליק בבית ומוציא לחוץ - לא יצא, מפני הרואה שיאמר לצרכו הדליקה. ג. לענין טלטול הנר לאחר ההדלקה במקום

למקום, ושני המקומות במקום הכשר להדלקה וגם שניהם במקום אחד כגון ששניהם בתוך הבית או שניהם מחוץ לבית, נחלקו בזה האחרונים, י"א שגם בזה אסור, ומפני הרואים שיאמרו שהטלטול נעשה לצורך שימוש (שעה"צ תרע"ד ד), ויש חולקים וסוברים שאין לחוש לזה כשמטלטלה במקום אחד. ולמעשה כתב הפמ"ג (א"א ב) שלכתחילה יש ליהזר, ובריעבד אם טלטל יצא (כן מבואר במ"ב ס"י תרע"א ס"ק ל).

5. **הדלקה עושה מצוה:** הדלקה עושה מצוה, ולא הנחה. א) אם היה הנר מונח במקומו שלא לשם מצות חנוכה, האם צריך להסירו ולהניחו לשם מצות חנוכה. ב) נר שהיה דלוק מערב שבת למצות חנוכה, והיה דולק והולך כל היום, מה צריך לעשות במוצ"ש כדי שיעלה למצות חנוכה אז.

תשובה: א) לא, שהדלקה עושה מצוה. ב) לכבות ולהדליק לשם מצוה, אך א"צ להגביה ולהניח לשם מצוה וכו"ל. (מה שכתב שהיה דלוק למצות חנוכה, לא דוקא אלא רבואת נקט. מג"א א'). סעי' א' וס"ק ב.

6. **טלטול הנר:** א) בזמן הגמ' שהיה צריך להניח הנר בחוץ דוקא: אם הדליק הנר בפנים והניחו בחוץ, האם יצא. ומדוע. ב) ובזמננו שמקילים ומדליקים בתוך הבית. ומדוע. ג) הדליק בחוץ והניח בפנים [בזמננו שמדליקים בתוך הבית], האם יצא, ומדוע. ד) אם היתה ההדלקה וההנחה במקום אחד, בפנים או בחוץ, האם מותר לטלטל הנר באותו מקום. ובאיזה שיעור זמן. ה) ובנר בית הכנסת.

תשובה: א) לא, שהדלקה צריכה להיות במקום החיוב. ב) גם לא יצא, שהרואה אומר לצרכו הדליק. ג) לא יצא וכו"ל ב'. ד) יש ליהזר בזה - עד שיושלם שיעור ההדלקה דהיינו חצי שעה (ולעיל בשה"צ ס"י תרע"ב ס"ק יב כתב שיש להחמיר כל זמן שדולקים, מפני הרואים), ויש מקילים, ולכתחילה בודאי יש ליהזר³. ה) גם נכון ליהזר לכתחילה⁴. סעי' א' וס"ק ה'.

7. **אוחז הנר בידו:** א) הדליק הנר ואוחזו בידו באותו מקום, האם יצא. ומדוע. ב) הנ"ל א' [דלא יצא], האם דוקא כשאוחזו כל זמן המצוה או אפ"י אוחזו קצת זמן ואח"כ מניחו.

תשובה: לא יצא, שהרואה אומר לצרכו אוחזו. ב) דעת הט"ז להקל בקצת זמן, אבל דעת כמה אחרונים שאין להדליק עד שיהיו מונחים במקומן. סעי' א' וס"ק ז.

8. **הוסיף שמן אחר ההדלקה:** מי שבירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן בנר עד כדי השיעור, האם יצא. ומה צריך לעשות [ומה לגבי הברכה].

הוספות ועיונים

³ ובאיסור זה של הזזת הנר אחר הדלקתו שלא יראה שלצרכו הדליקו, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני חנוכה עמ' שט) שאין בכלל זה הזזת הנר מעט.

⁴ במ"ב משמע שניר בית הכנסת יותר קל לענין טלטול מנרות שבבית, וכן מבואר בב"י. וטעם הקולא בנרות בית הכנסת ביאר בבגדי ישע ס"ק ב שהרי הרבים שמעו את הברכה ואין כ"כ חשש שיאמרו לצרכו הדליקה.

תשובה: לא יצא,⁵ שהדלקה עושה מצוה. וצריך לכבותה, וליתן בה שמן כשיעור (אם עדין לא נתן), ולחזור ולהדליק, בלא ברכה (דיש צד בראשונים שלפי תירוק א' בגמ' א"צ שמן כשיעור. חמד משה תרעג ט ופמ"ג משב"ז ג ובס"ל תרעג י). סעי' ב' בס"ק ח.

ג) **שאלה למעשה:** ר' יהושע בירך על ההדלקה, ואז שם לבו שאין בבזיק מספיק שמן כדי שידלק חצי שעה, והוסיף שמן כשיעור הראוי, והדליק הנר. האם יצא ידי חובה. (עי' שו"ע ס"ב).

9. **אשה: א) אשה, האם חייבת בנר חנוכה. ב) כשהאיש מדליק, האם גם האשה צריכה להדליק. ולמנהג הרמ"א שכל א' מבני הבית מדליק. ג) ואשה שרוצה להדליק, האם מברכת. ד) כשאין האיש בביתו, ויש בבית אשה וקטן, האם ידליקו [ומי]. ומה לענין ברכה. ה) האם אשה יכולה לעשות איש שליח להדליק בשבילה. ומה לגבי ברכה. ו) כשהאיש נמצא בבית, האם יכולה האישה להדליק ולהוציא כל בני הבית. ז) האם איש יכול לעשות אשה שליח להוציא.**

תשובה: א) כן. ב) בכ"ג א"צ. מפני שטפלות לאנשים ואשתו כגופו.⁶ ג) כן. ד) האשה תדליק, ובברכה, שהיא בת חיובא; אך הקטן לא ידליק כדלקמן (תשו' 10). ה) יכולה, ויברך ויוצאת יד"ח אם עומדת שם ושומעת הברכה⁷ אבל לא בענין אחר⁸ [ובדיעבד יצאה אפ"י לא ענתה אמן כדלקמן אות ז]. ו) מדינא אפשר, אבל אמרו חכמים תבוא מארה לאדם שאשתו מברכת לו. ז) מדינא יכול אם עומד שם בעת ההדלקה ושומע הברכה, ובדיעבד יצא אפ"י לא ענה אמן. אבל אמרו חכמים וכו' כנ"ל ו'. סעי' ג וס"ק ט ובה"ל ד"ה אשה ושה"צ.

10. **תשו"ו: א) נר שהדליקו תשו"ו, האם הגדול יצא ידי חובה. ב) ואם גדול עומד ע"ג. ואם הגדול הניח הנר. ג) קטן שהגיע לחינוך, האם מוציא גדול בהדלקתו. ד) למנהג הרמ"א שכל א' מבני הבית מדליק, האם קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק. [וכמה]. ה) ואם יש לו בית בפני עצמו.**

הוספות ועיונים

⁵ בשו"ע הביא זה בשם יש מי שאומר, ולא משום שיש חולק אלא שכן דרכו של המחבר בסברא שלא מצאה אלא בא' מן הפוסקים להביאה בשם יש מי שאומר. כה"ח ס"ק יד וערוה"ש ס"ד.

⁶ מקור הדבר בשו"ת עולת שמואל סי' קה [כדציין המ"ב]. ושם מבואר שלנשואות עולה הטעם של אשתו כגופו - שפטורות לפי שיוצאות בהדלקת בעליהן, ולנערות הטעם משום שהן טפילות לאנשים.

⁷ ודוקא כשהשליח מדליק עבור אדם אחר שאינו מבני הבית והוא שליח שלו להדלקה, אבל אם מדליק לבני הבית אינם צריכים לעמוד שם בשעת ההדלקה.

⁸ ומה שלא מצינו כן בשאר מצוות שיהא צריך שהמשלח ישמע את הברכה, עמדו בזה הפוסקים, ויעיין משנ"ב דרשו על ס"ק ט בהרחבה.

תשובה: א) לא. ב) בכ"ג לא יצא. והטעם שאינו מוציא משום שאינו בר חיובא (וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ח. שו"ע תקפט א). ג) י"א שכן ולמעשה אין להקל. ד) צריך, ודי בנר א' בכל לילה. וי"א שא"צ. ה) לכו"ע צריך לחנכו [וזהו גם למחבר]. סעי' ג וס"ק יא יג די ובה"ל ד"ה ולדין.

11. **סומא: א) סומא, האם חייב בנרות חנוכה. ב) כשהוא בביתו ויש לו אשה, מי ידליק. ג) וכשהוא בבית שיש שם אחרים. ד) ואם הוא בביתו לבדו ואין לו אשה. [ומה לענין ברכה]. ה) האם יכול להוציא אחרים בהדלקתו.**

תשובה: א) כן. ב) אשתו. ג) הם ידליקו וישתתף בפריטי עמהן ויברכו עליו. ד) ידליק בעצמו בסיוע אחר, ולא יברך (כן כתב במור וקציעה, ודייק זאת מלשון הגמ' 'הרואה' יברך, משמע סומא לא יברך. ועי' שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' סז). ה) לא.⁹ ס"ק ט.

12. **גר: גר, האם יכול לומר שעשה נסים לאבותינו.**

תשובה: כן. ס"ק יד.

ד) **שאלה למעשה:** הורים שהיו בזמן ההדלקה מחוץ לבית, ורוצים למנות את ביתם בגיל 13 להדליק נרות חנוכה. האם אפשר. (עי' ס"ג וס"ק ט בתחילתו ובה"ל ד"ה אשה).

סיכום קצר לנלמד: הדלקה עושה מצוה ולא הנחה. לכן אם היה הנר מונח במקומו שלא לשם מצות הדלקה א"צ להסירו ולהניחו שוב. ונר שהיה דלוק מער"ש והיה דלוק והולך כל היום, במוצ"ש א"צ להגביהו ולהניחו לשם מצוה אלא די לכבות ולהדליק לשם מצוה. • הדליק הנר בפנים והניחו בחוץ לא יצא, בזמן הגמ' שהיו מדליקים בחוץ לא יצא משום שלא הדליק במקום החיוב, ובזמננו שמקילים להדליק בפנים לא יצא שהרואה אומר לצרכו הדליק; וה"ה אם הדליק בחוץ והניח בפנים. וכשההדלקה וההנחה במקום אחד, יש לזהר שלא לטלטל הנר - עד שיושלם שיעור זמן ההדלקה, ויש מקילים, ויש לזהר לכתחילה (ולעיל החמיר כל זמן שדולקים). גם בנ"ח שבביהכ"ס יש לזהר לכתחילה מלטלטלם. • הדליק הנר ואוחזו בידו, לא יצא שהרואה אומר לצרכו הדליקה. דעת הט"ז להקל במחזיקו קצת זמן, ודעת כמה אחרו להחמיר בכל גונא. • הדליק הנר והוסיף שמן כשיעור, לא יצא, שהדלקה עושה מצוה; אלא יכבה ויתן שמן וידליק, ובלא ברכה. • אשה חייבת בנ"ח. כשהאיש מדליק - האשה פטורה [גם לנוהגים שכל א' מבני הבית מדליק], ואשה הרוצה להדליק מברכת. כשאין האיש בבית יכולה האשה תדליק ותברך [ולא קטן,

הוספות ועיונים

⁹ כן כתב המו"ק, והביאוהו המחזיק ברכה (ס"ק ה) ושערי תשובה (ס"ק ג). וצ"ב הטעם, דהא חייב בנר והחייב הדבר מוציא אחרים ידי חובתו. והפמ"ג (יא"א ד) כתב שמוציא אחרים, והוא ע"פ הטעם האמור.

עבורו, כשבא בליל שני ומדליק האם צריך לברך שהחיינו.

תשובה: (א) לא¹². (ב) יברך [דלא גרע מרואה, כדלקמן תשו' 4], ואפי' בשאר לילות אם עדין לא בירך בלילה הראשון שהחיינו יכול לברכה¹³. (ג) כן (שעדין הוא תוך שיעור זמן ההדלקה, ועוד שי"א דבדיעבד אפשר לברך אחר קיום המצוה, ועוד דיש לצרף דעת הסוברים שמברכים על הידור. רעק"א). (ד) לא יברך להדליק (לפי שאת עיקר המצוה קיים, ועל הידור בלבד אין מברכים. רעק"א). (ה) לא, דמה שאשתו מדלקת הוי כמו שהדליק ובירך בעצמו. ס"ק ד ז ושה"צ.

4. **ברכת הרואה:** (א) מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו לילה ולא להשתתף בפריטי וגם אין מדליקין עליו בביתו, כיצד ינהג כשרואה נר חנוכה. [ובליל ראשון]. (ב) ומה"ד אם עתיד להדליק באותו לילה. (ג) באופן שבירך על הראיה, אם מדליק אח"כ בשאר לילות, האם חוזר לברך שהחיינו. (ד) מי שלא מדליק ולא מדליקים עליו בביתו, אך משתתף בפריטי ושמע הברכות מבעה"ב אלא שאינו רואה הנרות, האם יברך על ראיתו נר אחר. (ה) מי שלא מדליק ואינו משתתף בפריטי אך מדליקין עליו בביתו, האם מברך על הראיה.

תשובה: (א) כשרואה נר חנוכה¹⁴ מברך שעשה נסים, ובליל ראשון מברך גם שהחיינו. (ב) לא יברך על הראיה. (ג) לא. (ד) לא. (ה) לא (ועי' ס"ק ו דיש חולקים, אך הכריע המ"ב שאין כדאי לנהוג כן משום סב"ל). סעי' ג' וס"ק ה' ושה"צ.

(ה) **שאלה למעשה:** מי ששכח לברך שהחיינו ביום הראשון, והיה בדעתו לברך ביום השני בעת ההדלקה כפי שכתב המ"ב (ס"ק ב), אך נשכח הדבר מזכרונו, ורק ביום השמיני נזכר, וכבר היה לאחר שכבו נרותיו, אמנם כשהלך ברחוב ראה בית שמברכים על הדלקת נרות ומדליקים עתה. האם יברך שהחיינו עם הדלקתם. (עי' היטב ס"ג ושה"צ ג).

5. **הנרות הללו:** (א) מתי אומר 'הנרות הללו' (2). (ב) האם הנוסח 'הנרות הללו קודש הם'.

כדלקמן]. אשה יכולה לעשות איש שליח להדליק, ויברך ותשמע הברכה ויוצאת [ובדיעבד אפי' לא ענתה אמנ]. כשהאיש בביתו אפשר שתוציאנו האשה; וכן יכול איש למנות אישה שליח להדליק, וישמע הברכה [ובדיעבד יוצא אפי' לא ענה אמנ]; אבל אמרו חכמים תבוא וכו'. • נר שהדליקו חש"ו אין הגדול יכול לצאת בו, ואפי' עומד על גביו, ואפי' הגדול הניח הנר. י"א שקטן שהגיע לחינוך יכול להוציא גדול, ולמעשה אין להקל. קטן שיש לו בית בפ"ע צריך להדליק, ולנוהגים שכל א' מבני הבית מדליק מחלו' אם גם קטן שהגיע לחינוך בכלל, ומ"מ די בנר א' בכל לילה. • סומא חייב בהדלקה, וכשהוא בביתו אשתו תדליק, ואם הוא בבית שיש שם אחרים הם ידליקו ויברכו והוא ישתתף בפריטי. ואם הוא בביתו לבדו ואין לו אשה ידליק ולא יברך ואינו יכול להוציא אחרים בהדלקתו. • גר יכול לומר שעשה ניסים לאבותינו.

סימן תרעו

1. **ברכות ההדלקה:** (א) המדליק בליל ראשון כמה ברכות מברך, ואלו הם. (ב) ובליל שני ואילך. (ג) ג' הברכות, מתי מברך אותם. והאם יש חילוק בין יום ראשון לשאר ימים.

תשובה: (א) ג' ברכות, להדליק שעשה נסים ושהחיינו. (ב) להדליק ושעשה נסים. (ג) מברך קודם ההדלקה. ואין חילוק בין הימים. בנוסח הברכות: בברכת להדליק, אומרים 'להדליק נר של חנוכה'¹⁰, והמהרש"ל כתב שיאמר 'שלחננוכה' ולא 'של חנוכה', והעולם אין נוהגין להקפיד בזה. בברכת שעשה נסים, יאמר 'בזמן' ולא 'בזמן'. בברכת שהחיינו, לזמן הזה הלמד בחיריק ולא בפתח¹¹. סעי' א' ב' וס"ק א' ובה"ל ד"ה ויברך.

2. **שכח לברך שהחיינו:** (א) לא בירך שהחיינו בלילה ראשון ונזכר אחר ההדלקה, האם יברך ומתי. (ב) ואם נזכר בליל שמיני אחר ההדלקה.

תשובה: (א) יברך, אך לא בלילה זו אלא בליל שני או כשיזכור בשאר לילות, בשעת ההדלקה. (ב) צ"ע אם יברך. סעי' א' וס"ק ב' ושה"צ.

3. **לא בירך קודם הדלקה:** (א) לא בירך 'להדליק' ונזכר לאחר הדלקת כל נרות היום, האם יברך. (ב) וישעשה נסים ו'שהחיינו'. (ג) לא בירך 'להדליק' ונזכר קודם שהדליק כל נרות היום, האם יברך. (ד) ואם קודם שהדליק נרות הנוספות כבו הראשונות ונזכר. (ה) מי שהיה בדרך ולא הדליק שסמך על אשתו שמדלקת

הוספות ועיונים

¹² ועי' לעיל ס' רסג (סעי' ה' ובה"ל ד"ה כשידליק) לענין נר שבת שכתב לברך כל זמן שהוא שעת היתר הדלקה, וצ"ע (שונה"ל ה"ל ד). וי"ל שלענין נר שבת כיון שטעם המצוה הוא שלא יהיה הבית חשוך, נמשכת מצות ההדלקה כל זמן שהנר דולק, משא"כ לענין נר חנוכה שמשדליק קיים המצוה, שוב לא שייך לברך (ע"פ שו"ת דברי מלכאל ח"ד ס' ה).

¹³ משמע שגם אחר שהדליק יכול לברך, ואילו לעיל בתשו' 3 מבואר שרק בעת ההדלקה יכול לברך, וצ"ע. ואולי דוקא שם שמברך מדין רואה, סובר המשנ"ב שלא שייך בו ברכת שהחיינו בלבד. שונה"ל ה"ל ד.

¹⁴ ולכאורה היינו דוקא בתוך החצי שעה משהדליקה. שונה"ל ה"ל ג.

¹⁰ ובשו"ע הלשון 'נר חנוכה', וכן דעת האריז"ל וכן מנהג הספרדים, יעויין בזה בה"ח ס"ק א' וב.

¹¹ וי"א שאומר לזמן הלמד בפתח (וכן מנהג הספרדים), כ"כ בסידור ר"ש סופר, עיי"ש שהוכיח בהקדמה לסידורו פ"ד שכך הוא עפ"י הדקדוק, ועיי"ש שכתב שאילו היה המטה משה (שאומר לומר בחיריק) בחיים היה מורה לו הדקדוק הנכון והיה חוזר בו.

תשובה: א) אחר שהדליק נר ראשון, ויגמור ההדלקה בעוד שאומר. ומי שנוהג לומר אחר שהדליק כל הנרות ג"כ שפיר דמי. (ב) לא יאמר 'הם'. סעי' ד' וס"ק ח ושה"צ.

הקדמה לסעיף ה). סדר הדלקת הנרות: כתב המרדכי (שבת רסח) בשם רבינו מאיר שכשמדליק נרות חנוכה יש להתחיל להדליק מצד שמאל ולהוסיף ולפנות לימין, כמו שאמר בגמרא (זמא טו:) כל פינות שאתה פונה יהיו לימין. ומשום זה ביום הראשון יתחיל בנר היותר ימני. ובלייל שני כשמוסיף נר, ידליק תחילה הנר הנוסף לצד שמאל, כדי שאח"כ יפנה לימין. וכן על זה הדרך בשאר לילות. וכך נמצא גם שתמיד מברך על הנר הנוסף, שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס. אבל אם היה מתחיל בלייל הראשון להדליק בנר השמאלי, גם בלייל שני היה צריך להתחיל בו - כדי לפנות לימין, וכן בשאר לילות, ונמצא שאין מברך אלא על נר אחד כל ימי חנוכה. וכתב הבית יוסף שלפי"ז אין חילוק אם מדליק בימין הכניסה או בשמאל הכניסה. וסיים הבי"ו: וכך אנו נוהגים.

והט"ז והלבוש נחלקו על פירוש הנ"ל ב'כל פינות שאתה פונה', וס"ל שפירושו שההתחלה תהיה בימין [ולא שמתחיל בשמאל ופונה לימין כנ"ל]. ולפי"ז מתחיל כל יום בנר הימני, ומוסיף להדליק משמאל לאותו נר, נר אחר נר - מתחיל מימין וממשיך שמאל.

והמהרש"ל והגר"א חולקים על כל זה, וסוברים שלעולם הברכה צריכה להיות על הנר העיקרי ולא על נרות ההידור שמוסיף כל יום, וגם שהנר העיקרי צריך להיות סמוך לפתח. ואין לדחות דבר זה משום סברת כל פינות וכו'. ולכן, הן כשמדליק מימין הפתח והן משמאל הפתח, לעולם הנר הראשון ידליקו בטפח הסמוך לפתח, ושאר נרות מוסיף והולך ומתרחק מהפתח והלאה.¹⁵ ראה הערה!¹⁶

6. **כיוון ההדלקה: א) מהי שיטת השו"ע וסיעתו בכיוון וסדר הדלקת הנרות, ביום הראשון ובשאר ימים. [ועל מה מברך. ומה הטעם בסדר זה]. (ב) ומה צריך המדליק להקפיד בצורת עמידתו [ומדוע]. (ג) בכל**

הוספות ועיונים

15 ובדעת השו"ע וסיעתו, צ"ל שסוברים שכל הנרות שמדליק נחשבים כמצוה אחת לענין הברכה וההדלקה, ולכן על מה שמברך מתוכם הוא טוב וגם אין קפידא שהנר העיקרי יהיה בטפח הסמוך לפתח. וכיו"ב כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' רכג אות ו). ובערוה"ש (סי"א) ביאר באופן אחר, שבכל יום ויום הנר הראשון שמדליק הוא עיקר המצוה, והנרות הנוספים הם ההידור, אפילו אם אחד מהם מונח במקום שבו הדליק אתמול את הראשון.

16 דע, שהפוסקים והמשנ"ב דיברו באופן שמדליק בתוך הבית, ולכן כשהשתמשו בלשון ימין הפתח, שהכונה שמדליק בצד של המזוזה - שהוא הצד הימין של הפתח, הוא לשמאל המדליק, וכשאמר שמדליק לשמאל הפתח היינו הצד שכנגד המזוזה והוא ימין המדליק, וזוהו יובנו דברי המשנ"ב היטב.

הנ"ל, האם יש חילוק בין אם מדליק לימין הפתח או לשמאל. (ד) מהי שיטת המהרש"ל והגר"א. [והאם יש חילוק בין אם מדליק לימין הפתח או לשמאל]. (ה) מה למעשה במחלוקת הנ"ל. [ומה טוב לעשות]. (ו) ומה יש לזהר בענין פתיחת הדלת - כשמהדר באופן הנ"ל [באות ה' בתשובה].

תשובה: א) ביום ראשון מתחיל להדליק הנר היותר ימני, ובלייל ב' מוסיף נר משמאלו ובו מתחיל [כדי לפנות לימין] ועליו מברך [שהוא מורה על תוספת הנס]. וכן בכל לילה מוסיף נר לשמאל הנרות של אתמול, ועליו מברך, ואח"כ מדליק והולך לצד ימין. (ב) שיתרחק לשמאל כדי שיפגע בנר השמאלי תחילה ולא יצטרך להעביר על המצוות. (ג) לא. (ד) שמדליק תמיד הנר הסמוך לפתח ואח"כ הנר הסמוך לו הרחוק יותר מהפתח, וכן הלאה. [וזה בין אם מדליק בימין ובין בשמאל]. (ה) דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד [וראה לקמן תשו' 8 שיטה נוספת, וכל אחד יעשה כמנהגו (בה"ל ד"ה כדו)]. וראה עוד לקמן תשו' 8 ד]. ומה טוב ונכון אם יכול לסדר כולם בתוך חלל הפתח שיהיו כולן שוין בטפח הסמוך לפתח (ובזה יכול להדליק משמאל לימין. מהרש"ל). (ו) שלא יפתח הפתח במשך חצי שעה שהנרות דולקים, שלא יכבם הרוח. סעי' ה' וס"ק ט' יא ושה"צ.

7. **כשהדלקה אינה בסמוך לפתח: א) כשמסדר הנרות בחלל הפתח או בחלון או בביהכ"ס, היאך צורת וסדר הדלקת הנרות ביום ראשון ובשאר ימים, לב' השיטות הנ"ל תשו' קודמת. (ב) וכשמדליק בביהכ"ס כיצד יעמוד בעת ההדלקה.**

תשובה: א) לשיטה א' כנ"ל - שמדליק בתחילה הנר הימני, ובכל לילה מתחיל מהשמאלי לנר שהתחיל בו אתמול ופונה ומדליק השאר לצד ימין. ולשיטה ב' מברך תמיד על הנר הראשון שהוא עיקר המצוה, ויעמיד הנר הראשון לצד שמאל ואח"כ בכל יום מוסיף והולך לצד ימין, וההדלקה תהיה תמיד בנר השמאלי ופונה והולך לצד ימין. (ב) בביהכ"ס מסדרין הנרות ממזרח למערב כנ"ל סי' תרעא סי"ז (וע"ש סי' מב), (וכיון שיש להתחיל מהנר שנוטה לצד מזרח בביהכ"ס) לכן לשיטה א' יעמוד אחוריו לדרום ופניו לצפון¹⁷, ולשיטה ב' יעמוד אחוריו לצפון ופניו לדרום. סי' יא ושה"צ.

8. **שיטת הט"ז: א) מהי שיטת הט"ז ופמ"ג בענין כל פינות שאתה פונה. (ב) לפי זה כיצד צורת וסדר ההדלקה - כשמדליק בטפח הסמוך לפתח. (ג) וכשמסדר הנרות בחלל הפתח או בחלון או בביהכ"ס. (ד) האם ג' השיטות [שו"ע ט"ז הגר"א] הם נפק"מ בלעייכובא.**

תשובה: א) שמתחיל מימין ופונה לשמאל. (ב) כשמדליק מימין הפתח (-כשמדליק מחוץ לבית היינו בצד של המזוזה - אם אין שם מזוזה, וכשמדליק מתוך

הוספות ועיונים

¹⁷ ובכה"ח (סי' תרעא סי' סט) כתב דמנהג הספרדים שהמדליק עומד פניו לדרום, ומדליק דרך ימין ממזרח למערב. ולפי"ז ביום הראשון לא מתחיל מהנר הסמוך לארון הקודש [לפי סדר ההדלקה לשו"ע].

הבית היינו בצד שכנגד המזוזה, יעמיד בלילה הראשון הנר בטפח הסמוך לפתח, ובלילה שני יעמיד הנר הנוסף לימינו ונר ראשון יהיה לשמאלו ויתחיל להדליק מנר הנוסף וידליק מימין לשמאל, וכן בכל לילה יוסיף נר לימינו ונרות הראשונים לשמאלו ויתחיל להדליק מנר הנוסף וילך מימין לשמאל. (ואם הנרות מונחים בצד שמאל של הפתח, יתחיל ביום הראשון מצד ימין ובימים הבאים יוסיף נרות בצד השמאלי של הנר הראשון, ומתחיל להדליק מצד ימין). **ג** יסדר בלילה הראשון בקצה השורה הנר לשמאלו (כדי להתחיל מימין לשמאל וגם יתחיל להדליק בנר הנוסף), ובלילה השני יתן אצלו הנר הנוסף לימינו (של המדליק) ונר הראשון יהיה לשמאלו, ויתחיל להדליק מנר הנוסף שהוא לימינו וילך מימין לשמאל, וכן בכל לילה מתחיל מהימני הנוסף ופונה לשמאל. ולפיכך (בביהכ"ס) צריך לעמוד אחוריו לצפון ופניו לדרום (שהרי מתחיל מהנר המזרחי, ואם יעמוד כשפניו לצפון ויתחיל בנר המזרחי - שבימין, ביום השני יצטרך להוסיף נר חדש משמאל ובו להתחיל כדי לברך על הנוסף, ונמצא שהתחיל בנר השמאלי ואין זה פניה דרך ימין). **ד** לא, דאין נפק"מ בכל זה בעצם המצוה אלא בכל גווני יוצא לכו"ע, רק נפק"מ לענין לכתחילה באיזה מקום נכון יותר להתחיל להדליק ממנו. בה"ל ד"ה כדי.

ו שאלה למעשה: לחידודי: ר' יצחק סימן-טוב מניח את החנוכיה מימין הפתח. והוא העמיד את החנוכיה כשהקצה השמאלי שלה עומד בטפח הסמוך לפתח, וביום הראשון הדליק את הנר הראשון הימני שבחנוכיה וביום השני את הנר השמאלי ואח"כ את הנר שלימינו, וכן על זה הדרך [שהוא נוהג כדעת השו"ע]. כזה. האם טוב עשה.

(רמז: לשים לב היטב למקום הנרות. עיקר השאלה אינה שייכת לנושא שנידון בסעיף זה אלא הוזכר כאן בדרך אגב, אמנם אפשר לטעות בו עקב הפרטים שבסעיף זה).

סיכום קצר לנלמד: המדליק בליל ראשון מברך ג' ברכות: להדליק, שעשה נסים, שהחיינו. בליל שני ואילך מברך להדליק ושעשה נסים. (סעי' א ב) • מברך קודם שמדליק. אחר שהדליק נר ראשון ואומר הנרות הללו וכו' [ולא יאמר קודש 'הם'], ויגמור ההדלקה בעוד שאומר. ומי שנוהג לומר אחר הדלקת כל הנרות ג"כ שפיר דמי. (סעי' ב ד) • לא בירך שהחיינו, יברך בלילה אחר בעת ההדלקה. ואם נזכר בליל שמיני לאחר ההדלקה, צ"ע אם יברך. (ס"א). • שכח לברך קודם הדלקה, אם נזכר אחר הדלקת כל הנרות לא יברך להדליק רק שעשה נסים ושהחיינו, ואפי' בשאר לילות אם עדין לא בירך שהחיינו יכול לברך; אבל אם נזכר קודם שהדליק כולם יכול לברך גם להדליק. ואם קודם שהדליק כולם כבר כבו הראשונות, לא יברך להדליק. (ס"ב). • הדליקו עליו

בביתו ובירכו שהחיינו, בליל שני אינו מברכה. (ס"ג). • מי שלא מדליק עליו בביתו, כשרואה נ"ח מברך שעשה מדליקין עליו בביתו, כשרואה נ"ח מברך שעשה ניסים, ובליל ראשון גם שהחיינו. וכשמדליק בעצמו בלילה הבא אינו מברך שהחיינו. ומי שמדליקים עליו בביתו אינו מברך כשרואה (ויש חולקים ולמעשה אין כדאי לברך). (ס"ד). • סדר ההדלקה: מתחיל בליל ראשון בנר הימני, ובליל ב' מוסיף נר לשמאל הנר של אתמול ומברך על הנוסף ואח"כ פונה לימין, וכן בשאר לילות. ויתרחק לצד שמאל בעת ההדלקה כדי שיפגע תחילה בשמאלי ולא יהא מעביר על המצוות. ובכל זה אין חילוק אם מדליק לימין הפתח או לשמאל. וי"א (מהרש"ל והגר"א) שמתחיל בנר הסמוך לפתח ואח"כ הנרות הסמוכים זה אחר זה. ודעביד כמר עביד וכו'. ומה טוב לסדר כולם תוך חלל הפתח, אך יזהר שלא יפתח הדלת משך חצי שעה, שלא יתכבו הנרות. • וכשמסדר בחלל הפתח או בחלון או בביהכ"ס, לדעה א' ידליק כנ"ל [בליל א' הימני ואח"כ משמאל לימין], ולדעה ב' יברך תמיד על הראשון שהוא עיקרי ויעמידו לצד שמאל ובכל יום מוסיף והולך לצד ימין. לכן בביהכ"ס שמסדרים ממזרח למערב לדעה א' יעמוד המדליק פניו לצפון, ולדעה ב' פניו לדרום. • ויש דעה שלישית (ט"ז ופמ"ג), שמה שאמרו כל פינות וכו', היינו מימין לשמאל ולפ"ז כשמדליק מימין הפתח יתן בלילה הראשון הנר בטפח הסמוך לפתח, ובליל שני יתן הנר הנוסף לימין הנר של אתמול, ויתחיל להדליק מהנר הנוסף - מימין לשמאל, וכן בשאר לילות. ואם מסדרם בחלל הפתח או בחלון או בביהכ"ס, יסדר בלילה הראשון בקצה השורה הנר לשמאלו, ובליל שני יתן הנר הנוסף לימין הנר של אתמול, ויתחיל להדליק מנר הנוסף וילך וידליק מימין לשמאל, וכן בשאר לילות. לפיכך (בביהכ"ס) צריך לעמוד כשפניו לדרום. וכל א' יעשה כמנהגו, ואין נ"מ בעצם המצוה דבכל גווני יצא לכו"ע, רק לענין לכתחילה באיזה ענין יותר נכון לעשות.

סימן תרעז

(הקדמה לסעיף א). **אכסנאי:** מבואר בגמ' (שבת כג.) ש'אכסנאי', דהיינו המתארח בבית אחרים, אינו יוצא בהדלקת בעל הבית ועליו להדליק בפני עצמו. ואם בני ביתו מדליקים בביתו, פטור מהדלקה.

פריטי: עוד מבואר בגמ' (שם), שהנמצא בבית אחרים וחייב בהדלקה, יכול להשתתף בנר בעה"ב ע"י שמשלם לו פרוטה, ויוצא בהדלקתו.

חשד: כתב הרי"ף (י), אורח באופן הפטור מהדלקה, אם יש לו פתח לחוץ השייך לו לבדו, חייב בהדלקה - משום חשד, שהרואה יאמר בעה"ב השייך לו פתח זה לא הדליק. והוא על פי הגמ' (שם, ונפסק לעיל סי' תרעא ס"ח) שבית הפתוח לשני רוחות [כגון מזרח וצפון] צריך

להדליק בשני פתחיו מפני חשד העוברים ושבים, אלא ששם כיון שהוא בבית אחד ושל אדם אחד, אם ב' פתחים הם לרוח א' א"צ להדליק בשניהם מפני שדרי העיר יודעים שב' הפתחים שייכים לאדם אחד ורואים שהדליק בפתח שבהמשך רוח זה, משא"כ כאן לענין אורה שיש לו פתח שלו לבדו, העוברים לא ידעו שהשתתף בפרוטה או שמדליקים עליו בביתו ויחשדוהו שלא הדליק, ולפיכך צריך להדליק בפתחו (בתבאר ע"פ מחצ"ה).

9. **הנמצא מחוץ לביתו בזמן ההדלקה:** (א) הסועד אצל חברו באקראי, ויש לו בית באותה העיר, היכן ידליק. (ב) ואם אינו רוצה לזוז ממקום שסועד. [ומה מצוה לעשות]. (ג) ההולך הוא עם בני ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות לח' ימי חנוכה, היכן חובת הדלקתו. (ד) ואם אוכל ביום אכילת עראי בביתו.

תשובה: (א) בביתו. (ב) יצוה לאשתו שתדליק עליו בביתו. ומ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו. (ג) אין מדליק אלא בבית שאוכל עתה (אכילת קבע) ושישן שם בלילה. וכ"ש המדליקין בפנים שאין ההיכר אלא לבני הבית שידליק במקום שישינים שם בני הבית. (ד) גם כנ"ל ג'. ס"ק יב ובה"ל ד"ה במקום.

10. **בן האוכל אצל אביו:** (א) בן האוכל אצל אביו, ויש לו בית (-חדר) מיוחד לשינה, היכן מדליק. [ואם אוכל אצל אביו בקביעות]. (ב) הנ"ל א', מה"ד במקומות שמדליקים בפנים.

תשובה: (א) אפ"ל אוכל אצל אביו בקביעות מדליק בבית שיושן שם, מפני החשד (כדלקמן תשו' 15, וע"ש לענין ברכה). (ב) א"צ להדליק במקום אכילה הוא העיקר ובמקום אכילה יוצא בהדלקת אביו, אא"כ רוצה להיות מהמהדרין (לרמ"א). ויש מחמירים שצריך להשתתף עם אביו כדן אכסנאי כדלקמן (ולעיל בסי' תרעא ס"ק ח' סתם כדעה ראשונה. שונה"ל ב'). סעי' א וס"ק י-יב ושה"צ.

11. **אכסנאי שאין מדליקים עליו בביתו:** (א) אכסנאי, שאין מדליקים עליו בביתו, ואינו סמוך על שלחן בעה"ב בקביעות, מה דינו בהדלקה. (ב) כמה צריך לתת לבעה"ב. (ג) האם אפשר ע"י שיקנה לו בעה"ב חלק בשמן במתנה [וכיצד]. (ד) מה יש לזוהר בענין זה בכל הלילות. (ה) האם די בהשתתפות הנ"ל או צריך דבר נוסף. (ו) השתתפות עם בעה"ב בנר, האם זהו האופן היותר מהודר.

תשובה: (א) צריך להשתתף עם בעה"ב ולשמוע ממנו הברכות (שאל"כ מכניס עצמו לספק ברכה, ש"א שיצטרך לברך כשיראה אח"כ נ"ח. שכנה"ג הגה"ט אות ג) [ואפ"ל אוכל שם, כיון שאינו סמוך על שלחנו בקביעות]. (ב) די שיתן פרוטה להשתתף בשמן של הנר ועי"ז מקנה לו חלק בשמן. (ג) כן, ויקנה בא' מדרכי הקנין - ולא די באמירה בעלמא. (ד) שלא ידליק זה לילה א' וזה לילה א' אלא יהא השמן משותף בכל הלילות או שיתן לבעה"ב פרוטה לזכות לו חלק בכל הלילות. (ה) די בהשתתפות, וי"א שצריך שהבעה"ב יוסיף מעט שמן בשבילו חוץ מהשיעור של חצי שעה שעושה לעצמו (והטעם מפני החשד שיאמרו לא נשתתף עמו, לכן

די בהוספה מעט על מה שרגיל, וזוה יש היכר. ב"ח סק"א). (ו) אם יש לאכסנאי נר נכון יותר שידליק בעצמו¹⁸. (אם יש לאכסנאי חדר או פתח בפ"ע ע"י לקמן תשו' 15). סעי' א וס"ק ג ד ובה"ל ד"ה להשתתף ושה"צ.

12. **בחורים הלומדים חוץ לביתם. סמוך על שלחן בעה"ב:** (א) בחורים הלומדים שלא בביתם, מה דינם בהדלקה. [כשאוכל בפ"ע ואינו סמוך על שלחן בעה"ב]. (ב) ואם הוא סמוך על שלחן בעה"ב. או משרתיו של בעה"ב הסמוכים על שלחנו בקביעות.

תשובה: (א) צריכים להשתתף עם בעה"ב. (ב) א"צ להשתתף שהן בכלל בני ביתו, אא"כ רוצים להיות מהמהדרין (לרמ"א). ויש מחמירים שצריכים להשתתף. ס"ק א ובה"ל ד"ה לתת.

13. **אשתו מדלקת עליו:** (א) מי שאשתו מדלקת נ"ח בביתו, מה דינו בהדלקה. [ואם נמצא במקום רחוק מביתו]. (ב) ואם אינו יודע בבירור שאשתו מדלקת עליו. (ג) מי שלא ידע שהדליקו עליו, ובא לביתו באותו לילה ומצא שהדליקו עליו, מה דינו בהדלקה [ולענין ברכה]. (ד) היוצא בהדלקת אשתו כנ"ל, האם זהו האופן היותר מהודר.

תשובה: (א) יוצא בהדלקתה בכ"ג¹⁹, ושוב א"צ פריטי. (ב) למהרש"ל ידליק ובברכה [וי"א שדי שאשתו או בני ביתו יודעים הדין שהמצוה מוטלת עליהם]. (ג) צריך להדליק, דכיון שלא ידע מתחילה (ויודע שיגיע אח"כ לביתו) מסתמא היה דעתו להדליק בעצמו ולא לצאת בשל אשתו, ומ"מ לא יברך. (ד) אם יש לו אפ"ל נר אחד נכון יותר שידליק בעצמו (וטעם החומרא מפני החשד שלא ידעו שמדליקים עליו בביתו, ובנר א' כבר יוצא מידי חשד), ועוד כי י"א שכשיראה אח"כ נ"ח צריך לברך שעשה ניסים²⁰. סעי' א וס"ק ב ז ושה"צ. עוד בהשלמת דין זה ראה לקמן סעי' ג, תשו' 17.

14. **שותפים באותו דירה:** שני בעלי בתים שאוכלים בחדר א', וכל א' אוכל משלו ואין סומכים על שלחן א', האם די בשיתוף.

תשובה: יש דעות אם די בשיתוף או שצריך כל א' להדליק בשלו. בה"ל ד"ה עמו.

15. **אכסנאי שיש לו פתח לעצמו:** (א) אכסנאי שיש לו פתח לעצמו, האם די לו להשתתף עם בעה"ב. [ומדוע]. (ב) ואם פתחו לאותו רוח שפתחו לו פתח בעה"ב. (ג) ומה"ד בהנ"ל א' ב' כשמדליקים עליו בביתו. (ד) ומה"ד בכל זה כאשר בית זה אינו מיוחד

הוספות ועיונים

¹⁸ ע"י שה"צ י' דהיינו מכיון שהרגילות היום שכל אחד מבני הבית מדליק אתו לחשדו, וא"כ לדעת השו"ע שרק בעה"ב מדליק אין חשד זה, וע"כ אין צריך שידליק בעצמו.

¹⁹ ולא דוקא כשאשתו מדליקה דה"ה בשאר בני ביתו מדליקים עליו בביתו יוצא בהדלקה זו. כן כתב בספר התרומה (אות רכט), וכן הורו הגרי"ש אלישיב והגר"ח פ"י שיינברג והגר"ח קנייבסקי (מובא במשנ"ב דרשו 4).

²⁰ וצ"ב, דאע"פ שמדליק בעצמו, כשיראה אח"כ נר יצטרך לברך לאותם י"א שהרי לא בירך כשהדליק, ומה הועיל בהדלקתו. ואולי כונת המ"ב שידליק וישמע הברכות מבעה"ב.

לו אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעה"ב. (ה) והנ"ל ד', במקומות שמדליקים בפנים. (ו) המדליק הנ"ל א-ד ביש לו פתח לעצמו, האם מברך - כאשר מדליקים עליו בביתו. (ז) ואם אין מדליקים עליו בביתו. (ח) בהנ"ל שיש לו פתח בפ"ע, מה"ד אם אין הבית חלוק מתוכו אלא שהאורח יש לו בבית זוית א' שהוא משתמש שם ובאותו זוית יש לו פתח לרחוב שהוא נכנס ויוצא דרך שם, האם צריך להדליק בעצמו. (ט) במקומות שמדליקים בפנים, מה"ד כשאין לו פתח בפ"ע אך יש לו חדר בפ"ע. [ולענין פריטי]. (י) ואם הוא נשוי שמדליקים עליו בביתו. (יא) בהנ"ל ט-י, ואם אין לו חדר בפ"ע. ומה נכון לעשות.

תשובה: (א) לא, אלא צריך להדליק בפתחו, מפני החשד. (ב) כנ"ל א'. (ג) גם כנ"ל. (ד) גם כנ"ל, ואף שמקום אכילה עיקר, ומפני החשד. (ה) א"צ להדליק שם כשאינו אוכל שם. (ו) י"א שלא, דהוא רק מפני החשד.²¹ (ז) צריך לברך כיון שמדליק בעצמו ואין משתתף בפריטי (ובזה צריך להדליק מדינא ולא רק מפני החשד). (ח) יש בזה דעות. (ט) יש להחמיר להדליק [ולא מהני פריטי]. מפני החשד. (י) כנ"ל ט'. (יא) יכול להשתתף או לסמוך על אנשי ביתו שמדליקין עבורו, ומ"מ אם יש לו נר נכון שידליק בעצמו וכנ"ל תשו' 11 ו' 131 ד'. סעי' א וס"ק ה-ט יא ובה"ל ד"ה פתוח.

(ז) **שאלה למעשה:** ר' שלום דר בבנין רב קומות, ויש מהדיירים המדליקים בחלון הפונה לרחוב, ויש המדליקים בפתח הבנין. ר' שלום הוא מהנהוגים להדליק בחלון ביתו. השנה, בלומדו סמוך לימי החנוכה את הלכות החנוכה, למדם יותר בעיון, וראה בפוסקי זמנינו שיש שיטות שעליו להדליק בפתח הבנין. וברצונו להחמיר כן ולהדליק בפתח הבנין לבד ממה שמדליק בחלון ביתו. איזה דרך יש לו - שיוכל להחמיר כן אף בלא להדליק כלל בפתח הבנין - הנלמד מהסעיף שלנו.

16. **קטן:** (א) קטן שהגיע לחינוך ויש לו בית בפני עצמו, האם צריך להדליק נר חנוכה. (ב) וקטן שהוא א' מבני הבית - לרמ"א שכל א' מבני הבית מדליק.

הוספות ועיונים

²¹ ובשה"צ טז הביא שיש אומרים לברך וחילקו בין כאן לדין חצר בס' תרעה ס"ח ששם המדליק משום חשד אינו מברך, וטעם החילוק ביאר בלבושי שרד משום שכאן עדין לא בירך, ואינו דומה לדין חצר שהוא עצמו בירך בפתח הראשון. וצ"ל לפי"ז שאפשר לברך על חשד בעלמא [באופן שאינו מברך במקום אחר], כיון שחכמים חייבוהו להדליק מחמת כן. ובמחצית השקל פ"י דברי האומרים לברך שאפי' אם מדליקים עליו בביתו יכול לומר שאינו רוצה לצאת בכך, ולכן חייב להדליק על פתחו בברכה. ומהשה"צ נראה שכונת המ"ב כאן לביאור הלבושי שרד, שאילו למחצ"ה לא נחלקו כאן המג"א וכנה"ג בדין אם בעל יכול להחמיר על עצמו ולא לצאת בהדלקת אשתו.

תשובה: (א) כן. (ב) צריך להדליק (ודי בנר א'. מ"ב תרעה יד), וי"א שא"צ (שאף בגדול אינו אלא משום הידור. בה"ל שם). סעי' ב וס"ק יג.

17. **הדליקו עליו בבית:** (א) מי שאשתו הדליקה עליו בביתו [שמוציאתו בהדלקתה כנ"ל תשו' 13], מה"ד אם נמצא במקום שאין שם ישראל. [ולענין ברכה]. (ב) מי שאשתו מוציאתו בהדלקה [ורואה נרות של אחרים], אם מתכוין קודם שעת ההדלקה שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו, האם יכול להדליק בברכה. (ג) באיזה אופן לכונ"ע יכול להדליק בברכה.

תשובה: (א) ידליק, כי י"א שחייב לראות הנר, ולא יברך (דסב"ל. ועי' שעה"צ כא שיטת המאמר). (ב) י"א שכן, ויש חולקים [רק יכול להדליק בלא ברכה] (וכן דעת הב"י), ואף שאין למחות ביד הנוהגים לברך מ"מ טוב יותר להדר לשמוע הברכות מאחר ויכוין לצאת בהם ויענה אמן, וידליק, או יעשה כדלקמן אות ג'. (ג) שיראה לשער להדליק הנרות ולברך זמן מה קודם שמדלקת אשתו בבית, כגון אם היא מדליקה אחר מעריב ידליק הוא קודם מעריב. סעי' ג וס"ק יד-טז.

18. **אכסנאי שבזמן ההדלקה אינו יכול להדליק:** מי שנוסע ליריד ובעיקר זמן ההדלקה [שהוא עד חצי שעה אחר צאה"כ] אינו בבית (ומדליק אח"כ במקום שמתארח), מה ראוי לעשות.

תשובה: שיזהיר אשתו שתהיה זהירה להדליק תיכף בצאה"כ, והוא יסמוך על הדלקתה²², ומ"מ כשיבוא אח"כ למקום שמתארח ידליק בלא ברכה ויהדר לשמוע הברכות מאחר החייב להדליק ויענה אמן. בה"ל ד"ה ולהדליק.

(ח) **שאלה למעשה:** בחור ישיבה, השוהה בימי החנוכה בישיבתו, ומסופק האם עליו להדליק או שיוצא בהדלקת הוריו בביתו - כפי שראה בזה נידון בפוסקי זמנינו [ואין באפשרותו להשתתף בפריטי עם אחר המדליק]. איזו עצה יש לו שיוכל להדליק בברכה, כפי הנלמד מסעיף זה. (עי' ס"ק טז בסוף).

(הקדמה לסעיף ד). **שמן שהוקצה לנר חנוכה:** כתב הרא"ש (שבת פ"ב ס"ט): איתא בשאלתות דרב אחאי (ס"ו), נר חנוכה שהותיר בו שמן מה צריך לעשות בו, כך שנו חכמים (פסיקתא רבתי ריש פ"ג) נר חנוכה שהותיר בו שמן ביום ראשון מוסיף עליו ומדליקו ביום השני, ביום השני מוסיף עליו ומדליקו ביום השלישי וכן בשאר הימים, אבל אם הותיר ביום השמיני עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו, דכיון דהוקצה למצוה אסור להסתפק ממנו (ע"כ). והקשה הב"י, דלעיל סי' תרעב ס"ב מבואר שנו שדלק יותר משיעור הזמן מותר ליהנות ממנו (ומקורו מהר"ף והרא"ש), ולמה כאן הביא הרא"ש שמן הנותר בנר אסור ליהנות ממנו. ותירץ הב"י דלעיל בס"י תרעב מיירי

הוספות ועיונים

²² שעדיף להדליק בזמן עיקר המצוה מאשר להדר ולהחמיר על עצמו שלא לצאת בהדלקת אשתו, ובפרט שיש חולקים ואומרים שאינו יכול לנהוג כן.

שנתן בנר שמן יותר משיעור ההדלקה ולאחר שדלק כשיעור מותר ליהנות ממנו דלא הוקצה למצוה אלא כדי שיעור הצריך, ומה שהביא הרא"ש בשם השאלות שהשמן הוקצה ונאסר מיירי בשנותר מהשמן הצריך לשיעור הדלקה והרי הוא הוקצה למצותו, ולפיכך צריך לעשות לו מדורה, דכיון דמשיעור הדלקה הוקצה למצותו אסור ליהנות ממנו. [וכן פסק בשו"ע (כאן ולעיל סי' תרעב ס"ב) ששמן שדלק לאחר זמנו מותר להשתמש בו]. והב"ח (ס"ק ה) הביא תירוץ נוסף, דלעיל שהשמן מותר מדובר שהאדם התנה עליו מתחילה שאינו מקצהו אלא למצותו, ומה שאמרו שהנותר מהשמן נאסר מדובר כשלא התנה עליו מתחילה ובסתמא הוקצה כולו [וכן הביא המ"ב כאן (ס"ק י"ה) בשם יש מן הפוסקים, ולעיל בסי' תרעב (ס"ק ז) כתב שטוב לחוש לדבריהם לכתחילה].²³

הוספות ועיונים

²³ והנה לעיל סי' תרעג ס"א הובא ברמ"א ומשנ"ב נידון לענין נר שנתערב בנרות אחרים אם בטל, ויש כמה וכמה הבדלים בין דין נר שנתערב לבין דין דהכא בשמן שנתערב, ונבאר את ההבדלים ואת טעמיהם: א. שם הנר אינו בטל אפילו באלף, ואילו כאן שמן בטל בשישים. והבאור, שר שנתערב טעם חומרותו משום שהוא דבר חשוב - שהוא דבר שבמנין, ולכן אינו בטל אפ"ל באלף כדין דבר שבמנין (ויד"ס סי' ק), משא"כ שמן לא שייך בו חשיבות זו, לכן הוא בטל, ודינו כשאר דבר נזולי ששיעור ביטולו בשישים. ב. לענין נר כתב המ"ב (שם ס"ק כב) שדעת המהרש"ל שאין בו חומרא והנר בטל ברוב [כגון נר אחד בטל בשתי נרות] כדין כל דבר יבש שבטל ברוב, וכתב המ"ב (שם שה"צ כה) שאפשר שבמקום הפס"מ יש להקל כן, וכאן לענין שמן שאינו בטל לא הובא חולק בזה. והבאור משום שדעת המהרש"ל שר אין לו חשיבות של דבר שבמנין משום שהמנין אינו מפני חשיבות הנר אלא בשביל המצוה כדי לדעת כמה נרות מדליקים בכל יום, לכן ס"ל שבטל, ודי ברוב נגדו לבטלו כדין כל תערובת יבש ביבש שבטל ברוב. משא"כ לענין שמן לא שייך כל זה, שהרי אין בו חומרא של דבר חשוב ולכו"ע דינו מלכתחילה כשאר דבר נזולי שאינו בטל אלא בשישים, ופשוט. ומטעם זה היקל שם המ"ב (שה"צ כב) לאחר שעבר שיעור הזמן שאין צריך להחמיר כהב"ח וסיעתו שהחמירו לאחר הזמן, והיינו בצירוף דעת המהרש"ל שאין בנר חומרא כלל אלא בטל ברוב, משא"כ לענין שמן לעולם צריך בו שישים משום שהוא נזולי, ואין בו צירוף נוסף ולכן חש המ"ב לכתחילה לב"ח שמחמיר לאחר הזמן. ג. בתערובת נר מועיל להוסיף נר אחד ואילו בשמן אין קולא כזו ואינו בטל עד שיהא בו שישים, והיינו משום שכשמוסיף נר, השימוש נעשה גם לאור נר של חולין, וכשם שמותר להשתמש לאור השמש אף שהוא עם שאר נרות מצוה (ואף שיש מחמירים בשמש, כאן כשמדליקים לשם חולין לא שייך חומרא זו. בה"ל שם ד"ה ואז, ע"ש), אך שמן שכולו בתערובת אחת ואינו נפרד לעצמו לא שייך קולא זו. ד. אם אין בנר שיעור הדלקה, בטל בתערובת, ואילו בשמן אין חילוק זה. והבאור פשוט, שר שכל חומרותו משום חשיבותו, אם אין בו שיעור הדלקה שוב אין בו חשיבות [ובטל ברוב כשאר דבר יבש], משא"כ שמן שאין בו

19. **מותר השמן:** א) נתן שמן בנר כשיעור הדלקה, ונכבה באמצע ונשאר שמן, האם מותר ליהנות ממנו. ב) והאם יכול להשתמש בזה לנר חנוכה בשאר לילות. ג) נתן שמן יותר מהשיעור, ונשאר אחר הזמן, האם מותר ליהנות ממנו. ד) מה"ד אם נתן שמן כשיעור, ולבסוף דלק יותר מחצי שעה [כגון שהפתילה דקה והוא חשב שהפתילה בינונית], האם מותר בהנאה. ה) נר שכבה בא' מהלילות תוך הזמן, ובלילה שלאחריו הוסיף עליו הרבה שמן יותר מהשיעור, ודלק אז כשיעור חצי שעה, האם השמן הנשאר מותר ליהנות ממנו. ו) לקח צלוחית של שמן לנר חנוכה והשתמש ממנו כדי צרכו, האם הנותר בצלוחית נאסר.

תשובה: לא, שהוקצה למצותו. ב) כן. ג) כן (וכ"ד השו"ע). וי"א שאם נתן בסתם הוקצה כל השמן, אא"כ התנה תחילה שלא יאסר אלא כשיעור. (ולכתחילה טוב להתנות. סי' תרע"ב ס"ק ז). ד) יש להסתפק בזה (והיינו לדעת המתירים בהנ"ל ג) דאפשר שאף שהקצהו בטעות נאסר. ה) לא, אא"כ יש בשמן שהוסיף שישים נגד הנותר מאתמול. ו) לא [לכו"ע].²⁴ סעי' ד וס"ק יז יח ובה"ל ד"ה מן וד"ה הצריך וד"ה לשיעור.

20. **שמן שנתערב:** א) נתערב שמן חנוכה שנאסר בשמן אחר, האם מותר בהנאה - כשיש שישים או לאו. ב) האם מותר להוסיף לכתחילה על השמן הנאסר שישים כדי לבטלו.

תשובה: א) אם יש שישים מותר, ואם לאו אסור. ב) יש אוסרים, ויש מתירים כיון שהוא איסור דרבנן. סעי' ד וס"ק יז כ.

21. **דין שמן הנותר:** א) שמן חנוכה שנאסר, האם מותר להניחו לשנה הבאה להשתמש בו לנר חנוכה. ב) ואם מניחו בכלי מאוס שודאי לא יבוא לאכלו. ג) ומה עושה בשמן זה.

תשובה: א) לא. ב) גם אסור, שמא יבוא להדליק ולהינות ממנו. ג) עושה לו מדורה ושורפו בפ"ע. סעי' ד וס"ק יט.

ט) **שאלה למעשה:** בזמנינו שהולכים בחוץ עד שעה מאוחרת בלילה, ויש אומרים שיש הידור להדליק

הוספות ועיונים

חומרא של חשיבות ומעיקרא לא שייך שיתבטל עד שיהא בו שישים כדין כל דבר נזולי. ה. נר שנתערב ביום השמיני, אין בו איסור, ושמן אסור. וגם בזה הבאור כנ"ל, שר לאחר יום השמיני כבר אין בו חשיבות [ובטל ברוב כשאר דבר יבש]. משא"כ שמן לא שייך שיתבטל עד שיהא שישים נגדו בכל גונא.

²⁴ בה"ל העתיק לשון דין זה מספר עיקרי דינים (א"ח סי' לה אות לב). ושם בעיקרי דינים כתב 'וכן פסק הרב בארות המים סי' כ"ז ע"ש'. ובספר בארות המים מבואר שהצלוחית היינו פך השמן, שממנה נותן לבזיך הנר, ורצונו לומר שהשמן הנשאר בצלוחית שמוזג ממנה לבזיך, אינו נאסר. [וביאר הטעם, שאף שיחד פך זה להשתמש בו לנרות חנוכה, קיימ"ל (לעיל סי' מב ס"ג) דהזמנה לאו מילתא היא, ורק בשמן ששפך לתוך הנר יש אומרים שמסתמא הוקצה כולו אף מה שיותר משיעור המצוה].

כל משך זמן זה (עי' משנ"ב דרשו סי' תרעב על ס"ק ה), גרות שדלקו עד אז וכבו, שמן הנותר בנר האם מותר להשתמש בו לנר של שבת. (עי' שו"ע ס"ד. ועיין עוד. יש לציין שגם שבת אסור להדליק משיירי נר חנוכה, דגר שבת מותר בהנאה ונר חנוכה אסור. כן פשוט, וכן משמע לשון השו"ע שלא התיר אלא לשרפו).

סיכום קצר לנלמד: מי שסועד אצל חברו באקראי, מדליק בבית של עצמו, ואם אינו רוצה לילך יצוה לאשתו שתדליק עליו בביתו אך מצוה בו יותר מבשלוחו. וכשהולך עם כל אנשי ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות כל ימי חנוכה, כיון שסועד וישן שם כל ימי חנוכה, אף אם ביום אוכל אכילת עראי בביתו, מדליק בבית שאוכל ושישן שם בלילה. (ס"ק יב וד"ה במקום). • בן האוכל אצל אביו ויש לו בית מיוחד לשינה, אפי' אוכל אצלו בקביעות צריך להדליק במקום שישן שם, מפני החשד. ובמקומות שמדליקים בפנים א"צ להדליק במקום שישן, דמקום אכילה עיקר ושם יוצא בהדלקת אביו, אא"כ רוצה להיות מהמהדרין (למ"א). ויש מחמירים שצריך להשתתף עם אביו כדן אכסנאי כדלקמן. • אכסנאי שאין מדליקים עליו בביתו, אפי' כשאוכל על שלחן בעה"ב, כיון שאורח הוא ואינו סמוך על שלחנו בקביעות - צריך להשתתף עם בעה"ב, וצריך לשמוע ממנו הברכות. ודי שיתן פרוטה לבעה"ב להשתתף עמו בשמן של נ"ח ועי"ז מקנה לו חלק בשמן, או שיקנה לו חלק בשמן במתנה - בא' מדרכי הקניה. ויזהרו שיהא השמן משותף לשניהם בכל לילה ולילה, או שיתן פרוטה לזכות לו חלק בכל הלילות. וי"א שצריך שבעה"ב יוסיף מעט שמן בשבילו, ואם יש לאכסנאי נר נכון יותר שידליק בעצמו (ואם יש לאכסנאי חדר בפ"ע או פתח בפ"ע ראה לקמן). (ס"א). • וכן בחורים הלומדים חוץ לביתם, צריכים להשתתף עם בעה"ב. ודוקא כשאוכל בפ"ע, אבל אם סמוך על שלחן בעה"ב, וכן משרתיו הסמוכים על שלחנו, א"צ להשתתף שהם בכלל בני ביתו, אא"כ רוצים להיות מהמהדרין. ויש מחמירים שצריכים להשתתף. (ס"ק א וד"ה לתת). • מי שאשתו מדלקת נ"ח בביתו, יוצא יד"ח בהדלקתה, אף שנמצא במקום רחוק, וא"צ פריטי. ואם הוא במקום שאין שם ישראל, ידליק, כי י"א שחייב לראות הנר, אבל לא יברך. דעת מהרש"ל שדוקא כשיודע בבירור שאשתו מדלקת עליו דאל"ה צריך להדליק בברכה, וי"א שדי שבני ביתו יודעים שהמצוה מוטלת עליהם. ומי שלא ידע שהדליקו עליו ובא באותו לילה לביתו, צריך להדליק, דמסתמא היה דעתו שלא לצאת בהדלקתם; אך לא יברך. גם היוצא בהדלקת אשתו עדיף שידליק בעצמו ואפי' נר אחד [גם כי י"א שכשיראה אח"כ נר צריך לברך שעשה נסים]. ואם נתכוין קודם שעת ההדלקה שאינו רוצה לצאת בשל אשתו - י"א שיכול לברך, ויש חולקים רק ידליק בלא ברכה, ואף שאין

למחות במברכין טוב יותר להדר לשמוע הברכות מאחר ויענה אמן וידליק; או ישער להדליק ולברך זמן מה קודם שאשתו מדלקת בביתו. (סעי' א ג). • הנוסע ליריד ובזמן ההדלקה הוא בנסיעה, ראוי לצוות לאשתו להדליק מיד בצאה"כ, ומ"מ כשיבוא למקום אירוחו ידליק בלא ברכה ויהדר לשמוע הברכות מאחר ויענה אמן. • שני בע"ב האוכלים בחדר א', וכל א' אוכל משלו ואינם סמוכים על שלחן אחד, יש דעות אם די בשיתוף או שצריך כל א' להדליק. (ד"ה עמו). • אכסנאי שיש לו פתח לעצמו, צריך להדליק בפתחו, מפני החשד [ולא מהני שמדליקים עליו בביתו]; ואפי' כשפתחו לרוח שפתח בעה"ב פתחו לו. [ואפי' אותו בית מיוחד לו רק לשינה. אך במקומות שמדליקים בפנים א"צ להדליק שם אם אינו אוכל שם]. ומ"מ כיון שאינו אלא מפני החשד, י"א שלא יברך אם יודע שמדליקים עליו בביתו, אבל אם אין מדליקים עליו בביתו לברך [שאינן זה אלא בשביל חשד]. ואם אין הבית חלוק מתוכו אלא שיש לאורח זווית שמשמש שם עם בעה"ב - ומשם יש פתח לרחוב בשבילו, יש דעות אם צריך להדליק. ובמקומות שמדליקים בפנים יש להחמיר שאפי' אין לו פתח בפ"ע ורק מתאכסן בחדר בפ"ע - ידליק בעצמו, מפני החשד, ולא מועיל פריטי. ואפי' מדליקים עליו בביתו. אבל אם אין לו חדר בפ"ע יכול להשתתף או לסמוך על אנשי ביתו שמדליקים עבורו, ומ"מ אם יש לו נר נכון שידליק בעצמו בכל גונא. (ס"א). • קטן שהגיע לחינוך ויש לו בית בפ"ע צריך להדליק. ולמדליקים כל א' מבני הבית, גם קטן צריך, ויש חולקים. (ס"ב). • הנוטר מהשמן, אם נכבה באמצע זמן שיעור ההדלקה, אסור להנות ממנו, שהוקצה למצוותו. אבל מותר לשאר לילות חנוכה. ואם נתן שמן הרבה ונשאר בנר לאחר שיעור הזמן, מותר בהנאה. ואם נתן שמן לשיעור חצי שעה ודלק יותר מחצי שעה, ספק אם מותר - דאפשר שאף שהקצהו בטעות נאסר. ואם כבה הנר תוך הזמן, ולמחר הוסיף שמן ודלק יותר מהזמן, אסור בהנאה שהרי מעורב שם שמן האסור, אא"כ היה תחילה ששים נגדו. ויש פוסקים דבכל גווני אם נתן שמן סתם הוקצה כל השמן אפי' לאחר הזמן, אם לא שהתנה תחילה שלא יאסור יותר, ולכן לכתחילה טוב להתנות. ואם לקח צלוחית שמן לנ"ח ונשתמש בו כדי צרכו, לכו"ע אין הנותר בצלוחית נאסר. • אם נתערב שמן האסור בשמן אחר ואין ששים נגדו, מחלו' אם מותר להוסיף לבטלו. • הנוטר ביום השמיני משמן האסור, אין להניחו לשנה הבאה לנ"ח, ואפי' לא בכלי מאוס, שמא יבוא להדליקו, אלא עושה לו מדורה ושרפו בפ"ע.

סימן תרעה

(הקדמה לס"ק ב). קדימת נר שבת ונר חנוכה בזמן שמדליקים בפנים: מבואר בגמ' (שבת כג) שמי שאין באפשרותו לקנות אלא נר אחד - או לשבת או לחנוכה, יקנה נר שבת, והטעם משום דשלוש ביתו עדיף. ופרש"י (ד"ה שלום) שלא יהיו בני ביתו מצטערין לישב בחושך²⁵. והנה לענין זמן הסכנה אמרו בגמ' (שם כא) שלא ידליק נר חנוכה בחוץ אלא מניחו על שלחנו ודיו. וכתב הר"ן (בהר"ף ט) דאע"ג שעל כרחו משתמש לאורה מותר. ועפ"י כתב המג"א (ס"ק ב) שבזמנינו שמדליקים בפנים, ושייך הסברא הנ"ל דעל כרחו נהנה, כאשר אין באפשרותו לקנות נר שבת ונר חנוכה, לא אומרים שעדיף נר שבת משום שלום ביתו, שהלא אף כשידליק נר חנוכה בביתו לא יהיה חיסרון מצד שלום ביתו דהא על כרחו נהנה, וכך ירוויח גם פרסומי ניסא וגם ענין שלום ביתו. אמנם הרבה אחרונים חולקים, משום דאף בשעת הסכנה לא הותר להשתמש לאור הנר אפי' בשעת הדחק [ולא הותרה אלא הנאה דממילא, אבל לסעוד ליד הנר זהו שימוש של ממש] ולכן גם כשמדליקים בפנים יקדים נר שבת לנר חנוכה.

22. **קדימה בנר שבת וחנוכה: א) מי שאין ידו משגת לקנות נ"ח ונר שבת, איזה מהם יקנה. [במקום שמדליקים בחוץ]. ב) ואם כבר יש לו נר א' לשבת. ג) מה עדיף, ב' נרות לשבת או להיות מן המהדרין בנ"ח. ד) במקום שמדליקים בפנים, האם יש חילוק בדן קדימת נר שבת לחנוכה.**

(תשובה: א) יקנה נר שבת, משום שלום ביתו. ב) יקנה נ"ח [אף שראוי שיהיו ב' נרות לשבת כנ"ל סי' רס"ג ס"א]. ג) להיות מן המהדרין בנ"ח. ד) י"א שיקנה נ"ח שהרי לא ישב בחושך, ואע"ג שאסור להשתמש לאורה כיון שא"א בענין אחר מותר, אבל רוב האחרון הסכימו שאין לחלק בזה ואם ידליקו לנ"ח יהא אסור להשתמש לאורו ולכן נר שבת קודם. סעי' א וס"ק א ב ושה"צ.

23. **קדימת נר או יין: א) נ"ח או יין לקידוש, מה עדיף, ומדוע. ב) נרות המהדרין של חנוכה או יין לקידוש, מה עדיף. ג) מה"ד בכל הנ"ל [תשו' זו ותשו' 22] כשאין לו פת. ד) נ"ח או יין להבדלה, מה קודם.**

(תשובה: א. נ"ח, משום פרסומי ניסא. ב) יין. ג) פת קודם לכל אפי' לנר שבת. ד) נ"ח. סעי' א וס"ק ח.

י) שאלה למעשה: לחידודי: בזמנינו, כשדולק תאורת חשמל, ואדם רואה לפני כניסת שבת שאין

הוספות ועיונים

²⁵ ובמאירי (שם בשם י"מ) פירש 'שלום ביתו' שמצות הדלקת הנרות מסורה לאשה ואם לא תוכל לקיימה משום שהוא מדליק נרות חנוכה יבואו לידי מריבה. וכעין זה כתב שם הרש"ט, והוסיף לבאר ע"פ מה שאמרו בגמ' (שם לא) על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינם זהירות וכו' ובהדלקת הנר. ולכן האשה מקפידה על זה.

לו שמן ופתילות מספיק לנר חנוכה וגם לנר שבת, מה עדיף, נר חנוכה או נר שבת. [ודרכו להדליק נר חנוכה בחוץ]. עי' ס"א. ועי' לעיל בהקדמה פירוש רש"י ובהע' 25 דברי המאירי ולכא' נ"מ לזה. ועיין (עד).

סיכום קצר לנלמד: סדר קדימה בענין: פת לשבת; נר לשבת [נר א']; נר חנוכה [בלא נרות ההידור]; יין לקידוש. נר הידור של חנוכה קודם לנר שני של שבת. י"א שבמקום שמדליקים בפנים - נ"ח קודם לנר שבת, ורוב האחרון חולקים. נ"ח קודם לין להבדלה.

סימן תרעה

(הקדמה). **קבלת שבת בהדלקת נרות:** שיטת הבה"ג שכאשר מדליקים נרות שבת מקבלים בזה שבת נכיון שחכמים תקנו שהדלקת הנרות תהיה המלאכה האחרונה שעושים בערב שבת, לכן כל המדליק נרות שבת הרי הוא גומר בדעתו שלא יעשה מלאכה לאחר מכאן, ונמצא מקבל שבת לאחר הדלקתו (ר"ן שבת י), ורוב הראשונים סוברים שאין קבלת שבת תלויה בהדלקת הנר [דאדרכה הדלקת הנר שהיא מעשה האסור בשבת הוי הוכחה שעדיין לא קיבל עליו שבת (רמב"ן שבת כג)]. השו"ע בהל' שבת (סי' רסג ס"י, וע"ש) הביא מחלוקת זו, ועפ"י כתב כאן שבערב שבת מדליקים נר חנוכה לפני נר שבת, כדי לחוש לשיטת הבה"ג שמשדליק נר שבת שוב אינו יכול לעשות מלאכה ולא יוכל להדליק נר חנוכה.

כתב הרמ"א (סי' רסג ס"י) שנהגו שכשהאשה מדלקת נרות שבת מקבלת שבת בזה [כשיטת הבה"ג]. וכתב המשנ"ב (שם ס"ק מב) בשם האחרונים שדוקא באשה, אבל איש המדליק נרות שבת אין מנהג שמקבל שבת בהדלקתו (ומ"מ טוב להתנות שאינו מקבל בזה, מ"ב שם).

24. **נ"ח בער"ש: א) בערב שבת שמדליקים נ"ח מבעוד יום, האם מברכים. ב) מאיזה שעה אפשר להדליק. ג) כמה שיעור שמן או נרות צריך. ד) ואם אין לו כ"כ שמן ונרות גדולות. ה) מתי יתפלל מנחה.**

(תשובה: א) כן. ב) מפלג מנחה, שהוא שעה רביע קודם הלילה [כנ"ל סי' תרעב ס"א (ואם כתבה מבעודי עי' לעיל סי' תרעג ס"ב)]. ג) שידלק חצי שעה אחר צה"כ. ד) יראה עכ"פ שא' מהן יהיה דולק שיעור זה. ה) נכון לכתחילה שיתפלל מנחה ואח"כ ידליק - אם אפשר לו, כאשר הוא הרבה קודם השקיעה²⁶. סעי' א וס"ק ב ושה"צ.

25. **קדימת נ"ח ונר שבת: א) מה מדליקים קודם, נר חנוכה או נר שבת. ב) ואם הדליק של שבת תחילה ולא קיבל שבת במחשבתו, האם יכול להדליק נ"ח.**

הוספות ועיונים

²⁶ לכא' הכונה שאם יש לו חשש שמא ע"י הקדמת מנחה יגיע זמן איסור הדלקה, לא יקדים מנחה.

באיש או באשה. (ג) ומה תעשה אשה. ולענין הברכות.

תשובה: (א) נ"ח. (ב) איש יכול, אבל אשה כיון שהמנהג שמתמא מקבלת שבת בהדלקתה לא תדליק שוב נ"ח²⁷ [ולט"ז אפשר שאיש הרגיל להדליק נר שבת סתמא מקבל עליו שבת כמו אשה]. וראה בהמשך. (ג) תאמר לאחר (איש, או אשה שלא קבלה שבת) להדליק והאחר יברך להדליק בשבילה, וברכת שעשה ניסים ושהחיינו יכולה בעצמה לברך. סעי' א וס"ק א ושה"צ.

(יא) שאלה למעשה: אשה שהדליקה נרות שבת וקיבלה שבת בהדלקתה, ועדין לא הדליקו בביתם נרות חנוכה, האם יכול הבעל להדליק נר חנוכה. ואם כן - האם מוציא את האשה בהדלקתו. (עי' ס"ק א ושה"צ ב).

סיכום קצר לנלמד: בערב שבת מדליק נ"ח ומברך ואע"ג שמדליק בעוד היום גדול, ודוקא מלאחר פלג מנחה. וצריך ליתן שמן ונרות שידלק עד שיעור חצי שעה אחר צאה"כ; ואם אין לו - יראה שלפחות א' יהיה כן. ונכון לכתחילה - אם הוא הרבה קודם השקיעה - להתפלל מנחה קודם, אם אפשר לו. • מקדימין נ"ח לנר שבת. ואם הדליק של שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק אח"כ. ודוקא באיש, אבל באשה - כיון שהמנהג שמקבלת שבת בהדלקתה לא תדליק שוב נ"ח, ותאמר לאח"כ להדליק ויברך בשבילה, ושעשה ניסים ושהחיינו יכולה לברך בעצמה. [לדעת הט"ז אפשר שאיש הרגיל להדליק סתמא מקבל עליו שבת ודינו כנ"ל באשה].

סימן תרפ

26. העמדת נר במקום הרוח: (א) מה צריך ליהזר בהעמדת הנר במקום הרוח. (ב) המדליק נרות נגד פתח הבית מבפנים, מה יעשה בערב שבת. (ג) ואם לא נתן דבר חוצץ. (ד) במקום שאינו פסיק רישיה שיכבו הנרות, האם מותר לפתוח הדלת בשבת.

תשובה: (א) שלא יהא נגד מקום ששולט בו הרוח, ואפי' בחול צריך ליהזר בזה (כנ"ל סי' תרעג ס"ק כה) וכ"ש בשבת שצריך ליהזר ביותר (מפני חילול שבת אם יהיה הכיבוי ע"י גרמת אדם כגון כשיפתח הדלת מול

הוספות ועיונים

²⁷ בכל מה שמבואר כאן שאשה מקבלת שבת בהדלקה, זהו ע"פ מה שכתב הרמ"א (סי' רסג ס"ה) שנהגו שאשה מקבלת שבת בהדלקה, ודעת השו"ע בזה ע"י בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ח תשובה ט, ועי' גם ח"ד פמ"ג תשובה ח) שהעיקר שאין האשה מקבלת שבת בהדלקה, ומ"מ טוב שתקבל אז, וזהו מה שהשו"ע כאן כתב להקדים נ"ח לנר שבת כדעת הבה"ג, והוא כדי לצאת כל הדעות. ע"כ. ויש לעיין לפי"ז באשה שדרכה לקבל שבת בהדלקת נרות, והדליקה נרות שבת ולא התנתה שאינה מקבלת, האם לדעת השו"ע יכולה להדליק נר חנוכה בעצמה אח"כ. ועי'.

הנרות). (ב) יתן איזה דבר לחצוץ בין הנרות לפתח שהרוח לא יכבה הנרות כשפותחים הדלת. וכן כשנותן הנר בכותל שאחורי הדלת צריך ליהזר (שלא לפתוח הדלת בחוזק שלא תנקוש על הכותל ויתכבו הנרות. מ"ב רעז ה). (ג) אסור לפתוח הדלת בשבת (ואפי' בחול יש ליהזר בזה כנ"ל סי' תרעו ס"ק ט). ועי' בה"ל סי' רעז ד"ה כדרכו (שדן אם מותר לפתוח הדלת שלא בחוזק אלא בנחת). (ד) כן (ועי' ציור לזה במ"ב ס"ק ב). סעי' א וס"ק א-ג.

(יב) שאלה למעשה: משפחת ל' מדליקים את החנוכיה בפתח ביתם מבחוץ. וכדי שלא תכבם הרוח מניחים את החנוכיה בתוך בית חנוכיה מזכוכית. בערב שבת, גילו שהזכוכית התנפצה, ואם ידליקו הנרות שם יש חשש שיתכבו מהרוח [אך לא מהעוברים ושבים]. האם מותר להם להדליק שם. (עי' ס"א וס"ק א).

27. להניח נר בדלת: (א) בער"ש, האם מותר לתלות הנרות בדלת. [ולתלותם בה מצידה הפנימי]. (ב) ובנר שעוה או חלב.

תשובה: (א) אסור אפי' מצידה הפנימי (עי' באר הגולה), שפתיחתה וסגירתה מקרב או מרחיק השמן בנר ונחשב מבעיר או מכבה. ואף שאינו מכוין לזה, פסי"ר הוא. (בשו"ע הביא יש מי שמתיר אופן הנ"ל, וכתב המ"ב שאין הל' כדבריו). (וביום חול אין איסור בזה, שהרי אין הנר מתכבה ורק השמן מתנדנד ובשבת עובר בזה על מבעיר ומכבה. שה"צ ב). (ב) מותר²⁸. סעי' ב וס"ק ד ושה"צ.

(יג) שאלה למעשה: משפחת ד' מדליקים נרות חנוכה בסמוך לדלת ביתם מבחוץ. כאשר הם נכנסים ויוצאים בפתח הבית, או פותחים וסוגרים את הדלת, שלהבת הנרות נעה לכאן ולכאן [ולא השמן]. האם מותר להם לעבור שם בשבת. (עי' ס"ק ד ושה"צ ד. ועיין עוד).

סיכום קצר לנלמד: צריך ליהזר לא להעמיד הנרות במקום ששולט בו הרוח, וזהו בחול וכ"ש בשבת; ולכן המדליקים במקום הפתח צריכים ליתן דבר החוצץ בין הנרות לפתח - שהרוח לא תכבה הנרות בפתחת הדלת. ואם לא עשה כן, אסור לפתוח הדלת. ובמקום שאינו פסי"ר שיתכבה - מותר לפתוח [אף בשבת]. • אסור לקבוע בער"ש הנרות בדלת אפי' מבפנים הבית, שהפתיחה והסגירה מקרב או מרחיק השמן מהנר ועובר על כיבוי או מבעיר

הוספות ועיונים

²⁸ ומשמע שאין איסור מצד טלטול הדלת ובה נרות, ומבואר במשנ"ב לעיל (סי' רעז ס"ק ז) הטעם משום שאין הדלת נעשית בסיס לנר, לפי שהיא חשובה שמשמשת את הבית ובטלה אסיו ולא לנר. ועי' בה"ל שם ד"ה אף, ובשונה"ל שם ס"ג.

[ואף שאינו מתכוין הרי פס"ר הוא]. ובנר שיעור או חלב מותר.

סימן תרפ"א

28. **הבדלה בנר חנוכה: א) אם בירך תחילה להדליק נ"ח והדליק, האם יכול להבדיל על נר זה.** (ב) והנהוגים להבדיל תחילה [ע"י לקמן תש"י (ד)], האם אפשר לברך תחילה על הנר להבדלה ולכבותו ולחזור ולהדליקו לחנוכה.

תשובה: א) לא, שאין נהנין לאורה ואין מברכים על הנר עד שיאותו לאורו.²⁹ (ב) כן, וטוב לעשות כן דכיון דעביד ביה מצוה חדא ליעבד מצוה אחרית.³⁰ סעי' א וס"ק א.

(ד) שאלה למעשה: א. בחור ישיבה שהאריך בערבית של מוצ"ש, ולא שמע ברכת מאורי האש בהבדלה, האם יוכל לברך על נר השמש של גרות החנוכה שבבית מדרש. (ע"י שו"ע ס"א דוק. ולעיל ס"י רצט ס"ז מבואר שהרואה נר דלוק סתם ועשוי להאיר יכול לברך עליו מאורי האש. ונר השמש עשוי עיקרו להאיר, כ"ל ס"י תרע"א). ב. הנהוג במוצ"ש חנוכה להבדיל קודם הדלקת גרות, מה טוב שינהג לענין נר ההבדלה. (ע"י ס"ק א).

29. **קדימת נ"ח או הבדלה: א) בביהכ"ס מה קודם, נר חנוכה או הבדלה.** (ב) ואם המדליק שכח אתה חוננתו. (ג) ובבית מה קודם, נ"ח או הבדלה.

תשובה: א) נ"ח [וראה לקמן אות ג']. ואח"כ אומרים ויתן לך ואח"כ מבדילין. (ב) יאמר המבדיל בין קדש לחול וידליק. (ג) גם נ"ח. וכמה אחריו כתבו דהבדלה קודמת לנ"ח [גם בביהכ"ס], ולכן בביתו - דעביד כמר עביד וכו',³¹ אך בביהכ"ס אין לשנות המנהג שנהגו להדליק תחילה. סעי' בוס"ק ב.ג.

סיכום קצר לנלמד: בביהכ"ס מדליקים נ"ח לפני הבדלה [ואם שכח אתה חוננתו יאמר המבדיל וכו']. ואחר ההדלקה אומרים ויתן לך ואח"כ מבדילין. וכן בבית מדליק ואח"כ מבדיל. וי"א דהבדלה קודמת, לכן בביתו דעביד כמר עביד וכו', אך בביהכ"ס אין לשנות המנהג שנהגו להקדים נ"ח להבדלה. (ס"ב). • הדליק נ"ח, אינו יכול להבדיל על נר זה, שאין נהנים לאורו - ואין מברכים על האור עד שיאותו לאורו.

אבל הנהוגים להבדיל תחילה יכול לברך תחילה על הנר להבדלה ולכבותה ולחזור ולהדליק למצות נ"ח; וטוב לעשות כן דכיון דעביד ביה מצוה חדא וכו'. (ס"א).

סימן תרפ"ב

30. **על הנסים: כל ח' ימי חנוכה אומר על הנסים בכל התפילות, בין בחול ובין בשבת ור"ח.** (א) ובמוסף [של שבת ור"ח], האם אומר על הנסים. (ב) היכן אומרים עה"נ בתפילה. (ג) ואם אמרו בעבודה והשלים תפילתו, האם צריך לחזור. (ד) היכן אומר עה"נ בברכה"מ. (ה) עה"נ, עם וא"ו או בלי. (ו) האם מסיים כשם שעשית (עמהם נס כן עשה עמנו וכו'). (ז) בברכת מעין שלש, האם מזכירים של חנוכה.

תשובה: א) כן. (ב) בברכת מודים (קודם ועל כולם. בה"ל קיד ו). (ג) לא.³² (ד) בברכת הארץ (קודם ועל הכל. ס"י קפז ס"ד). (ה) עם וא"ו.³³ עוד בנוסח: כשעמדה, לא יוסיף 'עליהם' דהא אח"כ אומר על ישראל, אח"כ יאמר 'ועל ישראל'. יאמר להשכיחם תורתך ולא מ'תורתך. שמונת ימי חנוכה' אלו להודות (ולא שמונת ימים' אלו, וכשם שביו"ט אומר חג פלוני מנ"א). (ו) לא (לפי שהודאה נתקנה בלשון עבר ואין להוסיף בה לשון עתיד), וי"א שאומר (שדי שאת עיקרו אומר בלשון עבר), ודעביד כמר עביד וכו'. (ז) לא (דהא אפילו בבהמ"ז אינו מחוייב להזכיר מצד הדין רק מצד מנהגא וכאן ליכא מנהג כלל לומר. מ"ב רח נט בשם הגר"א). סעי' א-ג וס"ק א ב ח ושה"צ.

31. **שכח עה"נ בתפילה: א) שכח עה"נ בתפילה, ונזכר באותה ברכה כשעדין לא אמר השם, האם חוזר.** ואם נזכר בין אתה להשם. (ב) ומה"ד כשכבר אמר השם.

תשובה: א) חוזר (ויאמר אח"כ ועל כולם וגומר כסדר. בה"ל קיד ו). ואפ"ל אמר ברוך אתה. (ב) שוב אינו אומרה (דכיון שאינו צריך לחזור הוא הפסק. ס"י רצד סעי' ד' וה'), רק אחר התפילה יאמר דרך בקשה קודם יהיו לרצון: הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו וכו'. סעי' א וס"ק ג-ו.

32. **שכח עה"נ בברה"מ: א) שכח עה"נ בברה"מ, ונזכר באותה ברכה כשעדין לא אמר השם, האם חוזר.** (ב) וכשנזכר לאחר שאמר השם. והאם יש חילוק בין חול לשבת. [וכיצד ינהג ברה"ח בחנוכה].

הוספות ועיונים

³² ומ"מ אם נזכר במקומו, יאמר שוב. שו"ת חיים שאל (ס"י) עה אות ג, והוא מקור דברי המ"ב כאן לענין שיצא, והוא בספרו יוסף אומץ ס"י ח, כמבואר בפ"ת ובע"ד שציינים השעה"צ). והטעם, דאף שכשואמר בעבודה יצא, היינו דלא הוא הפסק, אבל לא שיצא באמירתו על הנסים, לפיכך יאמרו שוב [כל שנזכר עד לפני השם של ולך נאה להודות].

³³ כי הוא המשך לברכת ההודאה שהתחיל בה, דסדר הברכה היא שהולך ומונה כל מה שצריך להודות ולהלל, ובחנוכה מוסיף עוד דבר שצריך להודות. ענף יוסף (סדור אוצר התפילות) בשם מטה יהודה.

³⁴ בסידורי הספרדים הנוסח בלא וא"ו. וי"א להוסיף וא"ו.

הוספות ועיונים

²⁹ ואע"ג שאין צריך ליהנות ממש מנר ההבדלה, עכ"פ צריך שיהא ראוי להנות ממנו (ע"י ס"י רצ"ח ס"ד), ונר חנוכה א"א להנות ממנו דאינו עשוי אלא לראותו.

³⁰ ואע"ג שנר הבדלה מצוה שיהיה אבוקה (ס"י רצ"ח ב) ובנר חנוכה פסול (ס"י תרע"א ס"ד), ל"ק, דמייירי במדליק נר אחד, ובשעת ברכת מאורי האש מקרב לו נר אחר והוי אבוקה. הגר"ח קניבסקי בתש"ו להגרצ"ה גרינהויז.

³¹ ומנהג רוב הספרדים שבבית הבדלה קודמת. ע"י כה"ח ס"ק ד.

תשובה: א) כן. ב) אינו חוזר בכל גונא, ויאמרו בתוך שאר הרחמן [והנוסח כנ"ל תשו' קודמת ב'], ובר"ח יאמרנו אחר הרחמן הוא יחדש משום דתדיר קודם. סעי' א"ס"ק ג' ה' (וסי' קפז ס"ד).

טו) **שאלה למעשה:** מי ששכח לומר על הנסים, ונזכר לאחר שאמר שם השם בסיום הברכה, האם יכול לומר 'למדני חוקיך' ולחזור ולומר על הנסים. (עי' שר"ע ס"א).

סיכום קצר לנלמד: כל שמונת ימי חנוכה אומר על הנסים בכל התפילות, גם במוסף, בברכת מודים [ואם אמר על הנסים ברצה והשלים תפילתו א"צ לחזור]. וכן בברה"מ בברכת הארץ. ואין אומרים כשם שעשית וכו' אלא מסיים ועשית עמהם נסים וכו', וי"א שאומרים כשם, ודעביד כמר עביד וכו'. • שכח עה"נ בתפילה, אם נזכר קודם השם שבסיום הברכה - חוזר ואומר עה"נ; אבל אם אמר השם שוב אינו אומר - רק אחר התפילה יאמרה דרך בקשה, קודם יהיו לרצון: הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות וכו'. • וכן בברה"מ אם שכח עה"נ, נזכר קודם השם שבסיום הברכה חוזר, ואח"כ לא חוזר אלא יאמרו בהרחמן; ובר"ח יאמרו אחר הרחמן הוא יחדש וכו' - דתדיר קודם. • בברכת מעין שלש אין מזכירין של חנוכה.

סימן תרפג

33. **הלל: בשמונת ימי חנוכה אומרים הלל.** א) **האם בכל יום אומרים הלל שלם.** ב) **אחר ההלל, האם אומרים קדיש.** [ואיזה].

תשובה: א) כן³⁵. ב) אומרים חצי קדיש (ומניחים הקדיש שלם לאחר קדושה דסדרא, כדי לכוללה יחד בקדיש שלם. שלא כביום שיש בו מוסף דבלא"ה אומרים אח"כ קדיש שלם. לבוש). סעי' א"ס"ק א.

34. **תחנון וכו': אין אומרים תחנון בחנוכה כל שמונת ימים, ולא במנחה שלפני חנוכה. ואין אומרים למנחה בחנוכה ולא אל ארך אפים בב' וה' ולא יה"ר שאחר ס"ת ולא צדקתך בשבת, ואין אומרים צידוק הדין. אב"ל אין עולה שחרית - שיש בו הלל³⁶, ובערבית (ומנחה) כן (וע"ע לעיל סי' תרעא ס"ק מד).** **אם מותר**

הוספות ועיונים

³⁵ הטעם לגמור את ההלל כל יום עי' בב"י ומשנ"ב. וטעם נוסף כתב במנחת שלמה (תניא סי' נח אות ה) שעיקר תקנת חז"ל בחנוכה היתה להודות ולהלל ומטעם זה אומרים הלל בחנוכה, ואין זה כמו בשאר יו"ט שהתורה קבעה שיהיו 'רגל' וכיון שהם רגלים יש לומר בהם הלל ובהם יש לדון האם צריך לגמור הלל או לא, אבל בחנוכה שאומרים בו הלל מפני שהוא עיקר מה שקבעו חז"ל בחנוכה, פשוט שצריך לגמור את ההלל בכל שמונת הימים.

³⁶ משום דאמירת ההלל צריך שתהא בשמחת עצמו ואף לעורר בשמחה כדי לשמח אחרים, ואבל שאין לו שמחה איך יהיה שליח צבור ויגרום לעורר אחרים בשמחה. מהר"ם שיק ס' קפג.

לומר הלל בבית האבל עי' בשע"ת (ובסי' קלא ס"ק כ כתב המ"ב שאין אומרים, אבל צריך לאומרו אח"ז בביתו), והאבל בודאי לא יאמר³⁷. סעי' א"ס"ק א.

זו) **שאלה למעשה:** מי שהוא אב"ל ב"מ בימי חנוכה, האם יכול לעלות ש"ץ במנחה בחנוכה. (עי' ס"ק א).

סיכום קצר לנלמד: אין אומרים תחנון בחנוכה, ולא במנחה שקודם חנוכה. ואין אומרים בחנוכה למנחה, אא"א, יה"ר שאחר ס"ת, צדקתך, צידוק הדין. • אב"ל לא אומר הלל. ולא יעלה ש"ץ בשחרית מפני ההלל. • כל שמונת ימי חנוכה גומרין את ההלל, ואחר הלל אומרים חצי קדיש.

סימן תרפד

1. **קריאת התורה. חלוקת יום ראשון:** א) **היכן קוראים בתורה בחנוכה.** ב) **כמה עולים לתורה בכל יום.** ג) **מהיכן מתחילים ביום הראשון.** ד) **כיצד מחלקים את הקריאה לכהן לוי וישראל, למחבר.** ה) **ולרמ"א.** ו) **הנוהגים שהכהן קורא עד ואני אברכם [לנוהגים להתחיל מברכת כהנים כנ"ל ד'], האם נכון הוא.** ז) **האם אומרים אחר הקריאה קדיש.** [ואיזה].

תשובה: א) בקרבנות הנשיאים שבפרשת נשא (שבכ"ה כסליו נגמרה מלאכת המשכן, וקרבנות הנשיאים הוקרבו לחנוכת המשכן. לבוש). ב) שלשה. ג) למחבר מברכת כהנים, ולרמ"א מביום כלות משה. ד) כהן קורא עד לפני המשכן, השאר קורא הלוי עד ביום הראשון, וישראל קורא ביום הראשון. ה) כהן קורא עד ביום הראשון, ולוי וישראל ביום הראשון (כל אחד חצי פרשה). ו) הוא מנהג מוטעה וצריך לבטלו, שהשלשה צריכים לקרוא בסדר היום שזה פרשת הנשיאים. ז) אומרים חצי קדיש. סעי' א"ס"ק ג.

2. **חלוקת הקריאה בכל יום:** א) **ביום שני של חנוכה, כיצד חלוקת הקריאה לכהן לוי וישראל.** [למחבר והרמ"א]. ב) **מה קוראים ביום השמיני, ומהו סדר החלוקה לכהן לוי וישראל.**

תשובה: א) כהן קורא ביום השני עד פר א' בן בקר, לוי עד ביום השלישי. ישראל - למחבר חוזר וקורא מתחילה, ולרמ"א קורא ביום שלאחריו. וכן הסדר בכל יום. ב) קוראים ביום השמיני עד בהעלותך - כן עשה את המנורה. כהן ולוי קוראים קריאת יום שמיני - קרבנו של גמליאל, והישראל משלים השאר³⁸. סעי' א"ס"ק ד.

3. **טעו בקריאה: אם טעו וקראו ביום שני של חנוכה פרשת נשיא ג', האם יצאו.**

הוספות ועיונים

³⁷ ובגשר החיים (ח"א פ"כ אות ג ס"ק ו-ז) כתב שהמנהג שיוצאים האבלים מהחדר והציבור אומרים הלל. ובכף החיים (ס"ק ז) כתב שיאמרו הלל בבית האבל ואפי' האבל עצמו יאמר דהא מצוה מד"ס היא וחייב במצוות.

³⁸ ולדעת המחבר לעיל ס"א הישראל חוזר וקורא מוביום השמיני, וכבשאר ימים. כה"ח ס"ק יא בשם החיד"א ושדי חמד, ואול"צ ח"ד פ"ג אות א.

תשובה: כן [וה"ה כיו"ב בשאר ימי חנוכה], שאין קפידא בימים (דבלא"ה לא הקריבו הנשיאים בימים אלו אלא בתחילת חודש ניסן. שו"ת מהר"ם שיק סי' שלד). ס"ק ג.

4. **שבת חנוכה: א) שבת חנוכה, כמה ספרים מוציאים. והיכן קוראים בהם. ב) וכיצד סדר העולים. ג) האם יאמרו קדיש בין הספרים [ואיזה]. ד) אם שבת הוא יום ראשון של חנוכה, היכן מתחיל המפטיר. ה) היכן מפטירים. ו) אם חלו בחנוכה ב' שבתות, מה מפטיר בשניה. ז) כשחל חתונה בשבת שבחנוכה, מה מפטירין. [והאם מוסיפין פסוקים. והאם יש חילוק בין שבת ראשונה לשניה].**

תשובה: א) מוציאים ב' ספרים³⁹, בראשון קורא פרשת השבוע ובשני של חנוכה - נשיא של אותו יום (וגם לרמ"א אין מוסיף מקריאת יום מחר דהא בלא"ה יש פסוקים כדי העולים, דלא כביום חול שיש רק ו' פסוקים וכל עולה צריך ג' פסוקים). ב) בראשון שבעה עולים לפחות, ובשני המפטיר. ג) אומר חצי קדיש. ד) והיך ביום כלות (ולמחבר מברכת כהנים, כנ"ל ס"א. כה"ח ס"ק יג). ה) רני ושמחי (שמזכר בה נרות). ו) בנרות שלמה במלכים. ז) מפטירין בכ"ג בשל חנוכה, ואפי' לצרף פסוקים משוש אשיש אין נכון שאין מדלגין מנביא לנביא (כן נוהגין, ועי' מ"ב ס"ק ח דעת הי"א). סעי' ב' ס"ק ה' ו' ושה"צ. עוד מס"ק ו' לקמן תשו' 5 ג'.

5. **קריאת ר"ח טבת: א) ר"ח טבת שחל בחול, כמה ספרים מוציאים. והיכן קוראים. ב) כמה קוראים בכל ספר. ג) וכיצד סדר הקריאה.**

תשובה: א) מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים של ר"ח ובשני של חנוכה נשיא היום. ב) בראשון ג' ובשני הרביעי. ג) כהן קורא בשל ר"ח עד רביעית ההין, הלוי עד ונסכה, וישראל עד ונסכו. הרביעי קורא בס"ת השני [נשיא היום לבדו (אף לרמ"א שכל יום קוראים שלמחרת, והטעם שכאן בלא"ה יש ג' פסוקים לכל עולה) דהיינו יום השישי (דלעולם יחול ר"ח טבת ביום ו' דחנוכה). ואם ר"ח טבת ב' ימים, קורא ביום ב' דר"ח שהוא ז' דחנוכה נשיא הז' לבד (לרמ"א כנ"ל). מ"ב ס"ק ו]. סעי' ג' ו' ס"ק יב.

6. **קראו ד' בשל ר"ח: א) טעה וקרא החזן ד' עולים בשל ר"ח, כיצד ינהגו לענין קריאת חנוכה, כאשר לא הוציאו ס"ת שני. ב) ואם נזכרו בתחילת קריאת הרביעי, האם יקרא הרביעי עצמו בס"ת של חנוכה לפני שיחתום של ר"ח. ג) בהנ"ל א', מה"ד אם כבר הוציאו ס"ת שני. ד) ואם נזכרו בתחילת קריאת הרביעי [וכבר הוציאו ספר שני]. ה) ומתי יאמרו הקדיש. ו) ואם אמרו אחר הרביעי האם יאמרו שוב אחר חמישי.**

תשובה: א) א"צ לקרות של חנוכה (וכמבואר בגמ' [מגילה כט: דקריאה בפרשת הנשיאים אינה חובה כ"כ⁴⁰,

ובאופן זה שכבר קראו בתורה והשלימו מנין העולים לא יקראו בשל הנשיאים. מג"א ולבו"ש). ב) לא, שאין מדלגין בתורה בשני ענינים (שמא תתבלבל דעת השומעין. שו"ע סי' קמד ס"א). ג) יקרא חמישי בשל חנוכה. ד) יגמור הרביעי של ר"ח ויברך ויעלה חמישי אחריו לספר השני ויקרא של חנוכה. ה) אחר חמישי. ו) לא. סעי' ג' ו' ס"ק יד טז.

7. **הקדימו של חנוכה: א) אם טעו והתחילו לקרוא בשל חנוכה, מה יעשו [כשקראו יותר מג' פסוקים]. ב) ואם לא קראו עדין ג' פסוקים. ג) מה נקרא התחיל, האם שאמרו ברכו, או התחיל בברכה ואמר ברוך אתה ה', או שהתחיל הקריאה. ד) ואם לא התחיל רק נזדמן להם הס"ת המתוקן לחנוכה.**

תשובה: א) י"א (-רמ"א) שצריך להפסיק ולקרא בשל ר"ח, ולברך לפני ולאחריה (דלא כחולקים עי' בה"ל ד"ה ואם), אבל דעת הט"ז שא"צ להפסיק אלא קורא כהן בשל חנוכה ואח"כ יקרא לאחרים בשל ר"ח. ב) י"א (-א"ר ומ"ק) שיפסיק ויקרא של ר"ח, אבל אם קרא ג"פ יברך הכהן ברכה אחונה ויקראו לאחרים בשל ר"ח וא"צ לחזור ולקרות בשל חנוכה, אבל הרבה אחרונים פסקו כהט"ז דבכל גווי א"צ להפסיק. ג) שהתחיל הברכה ואמר ברוך אתה ה' (דחלות הברכה הוא באמירת שם השם, וכיון שהיה בדעתו אז לקרוא של חנוכה, נחשב שבירך על חנוכה והתחיל לקרותה. אבל ברכו אין זה התחלה ואינו לבטלה שהרי ענו על זה הקהל, סי' קלה ס"ו). ד) יגלוהו ויקראו בס"ת האחר של ר"ח. סעי' ג' ו' ס"ק יז ובה"ל ד"ה ואם טעה וד"ה ואם צריך.

8. **ר"ח טבת בשבת: א) חל ר"ח טבת בשבת, כמה ספרים מוציאים. וכמה קוראים בכל א'. ומה סדר הקריאה. ב) האם יכולים לקרוא בראשון ז'. ומה"ד אם קראו רק ה'. ג) מתי אומרים החצי קדיש. ד) היכן מתחילין בקריאת ר"ח. ה) במה מפטירין.**

תשובה: א) מוציאים ג' ספרים, וקוראים ו' בפרשת השבוע בספר הראשון, ובשני קורא אחד בשל ר"ח, ומפטיר קורא בשלישי של חנוכה. ב) יכולים לקרוא ז' או יותר, וכן אם קראו ה' יצאו, והעיקר שבין כולם לא יפחות משבעה. ג) אחר הס"ת השני (שהקדיש הוא כדי להפסיק בין שבעה הקוראים שהם מעיקה"ד למפטיר שאינו כמותם. סי' רפב ס"ד), ומניחין השלישית אצל השניה (שיעלה הקדיש גם עליה אע"פ שעדין לא קראו בה) ואומרים החצי קדיש. ד) וביום השבת. ה) בשל חנוכה - רני ושמחי. סעי' ג' ו' ס"ק ט ושה"צ.

9. **גמרו הקריאה בספר אחד: שבת חנוכה ששכחו ולא הוציאו רק ס"ת אחד, וגמרו הקריאה, האם צריך לקרות של חנוכה.**

תשובה: לא (ועי' הטעם לעיל תשו' 6 א')⁴¹. ס"ק יג.

הוספות ועיונים

תוכנה קשור לר"ח ולכן היא עיקר, אך קריאת חנוכה אין תוכנה קשור לחנוכה אלא לקרבנות הנשיאים.

⁴¹ הנוסח שבשאלה הוא מהשונה הלכות, והוא ע"פ המבואר בתשובת פרח שושן (מקור דין זה) שמדובר בשבת חנוכה שלא בר"ח [כלומר ולאו דוקא בר"ח]. וטעמו דכיון שלא הוציאו בתחילת הקריאה שוב א"צ להוציא, וצ"ע. הגר"ח קניבסקי בתשובה להגר"צ גרינהויז.

הוספות ועיונים

³⁹ ולא קוראים הכל בספר אחד, משום טורח ציבור שיתעכבו כשגוללים אותם.

⁴⁰ שם בגמ' אמרו כן לענין קדימת ר"ח על חנוכה, ולשון הגמ': אין משגיחין בחנוכה [לעשותו עיקר] וראש חודש עיקר, וביאר בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קצב) שקריאת ר"ח

10. **הקדים של חנוכה לר"ח:** א) טעה וקרא בס"ת שני בשל חנוכה ובשלישית של ר"ח, במה יפטיר. ב) ואם הפטיר בשל ר"ח, האם יצאו.

תשובה: א) בשל חנוכה [משום פרסומי ניסא]. ב) כן. בה"ל ד"ה ואם טעה.

11. **חשבון יא"צ:** מי שיש לו יא"צ בחנוכה, לא יחשב לפי ימי חנוכה שהרי לפעמים ר"ח טבת יום א' ולפעמים שני ימים, אלא לפי ימי החודש (שאם נפטר בשמיני של חנוכה בשנה שכסליו היה מלא והרי זה ב' טבת, ובשנה שכסליו חסר יחול שמיני בג' טבת, ויא"צ נקבע לפי ימי החודש ולא לפי ימי חנוכה). בה"ל ד"ה ואם טעה. ענין תענית שובבים ת"ת ע"י בבה"ט ושע"ת סי' תרפה. מ"ב סי' תרפה ס"ק יח. בדין ט"ו בשבט ע"י לעיל סי' קלא ס"ו.

י) **שאלה למעשה:** באחד הבתי כנסיות בירושלים, בר"ח טבת שחל ביום חול, בא העולה הראשון לברך על קריאת ר"ח [שהוא קודם לחנוכה וכמבואר בסעיף דידן], וכשפתח את הס"ת לפני הברכה לראות את תחילת מקום הקריאה [שכך ההלכה כמבואר בשו"ע סי' קלט ס"ד], נתגלה שהתבלבלו בס"ת ובאו לקרוא בס"ת המוכן לקריאת חנוכה, במקום לפתוח את הס"ת העומד מוכן לקריאת ר"ח. מה עליהם לעשות. (ע"י בה"ל ד"ה ואם, באמצע).

תשובות מובאות בסוף הגיליון - עמ' 43

סיכום קצר לנלמד: בחנוכה קוראים בקרבנות הנשיאים שבפרשת נשא, שלשה בכל יום. לדעת המחבר מתחילים מברכת כהנים [והנוהגים לקרוא עד ואני אברכם טעות בידם], ולרמ"א מתחילים מביום כלות משה. למחבר קורא כהן עד לפני המשכן, והשאר קורא לוי עד ביום הראשון, והשאר ישראל. לרמ"א כהן קורא עד ביום הראשון, ולוי ישראל ביום הראשון. • ביום שני קורא כהן ביום השני עד פר א' בן בקר, ולוי עד ביום השלישי. וישראל, למחבר חוזר וקורא אותו יום, ולרמ"א קורא יום שלמחרת. וכן בכל יום. ביום השמיני מתחילים ביום השמיני, וקורא כהן ולוי בקרבנו של גמליאל, והישראל קורא עד כן עשה את המנורה. • אם החליפו בקריאת הימים יצאו. • שבת חנוכה: מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים בפר"ש ז' קרואים לפחות, ואומר ח"ק, ובשני קורא המפטיר נשיא היום (גם לרמ"א). ואם הוא יום ראשון של חנוכה מתחיל מויה ביום כלות (ולמחבר מברכת כהנים). ומפטיר רני ושמחי. ואם חלו ב' שבתות בחנוכה מפטיר בשניה בנרות שלמה, אף אם חל חתונה בשבת זו מפטירין בשל חנוכה, גם בשבת שניה (כן למנהג, ויש חולקים), ואפי' לצרף פסוקים משוש אשיש אינו נכון שאין מדלגים מנביא לנביא. • ר"ח טבת שחל בחול, מוציאים ב' ספרים, וקוראים בראשון שלשה בשל ר"ח [כהן עד רביעית ההין, לוי עד

ונסכה, ישראל עד ונסכון], והרביעי קורא בס"ת שני בשל חנוכה הנשיא של אותו יום בלבד. וכשר"ח טבת ב' ימים, ביום השני קורא הרביעי נשיא הז' בלבד. • ואם טעה וקרא ד' בשל ר"ח, אם לא הוציאו ספר שני א"צ לקרוא יותר, ואפי' נזכרו בתחילת קריאת הרביעי לא יקרא הרביעי עצמו באותו ספר את של חנוכה, שאין מדלגים בתורה בב' ענינים, אבל אם הוציאו ספר שני יקראו חמישי בשל חנוכה [ואפי' נזכרו באמצע קריאת הרביעי יגמור הרביעי בשל ר"ח ויברך ויעלה חמישי אחריו ויקרא בשל חנוכה], ויאמר קדיש אחריו ואם אמר אחר הרביעי לא יאמרנו אחר החמישי. • ואם טעה והתחיל לקרוא בתחילה של חנוכה, י"א שצריך להפסיק ולקרוא של ר"ח [ולברך לפני ולאחריה (דלא כחולקים ע"י בה"ל)], אבל דעת הט"ז שא"צ להפסיק אלא קורא כהן בשל חנוכה ואח"כ יקרא לאחרים בשל ר"ח. וי"א שאם לא קרא עדין ג' פסוקים בשל חנוכה יפסיק באמצע ויקרא של ר"ח אבל אם קרא ג"פ יברך הכהן ברכה אחרונה ויקראו לאחרים בשל ר"ח וא"צ לחזור ולקרוא בשל חנוכה, אבל הרבה אחריו פסקו כהט"ז דבכל גווני א"צ להפסיק. והתחלה נקרא משאמר ברוך אתה ה'. אבל אם לא התחיל לברך, אף שנזדמן להם אותו שמתקוק לחנוכה יגלוהו ויקראו בס"ת האחר שהוציאו לשם ר"ח. • חל ר"ח טבת בשבת: מוציאים ג' ספרים, וקוראים ששה בפר"ש [ויכולים לקרוא גם ז' או יותר, וכן אם קראו ה' בפר"ש יצאו, והעיקר דבין כולם לא יפחתו מז']. וכשגומר לקרוא בס"ת הראשון הפר"ש, מניחין הס"ת השני, מגביהין וגוללים הראשון, וקוראים בשני א' בשל ר"ח ומתחיל ביום השבת, ומניחים הס"ת השלישי אצל השני [וא"צ להניח הראשון], ואומרים ח"ק, ומגביהין השני, וקוראים בשלישי עולה א' למפטיר בשל חנוכה, ומפטיר רני ושמחי. • שבת חנוכה ששכחו ולא הוציאו רק ס"ת אחד וגמרו הקריאה, א"צ להוציא יותר. • ואם טעה וקרא בס"ת שני קריאת חנוכה ובשלישי קריאת ר"ח, מ"מ יפטיר בשל חנוכה, ובדיעבד אם הפטיר השמים כסאי יצא. • מי שיש לו יא"צ בחנוכה לא יחשב לפי ימי חנוכה אלא לפי ימי החודש.

סימן תרפה

סדר ארבע פרשיות

12. **ד' פרשיות:** תקנו חז"ל לקרות ד' פרשיות בשנה, מר"ח אדר עד ר"ח ניסן, והם פרשיות שקלים, זכור, פרה, החדש. א) כשהשנה מעוברת, מתי קוראים אותם - באדר א' או ב'. ב) טעו וקראו הפרשיות והמגילה באדר א', האם צריכים לחזור ולקרא באדר ב'.

תשובה: א) באדר ב'. ב) כן⁴². סעי' א וס"ק א ב ושה"צ.

13. **זמני הקריאה: א) מתי קורין פרשת שקלים. [כשלא חל ר"ח בשבת]. ב) וכשחל ר"ח אדר בשבת. ג) מתי קורין פרשת זכור. ד) ופרשת פרה. ה) ופ' החדש. ואם חל ר"ח בשבת.**

תשובה: א) בשבת שלפני ר"ח אדר. (שו"ע סעי' ה). ב) קורין בו ביום. ג) בשבת שלפני פורים. ד) בשבת שלפני פ' החדש. ה) בשבת שלפני ר"ח ניסן, וכשחל ר"ח בשבת קורין בו ביום. סעי' א וס"ק א יג. 'יוצר' יש לשחרית וגם למוסף בפ' שקלים ובפ' החדש, אבל בזכור ופרה לא תקנו במוסף. ס"ק ב.

14. **פ' שקלים: א) פרשת שקלים, מי מהעולים קוראה ומה קורא. ב) ובמה מפטירין.**

תשובה: א) המפטיר קוראה, מכי תשא עד ועשית כיור נחשת. ב) ויכרות יהודע. סעי' א.

15. **שכחו לקרוא: א) שכחו הציבור לקרוא א' מהד' פרשיות, וכבר אמרו ההפטר של סדר השבוע בברכותיה, ונזכרו. כיצד ינהגו. [ונפרט לענין הברכות]. ב) וכשנזכרו אחר שהתחיל לברך על ההפטר ואמר השם. ג) וכשנזכרו מיד אחר שבירך ברכה אחרונה על התורה.**

תשובה: א) יוציאו ס"ת ויקראו הפרשה בברכה לפני ולאחריה, ויאמר קדיש, ויפטיר בלא ברכה. ב) יגמור הברכה ויאמר קצת פסוקים מהפטר השבוע ולא יברך אחריה, ויוציאו ס"ת ויקרא עולה א' מענינו של יום (ויברך לפניה), ולאחר ברכה אחרונה (של התורה) יאמר קדיש, ויקרא הפטרה בלא ברכה לפניה, ויברך הברכות שלאחריה. ג) יוציאו ס"ת אחר ויניחוהו אצל הראשון ויאמר קדיש, ויקרא עולה אחר שיקרא בענינו של יום ויקרא ההפטר בברכותיה. ס"ק ב.

16. **דילגו הקריאה: לא קראו א' מהד' פרשיות, האם יש לה תשלומין לשבת הבאה.**

תשובה: לא. ⁴³ ס"ק ב.

17. **ר"ח אדר שחל בשבת: א) ר"ח אדר שחל בשבת, כמה ספרים מוציאים. ב) וכיצד סדר הקריאה [בכל הספרים], מה קוראים, ובכמה עולים. ג) ובמה מפטירין.**

תשובה: א) ג'. ב) בראשון קוראים בפ' שבוע [ששה אנשים, ובמקום שנהגו להוסיף (עי' רס"י רפב) מוסיפין], בשני של ר"ח ומתחילין וביום השבת, בשלישי מפטיר בפ' שקלים. ג) ויכרות יהודע, ולא בשל ר"ח. סעי' א וס"ק ג-ה.

18. **הקדים בטעות ספר אחר: א) ואם אחר שגמר הפרשת שבוע טעה ולקח הס"ת שהיתה מגוללת על פרשת**

הוספות ועיונים

⁴² במשנ"ב כתב דב"י משמע שהפרשיות א"צ לחזור. אךן בבדק הבית שם כתב שצריך לחזור (ועי' גם בראש ספר הטור בהקדמת הבית יוסף לבדק הבית בענין זה).

⁴³ בכף החיים (ס"ק כב) כתב בשם שו"ת בית דוד (סי' קו) שפרשת פרה יש לה תשלומין לשבת הבאה, ויקראוה קודם פרשת החודש. וכן דעת החיד"א (לדוד אמת סי' ט אות ה). וכ"כ באור לציון (ח"ד פנ"א אות א).

שקלים ובירך לפניו והתחיל לקרות⁴⁴, מה יקרא [בספר זה ובספר שלישי]. ב) ובמה מפטירין.

תשובה: א) יסיים בפ' שקלים ולעולה בס"ת שלישי יקרא פרשת ר"ח. ב) בשל ר"ח, כיון שסיים הקריאה בשל ר"ח. ס"ק ה.

יח) שאלה למעשה: בבית הכנסת הגדול בשכונה, מצויים בו שמחות כן ירבו מידי שבת, ונוקקים להוסיף עליות בקריאת התורה. בראש חודש אדר שחל בשבת, ניגש הגבאי אל רב בית הכנסת, ושאלו האם היא מותר להוסיף עליות בקריאת פרשת השבוע, או שמא יש להקפיד שהעולה לקריאת ראש חודש יהיה העולה השביעי. מה השיב הרב. (עי' ס"ק ד).

19. **פ' זכור: א) כמה ספרים מוציאים בשבת זכור, והיכן קוראים. ב) ובמה מפטירין. ג) כיצד קוראים תיבת זכר' שבקריאת זכור.**

תשובה: א) מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים פר"ש [ומניחין הס"ת אצלה ואומרים חצי קדיש] ובשני קורא זכור עד לא תשכח. ב) פקדתי. ובלבוש איתא שמתחילין ויאמר שמואל. ג) יש דעות אם צריך לומר זכר בצירה תחת הז' או בסגול, ולכן מהנכון שהקורא יקרא שניהם (ס"ק יח). סעי' ב וס"ק ו-ח.

20. **פ' פרה: א) כמה ספרים מוציאים בשבת פרה, והיכן קוראים. ב) ובמה מפטירין.**

תשובה: א) מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים פר"ש [ומניחין ס"ת אצלה ואומרים ח"ק] ובשני קורא פ' פרה בפ' חוקת, מתחילת הסדר עד תטמא עד הערב. ב) וזרקתי עליכם מים טהורים. סעי' ג וס"ק ט י.

21. **פ' החדש: א) כמה ספרים מוציאים בשבת החדש, והיכן קוראים. ב) ובמה מפטירין.**

תשובה: א) מוציאים ב' ספרים, בא' קוראים פר"ש [ומניחין ס"ת אצלה ואומרים ח"ק] ובשני קורא החדש. הזה לכם עד תאכלו מצות. ב) בראשון בא' לחדש. סעי' ד וס"ק יב יג. סעי' ה' לעיל תשו' 13.

22. **ר"ח ניסן שחל בשבת, כמה ספרים מוציאים, והיכן קוראים.**

תשובה: מוציאים ג' ספרים, בראשון קוראים פר"ש, ומניחים השני ואין אומרים קדיש, וקורין בשני פ' ר"ח מן וביום השבת עד ונסכו, ומניחין השלישי ואומרים קדיש, וקוראים בשלישי בפ' החדש. ואם טעה והקדים פ' החדש לר"ח הדין כנ"ל תשו' 18. ס"ק ה יג. בכל ד' פרשיות אין מזכירין נשמות, ואומרים צדקתך. ולענין אב הרחמים יש דעות, ובדה"ח בשם מהר"ל פסק שאין אומרים. ס"ק יח. עוד מס"ק יח לעיל תשו' 19 ג'.

הוספות ועיונים

⁴⁴ ואפ"ל אמר רק ברוך אתה השם, וכנ"ל סי' תרפד בה"ל ס"ג ד"ה ואם טעה, שדין זה נלמד משם. שוה"ל הל' יג.

23. הימים של ר"ח אדר: א) באלו ימים ראוי לקבוע ר"ח אדר. ב) מהו הסימן לשבתות ההפסקה.

תשובה: א) זבד"ו. ב) זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו, פי' כשחל ר"ח בשבת מפסיקין בט"ו בו, וכשחל ביום ב' מפסיקין בו' בו, וכשחל ביום ד' מפסיקין בד' בו, וכשחל ביום ו' מפסיקין בב' ובי"ו בו. סעי' ו.

24. חיוב קריאת זכור: א) האם קריאת זכור מהתורה. ב) ומתוך הספר. ג) ומה צריך בכונת הקורא והשומעים. ד) בני הישובים שאין להם מנין ויש להם ס"ת בביתם, כיצד ינהגו. ה) ואם אין באפשרותם.

תשובה: א) י"א שכן. ב) כנ"ל א'. ג) שהקורא יכוין להוציא השומעים והשומעים יכונו לצאת. ד) צריכים לבוא למקום שיש מנין לשמוע פרשת זכור, דאפי' נימא דמנין לפ' זכור מדרבנן עכ"פ עיקר פ' זכור מהתורה. ה) יזהרו לקרוא בניגון וטעמים, וישתדל לקרוא מתוך הספר. סעי' ז' וס"ק יד טז יז.

25. קריאת מגילה או זכור: מה עדיף, שמיעת פ' זכור בעשרה או מקרא מגילה בציבור.

תשובה: לתה"ד פ' זכור, אבל המג"א מצדד שעדיף מגילה ופ' זכור יוצא ע"פ הדחק בקריאת פורים ויבוא עמלק ויכוין לצאת מ"ע של זכור⁴⁵, אבל צ"ע דכתיב זכור את אשר עשה וגו' אשר קרך בדרך ויזנב בך וגו' תמחה וגו' והכונה שלא לשכוח מה שעשה לנו עמלק ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע ולכן נצטוונו למחות את שמו, וזה לא נזכר בפ' ויבוא עמלק. ס"ק טו.

26. חיוב קריאת פרה: א) האם קריאת פ' פרה מהתורה. ב) ומה לענין כונת הקורא והשומעים.

תשובה: א) י"א שכן ודינו כנ"ל תשו' 24, אבל דעת הרבה אחרו' שקריאת פ' פרה אינה מהתורה. ב) מ"מ צריך לכוין לצאת ידי המצוה דגם במצוה דרבנן צריך כוונה. סעי' ז' וס"ק טו.

סיכום קצר לנלמד: תקנו חז"ל לקרוא ד' פרשיות בשנה מר"ח אדר עד ר"ח ניסן, והם: שקלים, זכור, פרה, החדש. וכשהשנה מעוברת קוראים אותם באדר ב', ואם טעו וקראו באדר א' צריכים לקרוא שוב באדר ב'. • פרשת שקלים קוראים בשבת שלפני ר"ח אדר, ואם חל ר"ח אדר בשבת קוראים בו ביום. פ' זכור בשבת שלפני פורים. פ' פרה בשבת שלפני החדש, ופ' החדש בשבת שלפני ר"ח ניסן ואם חל ר"ח ניסן בשבת קוראים בו ביום. • הימים שראוי לקבוע בהם ר"ח אדר: זבד"ו. וסימן לשבתות ההפסקה: זט"ו ד"ו ד"ד ובי"ו, פי', כשחל ר"ח בשבת מפסיקין בט"ו, חל ביום ב' מפסיקין בו', חל ביום ד' מפסיקין בד', חל ביום ו' מפסיקין בב' ובי"ו. • פרשת שקלים קורין למפטיר מכי תשא עד ועשית כיוור נחושת, ומפטיר ויכרות יהודיע. • שכחו לקרוא א' מהפרשיות: אם כבר אמר ההפטרה ובירך, יוציאו ס"ת ויקראו הפרשה בברכה לפניו ולאחריה ויאמר

קדיש ויפטיר בלא ברכה. ואם נזכרו אחר שהתחיל לברך על ההפטרה ואמר השם, יגמור הברכה ויאמר קצת פסוקים מהפטרת השבוע בלא ברכה אחריה, ויוציאו ס"ת ויקרא עולה א' מענינו של יום בברכותיה ויאמר קדיש ויקרא הפטרה בלא ברכה לפניו, ויברך לאחריה. ואם נזכרו מיד אחר שבירך ברכה אחרונה על התורה, יוציאו ס"ת אחר ויניח אצל הראשון ויאמר קדיש ואח"כ יקרא עולה אחד בענינו של יום ויקרא ההפטרה בברכותיה. • אין תשלומין לד' פרשיות לשבת הבאה. • ר"ח אדר שחל בשבת: מוציאין ג' ספרים, בראשון קוראים בפר"ש ששה עולים, ובמקום שנהגו להוסיף מוסיפין, ובשני קורין בשל ר"ח ומתחילין וביום השבת, ומניחין ס"ת שלישי אצלה ואומרים ח"ק, ובשלישי קורא מפטיר בפ' שקלים, ומפטיר ויכרות יהודיע ולא בשל ר"ח. • ואם אחר שגמר פר"ש טעה ולקח הס"ת שהיה עומד על פ' שקלים ובירך והתחיל לקרוא, יסיים פ' שקלים, והעולה בס"ת שלישי יקרא פ' ר"ח, וההפטרה יאמר של ר"ח. • בפ' זכור מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים פר"ש, ומניחין ס"ת שני אצלו ואומרים ח"ק, ובשני קורא זכור עד לא תשכח [ויש דעות אם צריך לקרות זכר בצירי או בסגול, לכן מהנכון שהקורא יקרא שניהם]. ומפטיר פקדתי, ובלבוש אי' שמתחילין ויאמר שמואל. • י"א שפרשת זכור מן התורה, ומתוך ספר, וצריך הקורא לכוין להוציא השומעים וגם השומעים יכונו לצאת. לפיכך מקומות שאין להם מנין, אפי' יש להם ס"ת בביתם צריכים לבוא למקום שיש מנין ולשמוע פ' זכור, דאפי' נימא דמנין לפ' זכור מדרבנן אבל עכ"פ עיקר הקריאה מהתורה, ואם אינם יכולים לבוא מ"מ יזהרו לקרותם בניגונם וטעמיהם, וישתדל לקרוא מתוך הספר. • כתב בתה"ד דשמיעת פ' זכור בעשרה עדיף ממקרא מגילה בציבור, אבל המג"א מצדד שעדיף לשמוע מגילה בציבור ופ' זכור יוצא ע"פ הדחק בשמיעת קריאת ויבוא עמלק שבפורים, וצריך לכוין בשמיעה זו לצאת מ"ע של זכור, אבל צ"ע דשם לא נזכר מעשה עמלק ומחיתו. • בפ' פרה מוציאים ב' ספרים, בראשון קורא פר"ש ומניחין ס"ת השני אצלה ואומרים ח"ק, ובשני קוראים בפ' חוקת מתחילת הסדר עד תטמא עד הערב, ומפטיר וזרקתי עליכם מים טהורים. • י"א שגם פ' פרה דאורייתא, ודינו כנ"ל לענין זכור, אבל דעת הרבה אחרו' שפרה אינה דאו'. ומ"מ צריך לכוין לצאת ידי המצוה ככל מצוה דרבנן. • פ' החדש מוציאין ב' ספרים, בראשון קורא פר"ש, ומניחין ס"ת השני אצלה, ואומרים ח"ק, ובשני קורין החדש הזה לכם עד תאכלו מצות, ומפטיר בראשון בא' לחדש. • ר"ח ניסן שחל בשבת מוציאין ג' ספרים, בראשון קוראים פר"ש ומניחין השני ואין אומרים קדיש, ומגביהין הראשון וקוראים בשני בפ' ר"ח מן וביום השבת עד ונסכו, ומניחין השלישי ואומרים קדיש, ומגביהין השני וקורין

45 וגם הקורא יכוין להוציא. שונה"ל הל' טז.

בשלישי למפטיר בפ' החדש. ואם טעה והקדים פ'
החדש לפני פ' ר"ח הדין כנ"ל לענין פ' שקלים. •
בכל הד' פרשיות אין מזכירין נשמות, ואומרים
צדקתך. ולענין אב הרחמים יש דעות ובדה"ח בשם
מהרי"ל פסק שאין אומרים.

הלכות מגילה ופורים

סימן תרפו

(הקדמה לסעיף א). אם מותר להתענות לפני ואחרי חנוכה ופורים: בגמ' (תענית טו) הובא מחלוקת לענין הימים שנאסרו במגילת תענית להתענות בהם - האם אסור גם להתענות ביום שלפניהם או שלאחריהם [והטעם לאסור פרש"י שמא יבוא להתענות ביו"ט עצמו], ונחלקו האמוראים כמאן הלכה, יש ואמרים לפנייהם אסור ולאחריהם מותר [וסברת ההיתר שכבר עבר היום טוב ואין חשש שיבוא להתענות בו. רש"י], וי"א אף לפנייהם מותר [וס"ל דלא אסרו אטו יו"ט]. ונחלקו הראשונים כמאן הלכה, ולמעשה השו"ע פסק כהדעות שגם לפנייהם מותר, והב"ח והפרי חדש פסקו כהדעות שלפניהם אסור. (ויש עוד טעמים למחלוקת זו, ע"י תוס' תענית יח. [ראה לקמן בסוף ההקדמה] ור"ן תענית ו: בשם הר"ן ה). אבל לאחריהם לכו"ע מותר להתענות כנ"ל. ועד כאן הוא לענין תענית, אבל הספד מוכח בגמ' שמותר אף לפניו (ב"ח). וכל זה בחנוכה, אבל בפורים לכו"ע מתענים גם לפניו, שמתחילה כך היתה תקנת חכמים להתענות תענית אסתר ואף קודם שבטלה מגילת תענית (ב"ח). ולעצם מגילת תענית, בגמרא ראש השנה (יט): אמרו שבטלה מגילת תענית [דהיינו דינים הנוהגים במאורעות המוזכרים בה] חוץ מחנוכה ופורים [שמזכרים במגילה זו], והטעם מפני שהנסיים שארעו בהם נתפרסמו ביותר (מ"ב תקעג ג, ע"י ר"ה יח), והטעם שביטלו שאר הימים המוזכרים במגילה זו, מפני שבעונותינו ארעו בהם הרבה מאורעות (מ"ב שם ב). (ובאמת שזה אחד הטעמים לראשונים הסוברים שאין מתענים לפני חנוכה וכנ"ל, דס"ל אף שימי חנוכה עצמם לא בטלו, ימים שלפניהם לא עדיפי משאר ימים המוזכרים במגילה זו ובטלים, כמבואר בתוס' דלעיל).

27. תענית לפני ואחרי פורים: הלכתא, בטלה מגילת תענית וכל הימים הכתובים בה מותר להתענות בהם, חוץ מחנוכה ופורים (שו"ע סי' תקעג ס"א). (א) יום שלפני פורים ושלאחרי [שושן⁴⁶] פורים, האם מותר בהספד ותענית. (ב) ויום שלפני ואחרי חנוכה [לא תענית ציבור]. (ג) יש נוהגים להתענות בערב חנוכה תמורת ערב ר"ח טבת, האם ימשיכו במנהגם. (ד) ולהתחיל לנהוג כן. (ה) האם מותר לגזור תענית ציבור ביום שלפני או אחרי חנוכה.

תשובה: (א) כן. (ב) גם מותר (כן דעת השו"ע⁴⁷). ודעת הב"ח ופר"ח שאסור להתענות ביום שלפני חנוכה. (ג) אין לשנות מנהגם. (ד) לא יתחילו. (ה) לא [אף שיום שאחרי - יחיד מותר להתענות לכו"ע]. סעי' א וס"ק א.

(ט) שאלה למעשה: חתן שיום של ערב חתונתו הוא יום שאחרי חנוכה, האם מותר לו להתענות אותו יום. (ע"י ס"א וס"ק א ושה"צ ד).

(הקדמה לסעיף ב). תענית אפתי: אחר שהביא הטור שמותר להתענות לפני פורים [וכמבואר לעיל ס"א], כתב: ועוד יש סמך מהגמרא שראוי להתענות ביום י"ג אדר שהוא ערב פורים, דאיתא בגמ' (מגילה ב) י"ג זמן קהילה לכל היא, פירוש שהכל מתאספים לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים, לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים. ואנו עושין כמו שהם היו עושין בימי מרדכי ואסתר. (ע"כ. ומקור דברים אלו הוא מהרא"ש [מגילה א א] בשם ר"ח). ויש שפירשו (רש"י) את הגמרא באופן אחר, ולפי"ז אין לתענית אסתר מקור מהגמרא אלא מנהג ישראל הוא מאז ומעולם. ועכ"פ לפי שתי השיטות תענית אסתר אינו דין גמור אלא מנהג שנהגו כל ישראל, וכפי שכתב הרמב"ם (תעניות ה ה):

הוספות ועיונים

⁴⁶ דושון פורים אסור בהספד [ותענית] אפ"י בעיירות, וכן ב"ד אסור למוקפין, כדלקמן סי' תרצ"ו ס"ג.

⁴⁷ וע"י כף החיים ס"ק ג ד ה.

ונהגו כל ישראל להתענות ב"ג באדר, זכר לתענית שהתענו בימי המן שנאמר (אסתר ט) דברי הצומות וזעקתם. ועי' ברמ"א שמשום כך שאין תענית זו חובה לא מהתורה ולא מדרבנן אלא מנהג שנהגו ישראל, יש אופנים שהקלו בתענית זו יותר משאר תעניות.

לפרוע התענית: עוד מצינו חילוק בין תענית אסתר לשאר תעניות, דהנה אמרו במס' סופרים (פ"ד ה"ד) שבארץ ישראל היו מתענים שלש תעניות לאחר פורים [והוסיף הרא"ש (מגילה א א) שאע"פ שאותן ימי תענית בזמן מרדכי ואסתר היו בניסן ולא באדר, לא היו רוצין להתענות בניסן לפי שבו נגאלו אבותינו ממצרים והוקם בו המשכן], ומבואר מזה שמתחילה תענית אסתר לא הוקבע ליום מסויים, ולפיכך שייך בו דין השלמה והיינו שמי שלא התענה בו יש אופנים שדינו להשלים ביום אחר, מה שלא מצינו בשאר תעניות (ע"פ בהגר"א אות ו הובא בשה"צ ס"ק יא).

28. תענית אסתר: א) מה הטעם שנהגו להתענות ב"ג אדר. ב) אם חל פורים ביום ראשון, מתי מתענים. ג) ומי שהיה בדרך ושכח שמתענים ביום ה' ואכל ובלילה שמע שהתענו היום, כיצד ינהג.

תשובה: א) שבימי מרדכי ואסתר נקהלו ביום זה להלחם ולעמוד על נפשם, והיו מתענים ומבקשים רחמים ותחנונים שיעזרם ה' להנקם מאויביהם. וע"י התענית נזכור שהש"ת רואה ושומע כל איש בצרתו כאשר יתענה וישוב אל ה' בכל לבבו. ב) ביום חמישי שלפניו. ג) יתענה למחרת בער"ש⁴⁸. סעי' ב' וס"ק ב' ג.

29. הפטורים מלצום: א) האם תענית זו חובה. ומה דין ההולך בדרך וקשה עליו התענית. ב) מעוברות ומניקות האם יתענו. ג) וחולה שאין בו סכנה. ד) וכואב עינים שמצטער הרבה. ה) מעוברת ומניקה שאין מצטערת האם מתענה. [ויולדת תוך ל']. ו) מעוברת ומניקה האם צריכה לפרוע אח"כ.

תשובה: א) תענית זו אינה חובה, ומ"מ אין לפרוש מן הציבור, לכן אפ"ל ההולך בדרך וקשה עליו התענית יתענה. ב) כיון שתענית זו אינה חובה כנ"ל יש להקל בו לעת הצורך, לכן מעוברות ומניקות לא יתענו. ג) פטור (ואפ"ל אין מצטער הרבה פטור, כן מוכח בשה"צ תרצ"ב כט. שונה"ל הל' ו). ד) לא יתענה⁴⁹ ויפרע ביום אחר⁵⁰. ה) פטורות, ויש מחמירין, ותלוי לפי מנהג המקום. ויולדת תוך ל' לכו"ע יש להקל. (דעת המחבר בס"ה תקנד ס"ה שפטורות מלהתענות). ו) לא. ויש מחמירים (אבל יולדת תוך ל' פטורה, שדינה כחולה שאין בו סכנה, עי' ס' תקנד ס"ו). (לדעת המחבר באות קודם א"צ לפרוע). סעי' ב' וס"ק ד-ו ושה"צ.

30. ברית מילה: א) חל ברית מילה בתענית אסתר, מה דין הבעלי ברית (אבי הבן ואמו המוהל והסנדק, מ"ב תקנט לו) לענין אכילה. ב) תענית אסתר שהוקדמה ליום ה' [שפורים חל ביום א'], וחל בתענית ברית מילה, האם הקרואים מותרים לאכול.

תשובה: א) אפשר שמותרים לאכול, ובפרט אחר מנחה יש להקל. ב) כן [ואפ"ל ליותר מעשרה], אך כולם צריכים להתענות מחר [אבל סליחות לא יאמרו רק ביום ה'].

הוספות ועיונים

⁴⁸ שלא כבשאר תעניות שאם שכח ואכל צריך להשלים תעניתו ואינו צריך להתענות יום אחר (ס' תקסט ס"ח), שאינו יכול לתקן בזה מה שעיוות כיון שהתענית נקבעה ליום זה בלבד (שה"צ שם ב), משא"כ תענית אסתר שאינה קבוע דוקא ליום זה (שה"צ כאן יא) יכול להשלים.

⁴⁹ ומדובר בכואב עינים שלא מחמת הצום, ולכן נחשב חולה קצת, אלא שאינו בגדר חולי הפטור משאר צומות, ובחולה כזה הקילו בתענית אסתר כאשר מצטער הרבה. אבל סתם צער שאינו מחמת חולי, אינו פוטר מתענית, וכמבואר לעיל (אות א') לענין מי שקשה עליו התענית.

⁵⁰ וא"צ לפרוע אלא כשאין מתענה רק להרווחה, אבל אם הרופא אומר שהתענית מזיקה לו א"צ לפרוע אח"כ. כף החיים ס"ק כב.

הברית אסורים לאכול, ויעשו הסעודה בלילה, אבל בעלי הברית א"צ להשלים למחר. וכמה אחרו' הסכימו לדעה ראשונה. סעי' ב' ס"ק ז' ושה"צ.

31. שיעור בתענית אסתר: (א) מה היה נוהג מהרי"ל בענין אמירת ההלכה (-שיעורו הקבוע בכל יום) בתענית אסתר. (ב) וכשחל פורים ביום ראשון (שהתענית ביום ה'). (ג) וכשחל תענית אסתר ביום רביעי. (ד) האם לימוד הקבוע בביהמ"ד גם בכלל המנהג הנ"ל.

תשובה: (א) שלא היה אומרה אז, מפני שטרודין לקנות צרכי פורים. (ב) היה אומר (שלא טרודים לקנות אז שיש להם פנאי בערב שבת). (ג) גם היה אומר, משום דביום ו' אין להגיד שהוא שושן פורים (וחייבים בו במשחה ושמחה קצת. סוסי' תרצ"ה) וערב שבת⁵¹. (ד) כל הנ"ל דוקא לילך לישיבה, אבל לימוד הקבוע⁵² בביהמ"ד אינו בכלל זה שאין בזה כ"כ ביטול צרכי סעודה. ס"ק ג' ושה"צ.

32. מנחה שלפני פורים: (א) שבת שחל בערב פורים האם אומרים צדקתך במנחה. (ב) ובערב פורים שחל בחול האם אומרים תחנון במנחה.

תשובה: (א) לא. (ב) לא. ס"ק ג'. ועי' לקמן סימן תרצד ס"א מנהג מחצית השקל בערב פורים במנחה.

33. תענית בה"ב: מה יש נוהגים לענין ריבוי בתענית, ומתי, ומדוע.

תשובה: יש מתענים ג' ימים בה"ב אחר פורים, זכר לתענית אסתר (שגזרה צום ג' ימים. אסתר ד טז). סעי' ג' וס"ק ח.

34. מרבים בשמחה: משנכנס אדר מרבים בשמחה. ומי שיש לו דין עם גוי ישפוט באדר. ס"ק ח.

35. פורים פרטי: (א) האם יכולים בני עיר לתקן בהסכמה ובחרם עליהם ועל הבאים אחריהם לעשות פורים ביום שנעשה בו נס. (ב) מי שנעשה לו נס באדר [בשנה שאינה מעוברת] ונדר לעשות פורים, בשנה מעוברת מתי יעשה אותו פורים. (ג) וכשהנס היה באדר א' של שנה מעוברת.

תשובה: (א) כן. (ב) באדר ב'. וכ"ש כשהנס נעשה באדר ב'. (ג) יעשה באדר א' (ועי' לקמן ס' תרצד ס"ק ב, ושם יתבאר). ס"ק ח.

סיכום קצר לנלמד: יום שלפני ואחרי פורים מותר בהספד ותענית. ויום שלפני ואחרי חנוכה, לדעת השו"ע גם מותר, ודעת הב"ח ופר"ח שאסור בתענית, והנוהגים להתענות בערב חנוכה תמורת ערב ר"ח טבת, אין לשנות מנהגם, אך לכתחילה אין לנהוג כן. ואין לגזור תענית ציבור ביום שלפני ואחרי חנוכה. • בימי מרדכי ואסתר נקהלו ב"ג באדר להלחם ולעמוד על נפשם, והיו מתענים ומבקשים רחמים שיעזרם ה' להנקם מאויביהם, ולכן נהגו כל ישראל להתענות ב"ג באדר ואומרים סליחות ותחנונים, ונקרא תענית אסתר, כדי לזכור שהשי"ת רואה ושומע כל איש בצרתו כשיתענה וישוב אל ה' בכל לבבו כמו שעשה בימים ההם. ואם חל פורים ביום ראשון מקדימין להתענות ביום חמישי. ומי שהיה בדרך ושכח שמתענים ביום ה' ואכל, ובלילה בא לביתו ושמע שהעולם התענו היום, מתענה למחר בער"ש. • תענית זו אינה חובה, ולכן יש להקל בו לעת הצורך, כגון מעוברות ומניקות וחולה שאין בו סכנה, ואפי' רק כואב עינים שמצטער הרבה לא יתענה ויפרע אח"כ יום אחר, אבל מעוברת ומניקה אפי' אין מצטערת אין מתענה [ויש מחמירים בזה, ותלוי במנהג המקום], וגם אין צריכה לפרוע אח"כ [ויש מחמירים גם בזה], וביולדת כל ל' לכו"ע יש להקל אפי' אין מצטערת. אבל שאר בריאים לא יפרשו מן הציבור, אפי' ההולך בדרך וקשה עליו התענית. • חל ברית מילה בתענית אסתר: אפשר דהבעלי ברית מותרים

הוספות ועיונים

⁵¹ ואין קובעין ישיבה אז, כדלעיל ס' רנ"א ס"ב ע"ש. וכדי שלא יהיו שלשה ימים בלי תורה, היה אומרו ביום רביעי אף שהוא ערב פורים. כתבי הגרצ"ה גרינהויז.

⁵² בשיעור קצוב. ס' רנ"א ס"ק ח.

לאכל, ובפרט לאחר מנחה יש להקל. ואם חל פורים ביום ראשון שמתענים ביום חמישי וחל בו ברית, מותרים לאכול כל הקרואים, אכן כולם צריכים להתענות למחר [אבל סליחות יאמרו ביום חמישי]. ויש מחמירים שחוץ לבעלי ברית כולם אסורים לאכול ויעשו הסעודה בלילה אבל בעלי הברית א"צ להשלים למחר, וכמה אחרו הסכימו לדעה ראשונה. • יש מתענים בה"ב אחר פורים זכר לתענית אסתר. • מהר"ל לא היה מגיד ההלכה (-שיעור) בתענית אסתר מפני שטרודין לקנות צרכי פורים, אם לא כשחל פורים ביום ראשון, וכן כשחל פורים ביום רביעי הגיד בתענית אסתר משום דביום ו' אין להגיד שהוא שושן פורים וערב שבת. וכ"ז דוקא לילך לשיבה, אבל לימוד הקבוע בבימ"ד אינו בכלל זה שאין בזה כ"כ ביטול צרכי סעודה. • שבת שחל בערב פורים אין אומרים צדקתך במנחה, וכן בכל ערב פורים אין אומרים תחנון במנחה. • משנכנס אדר מרבין בשמחה. ומי שיש לו דין עם גוי ישפוט באדר. • יכולים בני עיר לתקן בהסכמה ובחרם עליהם ועל הבאים אחריהם לעשות פורים ביום שנעשה בו נס. ומי שנעשה לו נס באדר ונדר לעשות פורים, בשנה מעוברת יעשה באדר ב'. וכשהיה הנס באדר א' של שנה מעוברת, יעשה באדר א'.

סימן תרפו

(הקדמה לסעיף א). **חייב קריאת מגילה בלילה וביום:** איתא בגמ' (ד), חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, ולמדו זאת מהכתוב (תה"ל כב) 'אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה ל', ומזמור זה נאמר על מרדכי ואסתר, והיינו שעם ישראל התפללו אל השם בעת צרתם ביום ובלילה, וכמו כן יש להודות לה' על הישועה ביום ובלילה, לכן קריאת המגילה שהיא שבת לה', שמפרסמים את הנס והכל מודים לקב"ה, יש לקרותה ביום וגם בלילה (רש"י).

36. זמן קריאת המגילה: (א) אימתי חובה לקרוא את המגילה, בלילה או ביום. (ב) של לילה - מתי זמנה, ומאימתי עד מתי. (ג) אם לא קראה עד עה"ש באונס, האם יכול לקרוא אח"כ. (ד) של יום - מתי זמנה, ומאימתי [לכתחילה ובדיעבד]. (ה) לענין הנץ, האם צריך שיעלה כל גוף השמש על הארץ או די בתחילת הנץ. (ו) מי שהיה אנוס קצת, האם יכול לקרותה לכתחילה משעלה עה"ש. (ז) מי שלא קראה עד בין השמשות, כיצד ינהג.

תשובה: (א) בלילה וגם ביום. (ב) זמנה כל הלילה⁵³, מצאת הכוכבים [ועי' לקמן סי' תרצב ס"ד אם בשעה"ד אפשר לקרוא מפלג מנחה], עד עמוד השחר. (ג) לא⁵⁴. (ד) זמנה כל היום, ולכתחילה לא יקרא קודם הנץ, ובדיעבד אם קראה משעלה עה"ש יצא. (ה) די בתחילת הנץ. (ו) כן. (ז) יקרא בלא ברכה. סעי' א וס"ק א ג-ו ושה"צ.

(כ) **שאלה למעשה:** מי שהשתכר בליל פורים ונרדם בשכרותו, ועדין לא התפלל ערבית ולא קרא את המגילה [ונהג בזה שלא כדין], והתעורר רק לאחר שעלה עמוד השחר. האם יכול לקרוא קריאת שמע של ערבית, ולקרוא את המגילה של לילה, [מאחר והיה אנוס, שכן חשב שסיפק לקרוא ולהתפלל בלילה, עי' סי' קח ס"ח ומשנ"ב סי' צט ס"ק ו דכה"ג חשיב אנוס]. (עי' ס"א וס"ק ג ושה"צ ד).

(הקדמה לסעיף ב). **קדימת מקרא מגילה לשאר מצוות:** בגמ' (ג). מבואר שקריאת מגילה דוחה שאר מצוות, דהיינו שמבטלים אותם כדי לבוא ולשמוע קריאת מגילה. ואפילו תלמוד תורה ששקול כנגד כל

הוספות ועיונים

⁵³ ויש להקדים ולקרוא מיד בתחילת הלילה מדין זריזין מקדימין למצוות. ערוה"ש ס"ד.

⁵⁴ דלא כבקריאת שמע שמבואר לעיל סי' נח ס"ה שאם נאנס ולא קראה עד עה"ש יקראנה עד הנץ, דק"ש תלוי בזמן שכיבה ויש שיושנים אז, משא"כ מגילה אינו תלוי בזה אלא ביום ולילה, ומשעלה עה"ש אינו לילה. מג"א בריש הסימן.

המצוות, מגילה דוחה אותו. וזה לשון הגמ': תניא, כהנים בעבודתן [שבמקדש] ולוים בדוכנן וישראל במעמדן, כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, מכאן סמכו של בית רבי [שהיו ישיבה גדולה (שעה"צ ח)] שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה, קל וחומר מעבודה, ומה עבודה שהיא חמורה מבטלינן, תלמוד תורה [שהוא קל מעבודת המקדש] לא כל שכן. [חוץ מת"ש של רבים שהוא חמור מעבודה (כמבואר בגמ' שם ע"ב) ויתכן שאינו נדחה מפני מקרא מגילה, אך מבואר ברש"י ועוד ראשונים (הובאו בשעה"צ ח) דת"ש של רבים היינו דוקא של כל ישראל, אבל שאר רבים הלומדים - מבטלין לימודם בשביל לשמוע מגילה, וכמו שעשו בית רבי וכו'].³² וטעם קדימת מגילה על שאר מצוות מבואר בגמ' (שם ע"ב) משום שקריאת מגילה יש בו פרסום הנס.

אם צריך להיבטל מהמצוה כדי לקרוא מגילה בציבור: הקשו התוס' (שם ד"ה מבטלין) למה צריכים הכהנים להיבטל מעבודתן, הלא יכולים לסיים העבודה ואח"כ יקראו המגילה לבדם. ותייצו שעדיף לקרוא המגילה עם הציבור, שבכך יש פרסום הנס יותר. (ע"ב). ועפ"ז כתבו הפוסקים שמה שמבטלים מצוה בשביל מקרא מגילה היינו אפי' כדי לקרותה בציבור, ולא אומרים יסיים המצוה ויקרא אח"כ ביחיד. עוד הוסיף הר"ן (ג. ד"ה אמר), שקשה מדוע הוצרכו בני בית מדרשו של רבי לבטל תלמודם ולילך לשמוע מקרא מגילה בבית הכנסת, והרי היו שם מאה אנשים ויכולים לקרות את המגילה לאחר לימודם ולא היתה מתבטלת מצות קריאת המגילה בציבור. ומבאר שהיה להם לבטל תלמודם ולילך לשמוע המגילה במעמד עם רב יותר, משום 'ברב עם הדרת מלך'. (ע"ב). ומבואר בזה שאפי' כשיש ציבור במקום, יש להם לילך לבית הכנסת לשמוע מגילה, משום שברב עם הדרת מלך.

כשקריאת המגילה תדחה לגמרי את המצוה האחרת: כתב הבית יוסף בשם כמה ראשונים, שכל מה שקריאת מגילה דוחה מצוות אחרות של תורה, היינו כאשר המצוה האחרת לא תיבטל לגמרי אלא נדחית בזמן. אבל אם תיבטל המצוה האחרת לגמרי, והיא מצוה מן התורה, אינה נדחת מפני מקרא מגילה שאינה דאורייתא. והובא ברמ"א. והמשנ"ב (ס"ק יא) הביא בשם כמה אחרונים שמגילה דוחה שאר מצוות של תורה אפי' לבטלן [לבד ממת מצוה, כדלקמן]. וטעמם, משום שמצות קריאת מגילה מדברי קבלה היא, ודברי קבלה חמורים כדברי תורה ובכוחם לדחות מצוה מן התורה. ויש שפירשו שאמנם מצות מגילה מדבריהם היא [שדברי קבלה כדרכן דמו], ומכל מקום חכמים בתקנתם עקרו למצוה דאורייתא במקום שהיא מונעת קיום מצות קריאת המגילה, שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ב'שב ואל תעשה' [כלומר במקום שאין הם מורים על עשיית עבירה בפועל, אלא במניעת קיום מצוה כגון בענייניו שהוא נמנע מלקיים המצוה ותחת זאת הוא קורא את המגילה].

קריאת המגילה ונת מצוה: אף שנתבאר לעיל שקריאת מגילה דוחה את כל המצוות [עכ"פ באופן שאפשר לקיים שניהם (ע"ל דיבור קודם)], אמרו בגמ' שקבורת מת מצוה אינה נדחית מפני קריאת מגילה, שגדול כבוד הבריות שדוחה אפי' לא תעשה שבתורה (ע"ש ברש"י), והיינו שהקפידה תורה על כבוד הבריות שלא יהיה מונח בלא קבורה.

מת שאין לו קוברים כדי צרכו: על מה שכתב השו"ע שמת מצוה דוחה מקרא מגילה, הוסיף הרמ"א שאין לו קוברים 'כדי צרכו' והיינו כדי עשרה מישראל (פמ"ג א"א סוף סק"ד) והטעם שצריך עשרה כדי שיוכלו לומר קדיש וברכת אבלים (ש"ך סי' שסא סק"ד). והיינו באדם פשוט, אבל אם הוא תלמיד חכם עי' מ"ב ס"ק ח ושעה"צ ס"ק יא]. והמג"א (סק"ד) הביא מכמה ראשונים לחלוק על זה, שמה שאמרו מת מצוה היינו דוקא כשמוטל בבזיון ואין מי שיתעסק בקבורתו, שבוה הדין שאפי' כהן גדול מיטמא לו (גמ' ברכות כ), אבל מת שיש לו מתעסקים בקבורתו אינו בכלל דיני קדימה שכאן ואין לאחרים לבטל בשביל תוספת כבודו את מקרא מגילה.

37. קריאה ברוב עם: (א) האם מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה. (ב) ואם היו חבורה גדולה של מאה אנשים שלומדים באיזה בית, האם צריכים ליבטל ולילך לקרוא בציבור. (ג) מי שמתפלל

כל השנה בקביעות בבית כנסת במנין קבוע, האם צריך לילך לבית הכנסת הגדולה לשמוע שם המגילה בשביל ברוב עם. ד) ובעל הבית שיש לו מנין קבוע בביתו, האם צריך לילך לבית הכנסת שבעיר.

תשובה: א) כן. ב) כן, משום ברב עם הדרת מלך. ג) לא. ד) כן משום פרסומי ניסא (שהוא דוקא במקום המיוחד לתפילה). סעי' ב' וס"ק ז' ושה"צ. ועי' לקמן סימן תרצ' סעי' יח עוד בענין הקריאה במקום פרסומי ניסא.

38. **מגילה לעומת שאר מצות:** א) שאר מצוות של תורה, האם נדחים מפני מקרא מגילה [כשאפשר לקיים שתיהן]. ב) וכשאינן שהות לעשות שתיהן ויתבטל המצוה דאורייתא לגמרי. ג) מילה וקריאת מגילה, מה קודם.

תשובה: א) כן, וכ"ש מתלמוד תורה. ב) אין שום מצוה דאורייתא⁵⁵ נדחת מפני מקרא מגילה (כן דעת הב"י והרמ"א), ודעת מהרש"ל ב"ח והגר"א שגם באופן זה מקרא מגילה קודם [חוץ ממת מצוה כדלקמן] משום פרסומי ניסא. ג) מגילה, דקודם לכל המצוות משום פרסומי ניסא וכנ"ל. והעולם נוהגין למול קודם⁵⁶. סעי' ב' וס"ק ט-יא.

39. **מת מצוה ומגילה:** א) איזה דבר דוחה מגילה. ב) ואם יש לו קוברים והזריזות הוא רק לתוספת כבוד למת. [בסתם מת שאינו ת"ח]. ג) והנ"ל ב' במת ת"ח. ואם הוא רק תני (-לומד) ולא מתני (- מלמד) לאחרים. ד) מת שאינו ת"ח שהתחילו להוציאו, האם מפסיקין בשביל מקרא מגילה, כשתיבטל הקריאה לגמרי או רק תידחה לאח"כ.

תשובה: א) מת מצוה. ב) י"א (-דעת הרמ"א) שבכל גונא קבורת מת קודם, אבל דעת הרבה פוסקים⁵⁷ דדוקא מת מצוה ממש שמוטל בבזיון שאין לו קוברים כלל, אבל בעיר שיש לו אנשים שדואגין בעבורו, מקרא מגילה קודם. ג) אפ"י תני ולא מתני קבורתו קודם. ד) אפ"י תיבטל לגמרי אין מפסיקין. סעי' ב' וס"ק ח' ושה"צ.

40. **ביטול קריאת מגילה בשביל מת מצוה:** א) כשהוא סמוך לחשיכה ואם יתעסק במת מצוה לא יוכל לקרוא המגילה אח"כ, מה קודם. [כשיוכל לקבור המת אח"כ בלילה. ומיירי במת מצוה ממש]. ב) וכשא"א לקברו אח"כ כגון מפני לסטים. ג) סתם מת [שאינו מת מצוה ממש] שאם יעסוק בקבורתו לכבודו לא ישאר זמן אח"כ לקרוא המגילה, מה קודם.

41. תשובה: א) י"א (-רמ"א בשם הרא"מ⁵⁸) שיקרא המגילה ואת המת יקבור בלילה, אבל דעת כמה אחרונים דתמיד מת מצוה קודם אפילו אפשר לקברו אחר כך, וידחה המגילה לגמרי. ב) לכו"ע מת מצוה קודם. ג) לכו"ע (-גם לרמ"א דלעיל תשו' 39) מגילה קודם ויקבור מתו בלילה. סעי' ב' וס"ק י"ב.

כא) **שאלה למעשה:** א. מי שרגיל להתפלל משך השנה בבית כנסת שיש בו ציבור גדול, ובערבית של פורים רוצה לקרוא בבית כנסת שיש בו ציבור קטן, ששם מסיימים קריאת מגילה מוקדם יותר, והוא רוצה להזדרז אחרי הצום ולגמור מהר, האם נכון הדבר. ע"י ס"ק ז'. ב. לחידודי: זקן שאינו יכול לילך לבית כנסת, ורגילים לאסוף אנשים לביתו כדי לזכותו להתפלל במנין. האם בפורים נכון לילך להשלים מנין אצלו ולשמוע את המגילה במנין מצומצם כדי

הוספות ועיונים

⁵⁵ משמע אבל מצוה דרבנן [כגון תפילה] נדחית אפילו לגמרי מפני מקרא מגילה. וכ"כ בכה"ח (ס"ק יט) בשם הנהר שלום (ד"ה ומיהו).

⁵⁶ ובב"י יו"ד (סוסי"ו רס"ו בבד"ה) הביא משם התרומת הדשן (סי' רס"ו) שבפורים מלין לאחר קריאת המגילה וסיום התפלה. (ועי' עוד בכה"ח סק"ל ובאול"צ ח"ד פנ"ז תשו' ד).

⁵⁷ וכן דעת המחבר. כה"ח ס"ק י"ג בשם האחרונים.

⁵⁸ וכן דעת הב"י.

לקיים מצות גמילות חסדים דאורייתא, או שצריך להתפלל במקום שיש ברוב עם. (עי' היטב שעה"צ ס"ק י' דאטו' ויש קצת ללמוד משם לענינו. ועיין עוד). ג. מי שעומד בסוף יום פורים, ועדין לא התפלל מנחה ולא קרא את המגילה, ובאפשרותו לעשות אחד משניהם, מה עדיף - מקרא מגילה או תפילת מנחה. (עי' לשון הרמ"א ס"ב, ועי' לעיל הע' 55).

סיכום קצר לנלמד: חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום. ושל לילה זמנה כל הלילה, משעת צאה"כ עד עה"ש. לא קראה עד עה"ש אפי' באונס, שוב לא יקרא. ושל יום זמנה כל היום, ולכתחילה לא יקראה לפני הנץ החמה, וא"צ שיעלה כל גוף השמש אלא משעת תחילת הנץ מותר לקרותה. ואם קראה משעלה עה"ש יצא. ואם היה אונס קצת יכול לקרותה לכתחילה משעלה עה"ש. וזמנה עד שקיעת החמה, ואם נתאחר עד ביה"ש יקראה בלא ברכה. • מבטלים אפי' ת"ת לשמוע מקרא מגילה, ואפי' היתה ת"ת של רבים שלומדים באיזה בית, יפסיקו וילכו לקרותה בציבור משום ברוב עם. מיהו מי שמתפלל כל השנה במנין קבוע, א"צ לילך לביהכנ"ס שיש ציבור גדול, ודוקא ששם הוא ג"כ בימ"ד (-ביכנ"ס), אבל בעה"ב שיש לו מנין בביתו בקביעות מסתבר שצריך לילך לביכנ"ס משום פרסומי ניסא. • וכ"ש שאר מצוות של תורה שכולם נדחים מפני מקרא מגילה, ודוקא שיש שהות לעשות שתיהן ואם לאו אלא יתבטל המצוה דאו' לגמרי אם לא יעשנה ביום ההוא אין שום מצוה דאו' נדחית מפני מקרא מגילה, ודעת מהרש"ל וב"ח והגר"א שגם באופן זה מקרא מגילה קודם משום פרסומי ניסא. מגילה קודם למילה, והעולם נוהגים למול קודם. • אין לך דבר שנדחה מקרא מגילה מפניו חוץ ממת מצוה שאין לו קוברים שהפוגע בו קוברו תחילה ואח"כ קורא, וי"א שאפי' הוא בעיר שיש לו קוברים והזריזות הוא רק תוספת כבוד לו הוא קודם אבל דעת הרבה פוסקים דדוקא מת מצוה ממש שמוטל בבזיון שאין לו קוברים כלל אבל בעיר שיש לו אנשים שדואגים בעבורו מקרא מגילה קודם, אם לא בת"ח אפי' מאן דתני ולא מתני קבורתו קודם למגילה, אך אם התחילו להוציאו אין מפסיקין באמצע [ואז נדחה מקרא מגילה לגמרי אפי' א"א לקוראה אח"כ]. • והא דמת מצוה קודם למגילה דוקא בשאפשר לקראה אח"כ, אבל בסמוך לחשיכה י"א שיקרא מגילה ויקבור המת מצוה בלילה, אא"כ אין שהות בלילה אז מת מצוה קודם, אבל דעת כמה אחרו' דתמיד מת מצוה קודם אפי' אפשר לקבור אח"כ, וידחה המגילה לגמרי, מיהו בזה לכונ"ע דוקא במת מצוה ממש אבל בשאר מתים אם לא ישאר זמן אח"כ בודאי מגילה קודם.

סימן תרפה

(הקדמה לסעיף א). **טעם חלוקת הימים בקריאת המגילה:** בני עיירות וכפרים קוראים ב"ד, ובני כרכים קוראים בט"ו. והקשה הר"ן (א. ד"ה ויש), למה חילקו מצוה זו לימים חלוקים וקבעו יום מיוחד לפרושים ויום מיוחד לכרכים מה שאין כן בשאר מצות. וע"ש תירוצו, ומובא במשנ"ב ס"ק א.

כרך שהיה מוקף חומה בימות יהושע ועתה אינו מוקף: איתא בגמ' (א), תניא ר' אליעזר בר יוסי אומר, נאמר בדין בתי ערי החצרים "וקם הבית אשר בעיר" אשר לוא חומה, [כתוב 'לא' שמשמע שאין חומה לעיר, וקוראים 'לו' שמשמע שיש לו חומה, ולפיכך דורשים-] אע"פ שאין לו עכשיו, הואיל והיה לו קודם לכן [יש לו דין מוקף חומה]. הרי שכרך שחרבו חומותיו יש לו דין מוקף ואף שעתה אין בו חומות.

תנאי בחיפה החומה של הכרך: בענין כרך המוקף חומה, איתא בגמ' (א), אמר רבי יהושע בן לוי, כרך שישב [בדיריין] ולבסוף הוקף [בחומה] נידון ככפר [ואין לו שם של כרך], מאי טעמא, דכתיב [בדין בתי ערי חומה] "ואיש כי ימכר בית מושב - עיר חומה" [ומשמע בית מושב של עיר חומה, כלומר שבנו בית בתוך חומה קיימת, והיינו] שהוקף [בחומה תחילה] ולבסוף ישב, ולא שישב ולבסוף הוקף.

(הקדמה לס"ק ב). **דין כרך שאין בו עשרה בטלני:** איתא בגמ' (א) אמר רבי יהושע בן לוי, כרך שאין בו עשרה בטלני נידון ככפר. וכתבו התוס' (ד"ה כרך, וכ"כ הרא"ש ורבינו ירוחם ומרדכי, וכן דייקו הרמב"ן והמ"מ מהרמב"ם) שכוונת ריב"ל לסתם ערים גדולות שמעיקר הדין היה להם לקרוא ב"ד, וכיון שאין בהם עשרה בטלני דינם ככפר ומקדימים ליום הכניסה [ע"ש במשנה (א)], אבל אין כוונתו לכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, שאלו לעולם קורין בט"ו. והרמב"ן (ב, ועוד ראשו, הובאו בשה"צ ב) חולק על דבריהם וכתב דאף כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון אם אין בהם עשרה בטלנים דינם ככפר וכפרזין, וקורין ב"ד.

1. **ימי קריאת המגילה: א) מה הטעם שנחלקו ימי קריאת המגילה לב' ימים, כפרים ועיירות ב"ד וכרכים בט"ו. ב) כרך שהיה מוקף בימות יהושע ואינו מוקף עכשיו, אימתי קורא. ג) כרכים המוקפים חומה והם בחו"ל, מתי קוראים. ג) שושן, אימתי קוראים בה, ומדוע.**

(תשובה: א) לפי שבזמן מרדכי, היהודים שבכל מקום נלחמו ביום י"ג ונחו ביום י"ד ועשו אותו משתה ושמחה, ובשושן ניתן ליהודים להלחם בגוים גם ביום י"ד ולא עשו יו"ט עד ט"ו, וכיון שבאותו זמן נחלקו לשני ימים (בעשיית משתה ושמחה) לכן כשקבעו הפורים לדורות חלקוהו ג"כ לב' ימים. והיה ראוי לתלות הכבוד (-מה שכרכים האחרים תלויים בו) בשושן, ולתקן שכל עיר שהיא מוקפת חומה מימות אחשוורוש כמו שושן תהיה כשושן לעשות בט"ו, אך כיון שארץ ישראל היתה חרבה אז ויהיה לפ"ז עיירות המוקפות בחו"ל חשובות מהם שבחו"ל יש מקומות שקוראים ביום שנמשך בו הנס ואילו ברוב א"י לא, לכן תקנו לכבוד א"י שכל עיר שהיא מוקפת מימות יהושע (שאז כבשו את א"י) יקראו בט"ו (ובזמן יהושע היו רוב עיירות א"י מוקפות חומה, נמצא שרוב עיירות א"י קורין בט"ו). ב) בט"ו. ג) גם בט"ו. ג) בט"ו, ואע"פ שאינה מוקפת מימות יהושע מפני שבו נעשה הנס (היינו שניתן להם להרוג בשונאיהם יומיים, ונחו בט"ו, כנ"ל אות א')⁵⁹. סעי' א וס"ק א.

2. **עשרה בטלנים: א) מה הם עשרה בטלנים. ב) האם בכרך יש תנאי שיהיו עשרה בטלנים.**

⁵⁹ ואמנם היום אין ידוע היכן היא שושן בבירור, ועי' בזה בשו"ת אור לציון ח"ד פנ"ה אות ה. ובזמנינו אין מקום בעולם שקורין בט"ו בלבד בברכה אלא עיה"ק ירושלים.

תשובה: א) הבטלים ממלאכתן ועוסקים בצרכי ציבור בבית הכנסת וקבועין תמיד להשכים ולהעריב בבית הכנסת ולהתפלל. ב) לא (וכן דעת השו"ע). ויש חולקים, ויש לחוש לשיטתם לקרוא גם ב"ד (בלא ברכה. דמעיקה"ד הלכה כסתומת הטוש"ע שקורין בט"ו). סעי' א' וס"ק ב' ג' ושה"צ.

3. **מהו מוקף חומה: א) איזה תנאי צריך בענין כרך המוקף חומה [בענין שעת בניית החומה]. ב) ואם נתיישב המקום תחילה והיה על דעת להקיפו, האם מהני. ג) בסתמא, האם חוששים שנתיישב תחילה ואח"כ הוקף. ד) ישב תחילה ואח"כ הוקף ושוב נבנו בו עוד בתים, האם מועיל להחשיבו הוקף ולבסוף נתיישב.**

תשובה: א) שהוקף תחילה ואח"כ נתיישב. ב) כן. ג) לא, שדרך רוב המדינות להקיף תחילה או שמתיישבים על דעת להקיף אח"כ. ורק כשנודע שנתיישב תחילה על דעת שלא להקיפו אינו נחשב כרך. ד) אם הבתים שנוספו הם מיעוט המקום לא מהני, ואם הם רוב מהני. ומחצה על מחצה צ"ע. סעי' א' וס"ק ד' ובה"ל ד"ה על דעת.

כב) **שאלה למעשה:** עיר בחוץ לארץ שאנו מוחזקים בה שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע, האם יש לחוש בכל זאת אולי אין לקרוא בה בט"ו - שמא נתיישבה תחילה ואח"כ הוקפה. ומה"ד אם עכשיו כבר אין חומה לעיר. והאם צריך בה עשרה בטלנין. (ע"ס' א' וס"ק ב' ד' ושה"צ"ב).

תשובות מובאות בסוף הגליון - עמ' 43

(הקדמה לסעיף ב). איתא בגמ' (ב): אמר רבי יהושע בן לוי, כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון כדרך. עד כמה, מיל. עוד אמרו בגמ' (ג), תנא, סמוך ואף על פי שאינו נראה, נראה ואף על פי שאינו סמוך. ומה שאמרו עד כמה - מיל, פירשו רש"י והר"ח ועוד ראשונים, דקאי אסמוך, שעד כמה נחשב סמוך - עד מיל, אבל בנראה אין תנאי זה. והטעם, שאם גם בנראה צריך שיהא תוך מיל, אם כן מה נתוסף בנראה, הרי בלא"ה סמוך הוא בתוך מיל, ועל כרחך שנראה היינו אפי' ביותר ממיל (ב"י). ובר"ן (ג) הביא יש אומרים שמה שמועיל נראה, היינו דוקא כשעיר זו נחשבת מתחומי העיר, כלומר שהעיר משתתפת עם הכרך בענייניו [למיסים וכדו'], אבל בלא"ה אין נראה לומר שאף אם רחוק כמה פרסאות יהא נידון כמוהו מפני שנראה עמו. ויש ראשונים (מבאים בשה"צ' 1) שפירשו שהתנאי של עד מיל חוזר על 'נראה', שביותר ממיל אין לו שום שייכות עם העיר, אף כשאפשר לראותם יחד. ולפי זה צריך לפרש מה נתחדש בדין 'נראה אע"פ שאינו סמוך' שהרי אף הנראה צריך להיות סמוך בתוך מיל. ובביאור ענין זה נחלקו הפוסקים, יש אומרים (ע"י ב"י) ש'סמוך' נחשב רק אם הוא בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים לעיר, ואילו אם הוא נראה עם העיר דיו שלא יהיה רחוק יותר ממיל, והיינו 'נראה אע"פ שאינו סמוך', כלומר שאינו בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים. ויש אומרים (ע"י ב"ה) שאף סמוך שיעורו במיל, והחילוק בין סמוך לנראה, דסמוך צריך שיהיה בתוך מרחק של מיל לכרך, שלא יהיה שיעור מיל מפריד ביניהם, ואם יש מיל מצומצם ביניהם אינו סמוך, ו'נראה' צריך רק שלא יהיה רחוק יותר ממיל, אבל אם יש מיל מצומצם ביניהם, והוא נראה עם הכרך, דינו ככרך. ויש אומרים (ע"י ב"י וט"י) באופן אחר, ש'סמוך' נמדד בקרקע שיש בינו ובין הכרך, ואם יש ביניהם עליות ומדרונות מצטרפים כולם לשיעור מיל, משא"כ 'נראה', אף אם ישנה קרקע יותר ממיל בינו ובין הכרך, אם בחלל האויר אין מיל ביניהם נידון ככרך.

4. **כרך של גוים: כרך המוקף חומה שאין בו יהודים אלא רק גוים, ישראל הנכנס לשם מתי קורא.**

תשובה: בט"ו (היינו לסוברים לעיל א"צ עשרה בטלנין בכרך). בה"ל ד"ה או.

5. **הסמוך לכרך או הנראה עמו: א) כרך המוקף, כפרים ועיירות הסמוכות לו מתי קוראים. וכססמוכות ולא נראות עמו. ב) סמוך ואינו נראה, מהו שיעור הסמיכות. ג) ומתי קוראים בנראה ואינו סמוך. [והאם יש חילוק בשיעור הסמיכות]. ד) האם כל זה נפק"מ גם לענין תקנות ומיסים שיש בכרך, שיהא הכפר נחשב עמו.**

תשובה: א) בכל גונא קוראים בט"ו כהכרך. ב) שאינם רחוקים יותר ממיל (-אלפיים אמה). וי"א דוקא תוך מיל ולא מיל ממש, וי"א דוקא תוך עיבורה של עיר (-שבעים אמה וארבע טפחים ומשהו), אבל דעת רוב הראשונים כדעה ראשונה (וכן דעת השו"ע), וכן הלכה⁶⁰. ג) גם קוראים בט"ו. וי"א דלא מהני נראה אם הוא יותר ממיל, אבל דעת רוב הראשונים כדעה ראשונה דלעולם מהני נראה (וכן דעת השו"ע⁶¹), וכן הלכה⁶⁰. וי"א שאם הוא יותר ממיל צריך שיהא ג"כ משתתף עמו בעניניו (היינו במיסים וכדו'. פ"ג מש"ז ב) ואז נחשב ככרך. ד) כן. סעי' ב' ו"ס' ה' ו"ש"צ.

6. הסמוך לכרך שחרב: כפר הסמוך לכרך שהיו קוראים בט"ו, ונהיה הכרך שמם, מתי יקראו בכפר.

תשובה: בי"ד (שכיון שהכרך עצמו שמם אין הכפרים נגררים אחריו). בה"ל ד"ה או.

7. סמוך לספק: כרך שקורא בי"ד ובט"ו מספק, הכפרים הנראים וסמוכים עמו מתי קוראים.

תשובה: בי"ד (דכיון שדין 'סמוך' חידוש הוא שהקילו במגילה שלא כתי ערי חומה, אין לנו כן אלא בסמוכים לכרך ודאי. ברכ"ז). בה"ל ד"ה או. דין שושן נתבאר לעיל תשו' 1 ג'.

כג) שאלה למעשה: עיר הנמצאת בארץ ישראל, ולא ידוע בה שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע וגם כעת אין בה סיבה להסתפק שמא היה מקום זה מוקף מימות יהושע, אמנם היא קרובה לעיר אחרת שיש בה ספק אם היא מוקפת מימות יהושע. כמה נידונים יכולים להיות בזה לברר אם דינה לקרות בט"ו. (עי' ס"ב ו"ס' ק' ו"ש"צ ה' ו"ב"ה"ל ד"ה או).

8. מקומות שאינם מוקפים מימות יהושע: כפרים ועיירות גדולות קוראים בי"ד. כרכים שאינם מוקפים מימות יהושע, מתי קוראים.

תשובה: בי"ד. סעי' ג.

9. להוציא בן יום אחר: א) מי שדינו לקרות בט"ו, האם יכול לקרוא ולפטור לבני י"ד בי"ד. וכן להיפך - האם בן י"ד יכול להוציא בן כרך בט"ו. ב) ובדיעבד כשקרא לו האם יצא המחוייב אותו יום.

תשובה: א) לא, כיון שאינו מחויב עתה בדבר. ב) הפמ"ג כתב שאם בן כרך קרא לבן י"ד בי"ד יצא (כיון שהבן כרך עצמו אם טעה וקרא רק בי"ד יצא [כדלקמן ס"ק יא], לכן מוציא אחרים). אבל בן עיר שקרא לבן כרך בט"ו לא יצא. ס"ק ח.

כד) שאלה למעשה: א. בחור ישיבה שהוא בן עיר ודינו לקרוא ביום י"ד, ונסע ביום י"ד לירושלים לאסוף עבורו ת"ת, וקרה ועדין לא שמע קריאת המגילה. האם בן ירושלים יכול לקרוא עבורו ויצא ידי חובתו. לכתחילה, או בדיעבד אם כבר קרא עבורו. (עי' ס"ק נ). ב. ומה"ד בציוור הפוך, שבחור בן ירושלים נוסע לבני ברק ביום ט"ו, ושם יש מחמירים לקרוא מספק גם ביום ט"ו, האם יכול לצאת בקריאתם. (עי' ס"ק נ).

(הקדמה לסעיף ד). **בן כרך שקרא ביום י"ד:** איתא בירושלמי (פ"א ה"א, ע"פ ביאור האחרונים וכו"ה לעיל בשה"צ ס"ק ח), שכיון שיום ארבעה עשר הוא זמן הקריאה של רוב העולם, אף בן כרך אם קרא בו בדיעבד יצא ידי חובתו.

מקומות המסופקים: מבורר בגמ' (ה). שמקומות המסופקים, כגון עיר ששמה הוצל שיש ספק אם היתה מקופת חומה מימות יהושע, האמוראים היו קוראים בהם בי"ד ובט"ו. וכן כתב הרמב"ם להלכה שמקומות המסופקים יש לקרוא בהם בב' הימים. וכן פסק השו"ע. ודעת הגאונים שמעיקר הדין אין

⁶⁰ כן העתיק בשונוה"ל הל' ו.

⁶¹ כדביאר המ"ב סק"ו ובשה"צ סק"ד. ועי' כף החיים ס"ק ט.

צריך לקרות בשני הימים אלא בי"ד, שהולכים אחר רוב ערי העולם שאינם מוקפים. והאמוראים נהגו מנהג חסידות וקראו בשני הימים. וכמה ראשונים (רמב"ן, רשב"א) הוסיפו לומר שמעיקר הדין לא היו צריכים לקרות באף אחד מהימים, שמגילה תקנת חכמים היא וספק דבריהם לקולא. והריטב"א כתב שהטעם שקורין בי"ד כדי שלא תיבטל ממנו לגמרי מצות מגילה. ובביאור הגר"א הוסיף עוד שהרי אם קורא בי"ד יוצא ממה נפשך, דאף אם בן כרך הוא יוצא בי"ד בדיעבד (וכנ"ל מהירושלמי), ולכן לפ"ז מעיקר הדין די לו בקריאת י"ד.

10. **ספק מוקף: א) כרך שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע או לא, מתי קוראים בו את המגילה. ב) והאם יברכו על המגילה. [ומתי]. ג) מתי ינהגו שמחה ומתנות לאביונים. ד) טבריה מתי קוראים בה, ומדוע. ה) מדינות שהם בחו"ל בצפון ורחוקים מא"י, האם יש להסתפק שמהם קוראים מימות יהושע.**

תשובה: א) בי"ד ובט"ו. (ומקום ספק היינו כגון שידוע שהיה לו חומה, ואין ידוע אם כבר היתה החומה עומדת בימי יהושע. אבל סתם עיר אין להסתפק בה אולי היתה מוקפת חומה מימות יהושע. ב"י). ב) יברכו בי"ד, שהוא זמן קריאה לרוב העולם. ג) בשני הימים (וכן על הנסים יאמרו בשניהם. מ"ב תרצג ו⁶²). ד) בי"ד וט"ו, שספק אם הים חשוב כחומה (נסתפקו בגמ' מה גורם שם 'מוקפין', האם שהמקום אינו גלוי, ואילו טבריה גלויה, או מה שהמקום מוגן וכמו כן הים מגן מפני כובשים. ושאר צדדיה של טבריה מוקפים מימות יהושע). ה) לא, שידוע שלא היו מיושבים אז (ועי' עוד טעמים בשה"צ ט). סעי' ד וס"ק ט י.

11. **קרא שלא בזמנו: בן כרך שקרא ביום י"ד, האם יצא ידי חובתו.**

תשובה: בדיעבד יצא⁶³. ס"ק יא ושה"צ ח.

כה) **שאלה למעשה:** בסיום על מסכת מגילה הנערך לכיתה ח' בתלמוד תורה 'תורת ישראל', שאל המלמד את הילדים: עיר הנמצאת על אי גדול שבים ומוקף מים מכל צדדיו, מתי קוראים שם את המגילה. וביקש שיוכיחו לו זאת מדין המובא בגמרא ונפסק במשנ"ב. מה ענו לו התלמידים. (עי' ס"ק ט).

(הקדמה לסעיף ה'). **דין פרוז בן יומנו:** מאחר שמצינו שקריאת מגילה נתחלקה לב' ימים - בני עיירות קוראים ביום י"ד ובני כרכים ביום ט"ו, יש לנו לדון בכך עיר הנמצא ביום הפורים בכרך, או בן כרך הנמצא ביום פורים בעיר, כמו מי דינו לקרוא. וזה ודאי שאדם שעקר דירתו לגמרי לדור במקום השני, הרי הוא כמוהם וקורא בזמנם, אך מי שנמצא שם רק באופן זמני, האם משתנה דינו להיות כמוהם או לא. ובגמרא (טו) דרשו מהפסוק (אסתר ט) "על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרוזות" שכיון שכתוב 'הפרזים' למה נכפל 'היושבים בערי הפרוזות', אלא ללמד שיש מושג של פרוז אפילו שאינו דר שם, וזהו פרוז בן יומנו, דהיינו שהוא נמצא שם אפילו רק יום אחד ונחשב אז כמוהם וקורא את המגילה בזמנם. ומהו הזמן שמחיל עליו שם פרוז בן יומנו, מבואר בגמ' שהיכן שדעתו להיות בתחילת היום

הוספות ועיונים

⁶² ולמנהג הספרדים, עי' בבן איש חי (תצוה יד) ובכף החיים (ס"ק כג) שלדעת האריז"ל אין לומר על הנסים כי אם ביום הראשון, שאין להפסיק בתפילה מספק, ועל כן כתב באור לציון (ח"ד נה ו) שראוי יותר להמנע מאמירת על הנסים ביום ט"ו.

⁶³ אכן הקורא בכרך המסופק, שדינו שצריך לקרוא גם ביום י"ד, אינו יוצא בקריאה זו וצריך לקרוא גם בט"ו וכדלעיל, ובטעם הדבר ביאר החזו"א (סנ' קג ס"ק ב ד"ה בדין) ע"פ הירושלמי שבאופן זה שקורא בי"ד מחמת הספק, קבעו חכמים שצריך לקרוא גם בט"ו כדי שלא יעקר זמן הקריאה של הכרך [ובשונה"ל הל' יא ביאר שבאופן זה שקורא בי"ד רק מחמת ספק, נחשב כאילו מכוון בפירוש שלא לצאת אם דינו לקרוא בט"ו].

הוא הקובע, ופרש"י שאם אין דעתו לחזור אלא אחר עלות השחר⁶⁴, נעשה בן המקום ליום אחד, וקורא כמותם.⁶⁵ אך אם דעתו לחזור בליל פורים לפני עלות השחר, אינו נחשב בן המקום וקורא כמקום דירתו, ונהוסיף הרי"ף שבאופן זה שהיה דעתו לחזור לפני תחילת היום, אפי' אם בסוף קרה ונתעכב שם בתחילת היום, אין דינו לקרוא כמוהם, שדעתו ורצונו הוא הקובע את מקומו.⁶⁶ ומה שחל על האדם שם בן המקום שדעתו להיות שם בתחילת היום, כתב הט"ז שזהו דוקא אם לבסוף הוציא מחשבתו לפועל ושהה שם בזמן החיוב דהיינו תחילת היום, אבל אם לבסוף חזר למקומו קודם היום, אין נעקר ממנו שם מקומו מחמת מה שרק חשב להיות במקום האחר בתחילת היום. והדין שזה בכל זה הן לבן כרך הנמצא בעיר ביום י"ד, והן לבן עיר הנמצא בכרך ביום ט"ו.⁶⁷

12. פרוז או מוקף ליום אחד: השייך לערי הפרוזות אפילו יום אחד קרוי פרוז וקורא ב"ד, וכן השייך למוקפין אפי' יום א' קרוי מוקף.⁶⁸ (א) מה מחיל עליו את שם בן המקום. [האם הדבר תלוי בדעתו, ומתי, ועל איזה זמן להיות]. (ב) מהו תחילת היום שקובע להנ"ל אות א'.

תשובה: (א) המחיל עליו את שם המקום הוא היכן שהיה דעתו בעת נסיעתו להיות שם בתחילת היום. [וראה תשו' הבאה אות ב' ואת ה']. (ב) משהאיר היום (והיינו עלות השחר. שונה"ל הל' יד) [ויש אומרים דלא סגי בתחילת הבוקר אלא שיהא פנאי לקרות המגילה באותו עת]. סעי' ה וס"ק יב ושה"צ.

הוספות ועיונים

⁶⁴ לדעת כמה אחרונים (הו"ד בשה"צ ס"ק יז), אין די בכך שעתידי להתעכב בעיר בתחילת הבוקר אלא צריך שישהה שם שיעור זמן כדי לקרוא את המגילה, ואם עתיד לצאת משם תיכף בעלות השחר דינו כמי שעתידי לצאת בלילה ואינו קורא כמותם.

⁶⁵ וביארו הרשב"א והריטב"א (ד"ה אמר), ששהייתו בלילה אינה מחייבת אותו לקרוא עמהם אלא שהייתו ביום, משום שעיקר הקריאה הוא ביום. [וכן הוכיחו התוספות (ד. ד"ה חיים), שעיקר הקריאה ופרסום הנס הם בקריאת המגילה ביום, וראה לקמן סי' תרצב ס"א שלפיכך יש ראשונים שדעתם לברך שהחיינו שוב בקריאת היום], ולכן רק כשדעתו לשהות שם עד שיאיר היום שהוא תחילת זמן החיוב של קריאת היום חל עליו חיוב בני העיר וקורא עמהם אף בלילה.

⁶⁶ ומבואר ברא"ש שדעת האדם בעת יציאתו ממקומו היא הקובעת, שאם היה דעתו לחזור בליל י"ד אינו נעשה פרוז אף אם לבסוף נתעכב שם ביום י"ד, וכלומר אף אם נמלך בדעתו בליל י"ד להישאר שם ביום י"ד אינו נעשה פרוז כיון שבעת יציאתו לא היה דעתו לכך. ואם בעת יציאתו היה בדעתו לשהות שם בתחילת יום י"ד, ונתעכב שם דינו כפרוז וקורא ב"ד. וכן מבואר בטור וברבינו ירוחם, וכן הוא בלבוש. אמנם מדברי הרמב"ן (מלחמות ו. בסו"ד) לכא' אין נראה כן אלא שתלוי מה היתה דעתו בליל י"ד, ע"ש. וכ"כ הריטב"א (יט. ד"ה כתוב) להדיא שלפי שיטה זו תלוי במה שחשב בתחילת ליל י"ד, וכן נראה מלשון הר"ן (ד"ה אמר רבא). והחזו"א (סי' קנא ד"ה א"ח) כתב שבדאי הדבר תלוי בדעתו בתחילת ליל י"ד, ומשום שאין סברא לומר שאם חשב קודם פורים בעת יציאתו מן הכרך, לחזור לכרך בליל י"ד, ומשבת ליל י"ד נמלך לשהות בעיר ביום י"ד, לא יקרא עמהם. ויותר תמוה בבן עיר שיצא ימים רבים קודם פורים לכרך וחשב לשהות שם בט"ו, ולאחר מכן קודם פורים נמלך לחזור לעירו וחזר קודם י"ד, וכי מסתבר לומר שכיון שבעת יציאתו מביתו היה בדעתו להיות בכרך בט"ו יקרא עמהם. והמשנ"ב נקט כהרא"ש וסיעתו שדעת האדם בעת יציאתו היא הקובעת.

⁶⁷ הנה בענינים אלו נחלק החזו"א בכמה פרטים, וכדרכנו לא הבאנו אלא דעת המשנ"ב, זולת זעיר פה זעיר שם שציינו שהחזו"א פליג. אך למעשה כבר כתב המשנ"ב (בה"ל ד"ה בן עיר) שאין לסמוך על ההכרעה שכתב לענין ברכה, וכן נוהגים הרבה לחוש בכל זה לשיטת החזו"א, ועל שונה הלכות תורת המועדים כאן שסידר וביאר שיטות המשנ"ב והחזו"א היטב.

⁶⁸ וכל זה אינו דוקא לענין קריאת המגילה אלא ה"ה לשאר מצוות היום כגון משלוח מנות ומתנות לאביונים. כן סתימת הפוסקים, וכ"כ בטורי אבן (ה: ד"ה אלא לאסור) והובא בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' נו).

13. **פרוז בן יומנו:** א) בן כרך שהלך לעיר, ובעת נסיעתו היה דעתו לחזור לכרך בליל י"ד קודם שיאיר היום, מתי קורא. ב) ואם לבסוף נתעכב ולא חזר עד אחר שהאיר היום. ג) ואם בעת נסיעתו היה דעתו לחזור ב"ד בבוקר. ד) ואם אח"כ באותו יום חזר לכרך האם צריך לקרוא ב"ד. ה) בהנ"ל ג', מה"ד אם לבסוף חזר לכרך קודם היום.

תשובה: א) בט"ו. ב) מ"מ קורא בעיר בט"ו. ג) נעשה פרוז בן יומו וקורא ב"ד. ד) כן, דכבר נחשב פרוז בן יומו. ה) בזה כתב הט"ז שלא מועיל מה שחשב מתחילה להיות בעיר בעת קריאתם, ואינו נחשב פרוז. בכל הנ"ל לענין ברכה ראה תשו' שאח"ז אות ו'. סעי' ה"ס"ק יב ושה"צ.

14. **מוקף בן יומנו:** א) בן עיר שהלך לכרך, והיה דעתו בעת נסיעתו לחזור למקומו קודם שהאיר יום ט"ו, מתי קורא. ב) ואם לבסוף נתעכב שם ביום ט"ו. ג) ואם דעתו בעת נסיעתו לחזור מהכרך בבוקר ט"ו. ד) ואם אח"כ חזר לעירו ביום ט"ו, ועדין לא קרא המגילה. ה) בן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לכרך, האם צריך לקרוא שוב. ו) מה כתב המשנ"ב בכל הנ"ל [תשו' 12-14] לענין ברכה.

תשובה: א) ב"ד. ב) מ"מ יקרא בכרך ב"ד. ג) נעשה מוקף בן יומו ויקרא בט"ו. ד) קורא היכן שנמצא, שכבר נעשה מוקף בן יומו. ה) כן. ו) שכל הנ"ל הוא לפי שיטת כמה ראשונים, ולמעשה לא לסמוך עליו בזה לענין ברכה רק יעינינו בפמ"ג. סעי' ה"ס"ק יב ובה"ל ד"ה בן.

15. **(הנמצא במדבר): בן עיר או בן כרך, הנמצא במדבר או בספינה, מתי קורא.**

תשובה: אפ"ל הוא בן כרך קורא ביום י"ד, כרוב העולם⁶⁹. סעי' ה"ס"ק יג.

כו) **שאלה למעשה:** יהודי הדר בירושלים (שנחשב בן כרך), וביום י"ד שהה בעיר שאינה מוקפת, וכיון שהיה דעתו להיות שם במשך יום י"ד, נחשב פרוז בן יומו, וכן עשה - קרא את המגילה ביום י"ד. אח"כ במשך היום, חזר למקומו בירושלים. האם צריך לעשות שוב פורים - ביום ט"ו. (עי' בה"ל ד"ה בן).

(הקדמה לסעיף ו). **פורים המשולש:** פורים שחל בשבת, מבואר במשנה (ב) שאין קוראים את המגילה בשבת זו, ונהטעם אמרו בגמרא (ד): שגזרו חז"ל שמא יטלטלנה ד' אמות ברשות הרבים, אלא מקדימין את הקריאה ליום שישי [אבל אין דוחין קריאתה ליום ראשון שנאמר 'ולא יעבור' (רש"י)]. ולענין מתנות לאביבונים, הביא הב"י שהמנהג לחלקם גם כן בערב שבת, והוא על פי המבואר בגמ' (ד): שמצות מתנות לאביבונים תלויה במקרא מגילה משום שעניניהן של עניים נשואות למקרא מגילה. 'על הניסים' אומרים בשבת, שזהו יום פורים, ואין סיבה לשנות זמנו. וה"ה קריאת התורה של פורים וקוראים בספר תורה שנין. סעודת פורים, כתב הב"י בשם הירושלמי שאין עושים אותה בשבת, ודרשו זאת מהפסוק (ע"ב ב"י, ומבא בקצרה במ"ב ס"ק יח), אלא עושים הסעודה למחרת ביום ראשון. ויש אחרונים שלמדו שהבבלי פליג על הירושלמי בזה וסברי שעושים הסעודה בשבת. ובימים שלפניו אין עושים דכתיב ועשו אותו יום משתה ושמחה, אותו דוקא ולא יום שלפניו. [לבוש]. ועי' משנ"ב ס"ק יח ושה"צ ס"ק ל. ומשלוח מנות

הוספות ועיונים

⁶⁹ כ"כ הרמ"א. ועי' בשו"ת אור לציון (ח"ד פנה"א אות ט) שהקשה למה הוצרך הרמ"א לומר הטעם שקורא ב"ד משום דאזלינן בתרו רוב העולם, תפ"ל שהוא במקום שאינו מוקף ולכן קורא ב"ד, וכדין בן כרך הנמצא בעיר פרוזה. ומכח זה כתב חיזוש לדינא, שהנמצא בדרך, אין חל עליו שם מקום, ולכן דינו לילך כרוב העולם [ואילו היו רוב העולם קוראים בט"ו היה קורא בט"ו]. ועפ"ז כתב שהנוסע לירושלים ויגיע אליה רק אחר עלות השחר ובזמן עלות השחר הוא עדין בדרך, כיון שעומד להיות מוקף דינו כמוקף כבר מעתה, שבמקום שהוא נמצא עתה אין חל עליו שם מקום וכנ"ל בהולך במדבר. ע"ש. וכיו"ב מבואר בערוה"ש (סוף סעי' טז) ע"ש.

לא נתפרש בשו"ע, אך כתבו האחרונים שכיון שהוא לצורך הסעודה [ע"י מ"ב ס"ק יח ולקמן סי' תרצה סעי' ד] לפיכך זמנו ביום שעושים בו את הסעודה.

16. **פורים משולש:** א) ט"ו שחל בשבת, מתי קוראים פרשת זכור. ב) ובשבת שהוא ט"ו מה קוראים בתורה ובמה מפטירים, בעיירות ובכרכים. ג) ומתי קוראים המגילה בכרכין. ד) והאם המגילה מוקצה בשבת זו. ה) מתי גובים ונותנים מתנות העניים. ו) ומתי אומרים על הנסים. ז) ואם אמר עה"נ בער"ש האם יחזור. ח) מתי עושים הסעודה. ומשלוח מנות.

תשובה: א) בשבת קודמת, ומפטירים פקדתי, בין בעיירות ובין בכרכים. ב) בעיירות קוראים ומפטירין בפרשת השבוע, ובכרכים מוציאים ב' ספרים ובשני קוראים ויבא עמלק ומפטירין פקדתי. ג) בער"ש. (וע"י לקמן סי' תרצ ס"ח אם צריך דוקא בעשרה). ד) לפר"ח כן אבל לכמה אחרו' לא (שהרי אין איסור ללמוד בה ורק אין יוצאים בה בשבת. ובשאר שבתות לכו"ע אינה מוקצה כמבואר בסי' שח ס"ק כב. שונה"ל ה"י ח). ה) בער"ש. ו) בשבת. [וכרך המסופק אומרים גם בער"ש⁷⁰]. ז) לא. ח) שניהם ביום ראשון. ולרלב"ח בשבת, וי"א שיעשה בשבת ובראשון, אבל הרבה אחרו' הסכימו כדעה הראשונה (וכן כתב השו"ע לענין סעודה⁷¹). סעי' ו' וס"ק יד טז-יח ושה"צ.

17. **שואלין ודורשין: האם יש דין שואלין ודורשין בהלכות פורים [כשחל בחול או בשבת].**

תשובה: יש, אך כשחל בחול יוצאים בקריאת המגילה.⁷² ס"ק טו.

כז) **שאלה למעשה:** מעשה שהיה בסעודת בר מצוה שנערכה בירושלים ביום ט"ו אדר שחל בשבת, ואחד הנואמים בסעודה פתח דבריו ואמר שביום זה יש לנו לדבר על ענין מסויים בדוקא, ולקיים בזה דין מפורש בגמ'. איזה הוא. (ע"י ס"ק טז).

(הקדמה לסעיף ז). **אם אפשר לקרוא את המגילה שלא ביד וטי"ו:** איתא במשנה (מגילה ב.) מגילה נקראת ביד"א ביד"ב ביד"ג ביד"ד בט"ו, לא פחות ולא יותר. ומבואר שם במשנה שזו קולא שהקילו על בני הכפרים שיוכלו לקרוא מיום י"א [ע"ש בגמ' הטעם]. ומבואר בגמ' שבזמן הזה בטל דינם של בני הכפרים לקרות מוקדם [נפירשו הטעם בבירייתא 'בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה' ופרש"י בזמן הזה שאין שלוחי ב"ד יוצאים להודיע זמן ראש חודש כדי שידעו מתי לעשות פסח אלא מונים מיום מקרא מגילה ל' יום ועושים הפסח, ואם נקדים קריאתה יקדימו את הפסח ונמצא אוכלים חמץ בפסח. וע"י בריי"ף (א) פירושים נוספים]. ועפ"פ הנ"ל כתבו כמה ראשונים שהיוצא לדרך ואין באפשרותו לקרוא מגילה ביום י"ד, יכול לקרוא מיום י"א ואילך. ובעל העיטור כתב שאין לקרותה אלא ביד"ד, לפי שבזמן הזה נתבטל דין קדימה. ועפ"ז כתב הטור שטוב לקרותה בלא ברכה ('טוב' קאי א'בלא ברכה', אבל דאי שיקראנה שכן דעת רוב הראש').

ובירושלמי איתא (פ"א ה"א) כל החודש כשר לקריאת המגילה, מאי טעמא, 'והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה' (אסתר ט כב), אמר רבי חלבו ובלבד עד חמשה עשר [אבל לא אחריו, דכתיב (אסתר ט כז) 'ולא יעבור'. כמבואר שם]. וירושלמי זה הובא להלכה בכמה ראשונים, אמנם בב"י כתב שאין התלמוד שלנו סובר כהירושלמי שכל החודש כשר לקריאה, מדלא מיייתי לה [דהיינו שהרי אמרו שמגילה נקראת מי"א ואילך, ולא אמרו קודם, ולא דרשינן לפסוק והחודש אשר נהפך וגו'], אלא שמכל מקום בשעת הדחק שא"א בענין אחר כלל, כדאי הוא הירושלמי לסמוך עליו.

הוספות ועיונים

⁷⁰ ולמנהג הספרדים ע"י לעיל הע' 62.

⁷¹ וע"י כה"ח ס"ק מה, וע"ש עוד בס"ק לח ג' דעות לענין משלוח מנות.

⁷² ומלבד זה, מצוה להתחיל ללמוד הלכות פסח ביום פורים עצמו, כדי לקיים את הדין של שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלושים יום. מ"ב סי' תכט ס"ק ב.

מי שהתירו לו לקרוא לפני י"ד וקרא, ושוב נזדמן לו לקרוא בי"ד: אמרו בגמ' (ט) שאע"פ שהותר לכן כפר להקדים את הקריאה מי"א, אם לאחר שקרא נזדמן לעיר והיה שם ביום י"ד, חוזר וקורא עמהם. ועפ"ז כתב הרמ"א בשם הכל בו שההולך בדרך והותר לו לקרוא את המגילה קודם י"ד [וכדלעיל], אפי' קראה בי"ג [שלפי כמה ראשונים הוא יותר זמנה מאשר י"א וי"ב (ע"ב ב"י)] יחזור ויקראנה ביום י"ד.

18. **מי שאינו יכול לקרוא המגילה בזמנה: המפרש בים והיוצא בשיירה, אם מוצא מגילה להוליך עמו חייב לקחתה עמו ולקרוה בה ביום י"ד (ועי' לעיל סעיף ה שבכה"ג גם בן כרך קורא בי"ד). (א) אם אינו מוצא מגילה לקחת עמו, האם יכול לקרוא לפני פורים. [ומתחילת החודש. ומה לענין ברכה]. (ב) והאם צריך לקרותה גם בלילה. (ג) וכשקורא בלילה או ביום האם צריך עשרה. [לכתחילה או בדיעבד]. (ד) והאם קטנים מצטרפים להשלים י'. (ה) אם אח"כ נזדמן לו מגילה בי"ד, האם צריך לקרואה שוב בברכה. (ו) כשקורא המגילה לפני י"ד, מתי עושה סעודת פורים ומשלוח מנות ומתנות לאביונים.**

תשובה: (א) יקרא בי"ג או י"ב או י"א, ובלא ברכה [לחוש לחולקים], ואם א"א לו להמתין עד אז יקרא אפי' מתחילת החודש (השו"ע הביא זה בשם י"א, והרמ"א כתב שכן המנהג). (ב) בטור משמע קצת שכן [ובר"ן מסופק בזה⁷³]. (ג) בלילה די ביחיד, וביום צריך עשרה ובדיעבד יוצא ביחיד (ויש חולקים, עיי' שה"צ סי' תרצ אות סא. שונה"ל הל' יט). (ד) אפשר שכן (ולקמן סי' תרצ ס"ק סג כתב שאין מצטרפים). (ה) כן. (ו) בי"ד. סעי' ז' וס"ק יט כ כב ובה"ל ד"ה יקראנה ושה"צ.

(כח) **שאלה למעשה:** חולה שיודע לפני פורים שיצטרך לעבור ניתוח בימי הפורים ולא יהא כשיר לשמוע קריאת מגילה ביום י"ד וט"ו, כיצד ינהג לענין קריאתה. [ומה"ד אם קרא את המגילה לפני יום י"ד ולבסוף היה באפשרותו לקרוא בזמנה]. (עי' ס"ז וס"ק כ כב).

(הקדמה לסעיף ח). **עד מתי אפשר לקרוא את המגילה:** לעיל בהקדמה לסעיף ז' הובאו דברי הירושלמי שכל החודש כשר לקריאת המגילה, דכתיב 'והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה', ובלבד עד חמשה עשר, אבל לא אחריו דכתיב 'ולא יעבור'. וכתב בשבולי הלקט שמזה יש ללמוד שמי שהיה אנוס ולא קרא את המגילה בי"ד, יכול לקרוא בט"ו [דפשטות לשון הירושלמי משמע שהדין כן אף לכן עיר שזמנו בי"ד (הגר"א)].

19. **מי שלא קרא בי"ד: (א) מי שהיה בספינה או בדרך ולא היה בידו מגילה ונזדמנה לו בט"ו, האם יקראנה אז. [ולענין ברכה]. (ב) ולאחר ט"ו.**

תשובה: (א) יקרא בלא ברכה. (ב) לא יקרא. סעי' ח וס"ק כג.

20. **קראו המגילה באדר א': אם טענו וקראו את המגילה באדר א' האם צריכים לחזור ולקרוה באדר ב'.**

תשובה: כן (ובברכה). ס"ק כג. וד' פרשיות נתבאר לעיל רס"י תרפה.

(כט) **שאלה למעשה:** בחור ישיבה שהיה עסוק ביום פורים דפרזים לאסוף עבור ת"ת, ורק לעת ערב נזכר שעדין לא קרא את המגילה, האם יכול להשלימה למחרת. (עי' ס"ח וס"ק ג).

סיכום קצר לנלמד: בזמן נס פורים נחו היהודים בכל מקום ביום י"ד ועשו אותו יום משתה ושמחה, ובשושן היה כן ביום ט"ו, לפיכך גם לדורות קבעו חז"ל ב' ימים חלוקים, ובשביל כבוד ארץ ישראל תקנו שכל עיר המוקפת חומה מימות יהושע יקראו בט"ו כמו בשושן, ושאר

הוספות ועיונים

⁷³ וסברתו כי דין זה נלמד מהקדמת בני כפרים, ובכפרים יתכן שכשם שהקילו עליהם לקרוא שלא בזמנה אלא ביום שהם מגיעים לעיר כן הקילו עליהם שלא יקראו בלילה (שהרי אז אינם בעיר).

המקומות ב"ד. • עיר המוקפת מימות יהושע, אף שאינה מוקפת עכשיו קוראין בט"ו. ואפי' היא בחו"ל. • כפרים ועיירות גדולות וכרכים שאינם מוקפים מימות יהושע, קורין ב"ד, ואומרים על הנסים ב"ד ולא בט"ו. (ס"ג וס"ק י). • כרכים המוקפים חומה מימות יהושע, א"צ בהם י' בטלנים [הבטלים ממלאכתן ועוסקים בצרכי ציבור בביהכנ"ס וקבועין תמיד להשכים ולהעריב בבהכנ"ס להתפלל], וי"א שצריך, ויש לחוש לשיטתם ויקראו גם ב"ד. (ס"א). • אין נקרא מוקף חומה אלא כשהוקף תחילה ואח"כ נתיישב, או שישב תחילה ע"ד להקיפו. אבל אם נודע שישב תחילה ע"ד שלא להקיפו לא מהני מה שהוקף אח"כ, אבל בסתמא אין חוששים שהיה כן, שדרך רוב המדינות שמקיפין ואח"כ יושבים או יושבים ע"ד להקיף. ואם ישבה ואח"כ הוקפה ואח"כ נבנו בה עוד בתים, אם הם רוב המקום מהני להחשיבה כרך [ומחצה על מחצה צ"ע]. • כרך המוקף שאין בו ישראל כלל אלא כולו של גוים, הנכנס לשם בפורים קורא בט"ו. • כרך המוקף, כל הכפרים והעיירות הסמוכות לו אע"פ שאינם נראים עמו קורין כהכרך. וסמוכות היינו לא יותר ממיל [וי"א דוקא תוך מיל ולא מיל מממש, וי"א שדוקא תוך עיבורה של עיר, אבל דעת רוב הראשו' כדעה ראשונה וכן עיקר]. ואם נראים עם הכרך, אפי' אין סמוכות לו קורין כהכרך. [וי"א דלא מהני נראה ברחוק יותר ממיל, אבל דעת רוב הראשו' כדעה ראשונה וכן עיקר]. וי"א שכשהוא יותר ממיל ונראה, צריך שיהא גם משתתף עמו בעניניו. ודינים אלו נ"מ גם לענין תקנות ומיסים שיש בבני כרך, שהכפר נחשב עמו לזה. • כפר הסמוך לכרך שנהיה שמש, אף שבכרך קורין בט"ו כנ"ל, בכפר יקראו ב"ד. • כרך שהוא ספק אם מוקף מימי יהושע, קורין ב"ד ובט"ו ובלילה, ויברכו רק ב"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם. ונוהגין שמחה ומתנות לאביונים בשניהם. וטבריה צריך לקרות בה ב"ד וט"ו, שספק אם הים נחשב כחומה. ובחו"ל במדינות שהן בצפון ורחוקים מא"י, אין להסתפק שמה מוקפים מימות יהושע. (ס"ד). • כרך שקורא ב"ד וט"ו מספק, הכפרים הנראים וסמוכים קוראים ב"ד. (בה"ל ד"ה או). • בן כרך שקרא ביום י"ד יצא בזיעבד. (סקי"א ושה"צ ח). • מי שדינו לקרוא בט"ו, אינו יכול לקרוא ולפטור לבני י"ד ב"ד, וכן להיפך, כיון שאינו מחוייב עתה בדבר. והפמ"ג כתב שבזיעבד אם בן כרך קרא לבן י"ד ב"ד, יצא. (סק"ח). • מי שבמדבר או בספינה, אפי' הוא מבני הכרכים קורא ביום י"ד כמו רוב העולם. (ס"ה). • מי ששייך לערי הפרזות אפי' יום אחד, קרוי פרוז וקורא ב"ד, וכן אם שייך למוקפים אפי' יום א' קרוי מוקף. ותלוי היכן היה דעתו בשעת נסיעתו להיות בתחילת היום [והיינו משהאיר היום, וי"א דוקא אחר זמן שהיה שהות לקרוא את המגילה]. ואם היה דעתו לחזור קודם תחילת היום, אפי' שלבסוף נתעכב שם, קורא כמקומו ולא עמהם. ואם היה דעתו להיות שם בתחילת היום, וכן היה, אף שלאחר מכן חזר באותו יום, קורא בזמנם ולא כמקומו. ואם היה דעתו להיות שם בתחילת היום אך לבסוף חזר קודם היום, לא מועיל מה שחשב תחילה וקורא כמקום דירתו. ובן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לכרך, נתחייב כאן וכאן. ולמעשה בכל זה אין לסמוך לענין ברכה רק יעינינו פמ"ג. • פורים משולש: יום ט"ו שחל בשבת, קורין פ' זכור בשבת קודמת, בין בעיירות ובין בכרכים. ובשבת שהוא ט"ו, בעיירות קורין ומפטירין בפר"ש. ובכרכים: אין קורין המגילה אז [והפר"ח אוסר גם לטלטלה אבל כמה אחרו' מתיירין] ומקדימין לקרותה ביום ו', ואז גובים ומחלקים מתנות לאביונים, ואין אומרים על הנסים ואם אמר אין חוזר. וביום שבת אומרים על הנסים, ומוציאים ב' ספרים ובשני קוראים ויבא עמלק ומפטירין פקדתי, ושואלין ודורשין בהל' פורים [ובחול יוצאים ע"י קריאת המגילה]. וסעודת פורים עושים ביום ראשון וכן המשלוח מנות, וי"א שניהם בשבת וי"א בשבת וראשון אבל הרבה אחרו' הסכימו כדעה ראשונה. • המפרש בים והיוצא בשיירה, אם מוצא מגילה להולך עמו חייב לקחתה ולקרות ב"ד, ואם לאו יקראנה מ"א, בלא ברכה [כי יש חולקים]. ואם צריך לקרותה גם בלילה, בטור משמע קצת שכן [ובר"ן מסופק בזה], אך בלילה די ביחידי ואילו ביום צריך עשרה [ואפשר דסגי בקטנים] ובזיעבד יוצא ביחיד. ואם א"א להמתין עד י"א יקרא אפי' מתחילת החודש. ובכל גונא, אם נזדמן לו אח"כ מגילה חוזר

וקורא ב"ד, ובברכה. וכ"ז לענין קריאת המגילה, אך לענין סעודה ומשמ"נ ומתנל"א לא יקיים אלא בזמנה. • בן עיר שהיה בספינה או בדרך ולא היה בידו מגילה ואח"כ נזדמנה לו בט"ו, קורא בט"ו בלא ברכה. אבל מט"ו ואילך לא יקרא כלל. • טעו וקראו המגילה באדר א', חוזרים וקוראים באדר ב'.

סימן תרפ"ט

21. גרים ועבדים: א) גרים ועבדים משוחררים, האם חייבים במגילה. ב) ועבדים שאינם משוחררים. (ג) הנ"ל ב', האם יכולים להוציא את האחרים.

תשובה: א) כן (שהם כישראל לכל דבר). ב) לא, וי"א⁷⁴ שחייבים בשמיעה⁷⁵. ג) לכו"ע לא⁷⁶. סעי' א וס"ק ב ובה"ל ד"ה ועבדים. דין נשים במגילה יתבאר לקמן תשו' 23, וקטנים לקמן בסוף הסימן.

ל) שאלה למעשה: בשכונת 'נאות תקוה', לביל פורים נעדר הבעל קורא הרגיל. ר' אברהם בן אברהם, שהוא גר צדק, ויודע לקרוא את המגילה על טעמיה, היה מוכן לקרוא את המגילה במקומו. אך כמה מהמתפללים הביעו את חששם אולי אינו רשאי להוציא את האחרים, דשמא אינו בכלל 'אף הן היו באותו הנס'. ונגשו לרב ושאלוהו. מה השיב להם. (ע"ס א').

(הקדמה לסעיף ב). אם קטן יכול להוציא אחרים בקריאת המגילה: קטן חייב בקריאת מגילה, מדין חינוך (רמב"ם פ"א ה"א) ככל מצוות התורה. ולענין אם קטן יכול להוציא את הגדול ידי חובתו בקריאת המגילה, הנה אמרו במשנה (מגילה יט:), הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, רבי יהודה מכשיר בקטן. ומבואר שנחלקו ת"ק ור"י האם קטן יכול להוציא אחרים ידי חובתם. וכתבו תוספות (ד"ה ורבי) שמדובר בקטן שהגיע לחינוך, ואעפ"כ דעת ת"ק שאינו מוציא אחרים ואף שהיא מצוה דרבנן ונמצא שגם הקטן חייב מדרבנן וגם הגדול חייב מדרבנן, והטעם משום שחובת הקטן בקריאת המגילה מצורפת משני חיובים דרבנן [שכל חיובו במצוות הוא מדרבנן, וקריאת המגילה היא מדרבנן], ואילו חובת הגדול היא רק חיוב אחד דרבנן [חיוב קריאת המגילה] שהרי חיובו במצוות הוא מן התורה.

ולמעשה בענין פלוגתת ת"ק ור"י אם קטן [שהגיע לחינוך (כנ"ל)] מוציא את הגדול, הרבה ראשונים פסקו כת"ק שאינו מוציא, דהלכה כרבים. אך בעל העיטור (הובא בר"ן שבת י.) פסק כר' יהודה, והוא על פי מה שאמרו בירושלמי (פ"ב ה"ה) שהנהיגו שיהא קטן קורא את המגילה (ועי' באהג"א סי' תרעה ס"ג בענין מחלוקת זו בהרחבה). והשו"ע לעיל בהל' חנוכה (סי' תרעה ס"ק) הביא את דעת בעל העיטור שקטן מוציא את הגדול בהדלקה בשם יש מי שאומר, ואילו כאן בהלכות מגילה לא הביאו כלל אלא כתב בסתם שאין קטן מוציא את הגדול בקריאת המגילה. והאחרונים עמדו על סתירה זו. ומצאנו כמה תירוצים באחרונים בזה, והרבה נקטו לחלק בין מצות נר חנוכה לקריאת מגילה [או משום שמגילה מדברי קבלה וחנוכה רק

הוספות ועיונים

⁷⁴ והשו"ע כתב בסתם עבדים משוחררים, ומשמע כדעה ראשונה שעבד שאינו משוחרר פטור. מיהו בב"י הביא ב' צדדים בזה ע"ש, ובה"ח סק"ה כתב שכיון שבב"י כתב את האופן שעבד פטור בדרך אפשר, משמע דעתו עיקר כהאופן הראשון שעבד חייב. (ויש לעי' בזה. ועי' ש"כ בה"ח דעתו למעשה).

⁷⁵ וסברת המחלוקת, דנחלקו מהו 'אף הן היו באותו הנס' הנאמר בנשים, דעה קמייטא סברי שהנס נעשה על ידן (ע"י אסתר) וזה לא שייך בעבדים, ודעה בתרייתא סברי שהן היו בכלל הגזירה והרי אף העבדים שבזמן המן היו בכלל הגזירה ולפיכך עבדים חייבים. ב"י.

⁷⁶ ודלא כבאשה דיז אומרים שמוציאה אחרים, דאותם השיטות הסוברים דעבד חייב סוברים דאין אשה מוציאה אחרים.

מדברי סופרים, או משום שמצאנו קולא בנר חנוכה שיוצאין בו בהשתתפות בפרוטה בלא שליחות]. והמג"א ס"ל שאין חילוק בין חנוכה למגילה, והניח הקושיא בצ"ע, ועפ"ז הכריע במשנ"ב (פ"ק ט) שבמקום הדחק שאין שם אנשים בקיאים במקרא מגילה, יכול הקטן להוציא את הגדול.

אם אשה מוציאה אחרים במקרא מגילה: בגמרא ערכין (ב:) הביאו מהברייתא (תוספתא פ"ב) הכל חייבין במקרא מגילה, וכן הביאו מהמשנה (מגילה יט:) הכל כשרין לקרות את המגילה [להוציא אחרים ידי חובתם]. ושאלו בגמרא 'הכל' לאיתויי מאי, והשיבו לאיתויי נשים, ופרש"י לומר שאף הן חייבות לשמוע מגילה, ושיכולות לקרוא להוציא את האנשים ידי חובתם. וכתב המגיד משנה (פ"א ה"ב) שכן נראה דעת הרמב"ם שהאשה מוציאה את האיש. והתוספות (מגילה ד. ד"ה נשים) הביאו בשם בה"ג שאין האשה מוציאה את האיש ידי חובתו, ולא אמרו בגמרא אלא שהיא חייבת במצות הקריאה. והביאו התוספות (ה"ל) ראייה לשיטת הבה"ג מן התוספתא (מגילה פ"ב ה"ד) שאמרו נשים ועבדים וקטנים פטורים מקריאת מגילה [ולגבי נשים על כרחך כוונת התוספתא שרק אינם מוציאות את האנשים]. ומה שמבואר בגמ' (ה"ל) שנשים חייבות במקרא מגילה, כתב המרדכי (ס' תשעט) שהבה"ג גרס בגמרא 'נשים חייבות ש מגילה', וכלומר שאין הנשים חייבות בקריאה אלא בשמיעה, ולפיכך אינן יכולות להוציא את האנשים שחייבים אף בקריאה, שאין קריאת הנשים קיום מצוה כלל, ורק כשהאשה קוראה הרי היא יוצאת משום ששומעת קריאת עצמה אבל הקריאה גופא אינה קיום מצוה. ומה שמבואר בגמרא שנשים כשרות לקרות המגילה ולא רק שחייבות בשמיעתה, יישב המרדכי (וכ"ה בתוספות ה"ל) שכוונת הגמרא להכשירן להוציא נשים כמותן.⁷⁷ וסיים המרדכי שלפ"ז יש לנשים לברך 'על מישמע מגילה' אפילו אם קוראת לעצמה. ובמג"א (פ"ק ה) הביא בשם הסמ"ג עוד טעם שאין האשה מוציאה את האיש [אף אם נאמר שאשה חייבת בקריאה ולא רק בשמיעתה], דמגילה הוי כמו קריאת התורה, שאשה פסולה לקרוא משום כבוד ציבור. וכתב המג"א בשם זוהרה, שאשה לא תקרא את המגילה אפי' לעצמה אלא תשמע מאחרים. אמנם בש"צ (פ"ק טז) הביא מהחיי אדם שלא נמצא לשון זו בזוהר אלא אמרו שאינם קוראות ר. וע"ע במשנ"ב ס"ק ח ובשה"צ ש.

אם אפשר לצאת ידי קריאת המגילה מחרש: איתא במשנה (מגילה יט:), השומע קריאת המגילה מחרש שוטה וקטן לא יצא ידי חובתו. ומה שאמרו חרש, כתבו התוספות (ד"ה חזין) שאע"פ שסתם חרש היינו שאינו שומע ואינו מדבר (משנה תרומות פ"א מ"ב), והוא כשוטה וקטן שאין בהם דעת (גמ' יומא מג. ועוד), על כרחך כאן שקורא את המגילה מדובר בחרש שמדבר, והוא נחשב כבן דעת לכל דבר (הגיגה ב:) מלבד דבר שנצרכת בו שמיעת האוזן. ומבואר בגמרא שזה כדעת ר' יוסי הסובר בעלמא ששמיעת האוזן מעכבת, כגון לענין קריאת שמע וברכת המזון, וה"ה לענין קריאת המגילה. והנה בגמרא (ברכות טו. ובשור"ע סי' סב ס"ג) נפסק לענין ק"ש דלא כר' יוסי, אלא הקורא את שמע ולא השמיע לאוזנו יצא. וכאן במגילה הגמ' (ט:) השוותה דין מגילה לק"ש, ומשמע שלהלכה אף במגילה ק"ל שבדיעבד יצא. אמנם הרי"ף והרא"ש ויש גירסאות גם ברמב"ם כן העתיקו המשנה כצורתה שהשומע מחרש לא יצא. וכתב הבי"י לבאר בדוחק שכיון שסתם משנה (מגילה יט:) נקטה שלא יוצא, משמע דכן עיקר להלכה, ואף שלענין ק"ש וברכת המזון ק"ל שאין שמיעת אוזניו מעכבת, שאני מגילה דהוא ענין פרסום הנס ואין די במה שמוציא הדברים בפיו אלא צריך שישמע את סיפור הנס [והגמ' השוותה בין מגילה לק"ש אינו אלא בדרך משא ומתן לפלפולא. מחצ"ה]. וכן פסק בשו"ע (כא) שחרש אינו מוציא אחרים במגילה. [ולענין אם החרש בעצמו חייב במגילה לדעה זו, עיי' בה"ל ד"ה חרש]. והבי"ח ופרי"ח ועוד אחרונים חלקו על השו"ע ונקטו שחרש מוציא אחרים, וכמו בק"ש, וכפי שמבואר בגמרא שדין ק"ש ומגילה שוים. אמנם גם

הוספות ועיונים

⁷⁷ ולדעת רש"י וסיעתו הבבלי פליג אתוספתא וא"כ הלכה כהבבלי שנשים חייבות בקריאה וגם מוציאות את האנשים. באור הגר"א.

לשיטתם דוקא בדיעבד יוצאים אך לכתחילה אין לשמוע מחרש וכמו בק"ש שלכתחילה צריך שישמיע לאוזניו (גמ' ברכות שם וש"ע ס"ב ס"ג).

אם שמיעת האוזן מעכבת במגילה: לדעת הפוסקים לעיל שאין חרש יכול להוציא אחרים ידי חובה, ואף שבעלמא אין שמיעת האוזן מעכבת, וביאר הבית יוסף הטעם דשאני פרסום הנס שצריך שישמיע לאוזניו, מבורר שאף מי שיכול לשמוע וקרא ולא השמיע לאוזניו, לא יצא (שה"צ סק"י). והט"ז (סק"ג, הובא במ"ב ס"ק ה) כתב לפרש באופן אחר הטעם שחרש אינו מוציא אחרים, דחרש גרע טפי שאינו יכול להשמיע לאוזנו, וכלומר דמי שיכול להשמיע לאוזניו אין קריאתו פסולה אע"פ שלא השמיע, כיון שהוא ראוי להשמיע, ורק מי שאינו יכול להשמיע קריאתו פסולה [על דרך שאמרנו (מנחות קג): כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת]. ומבורר נפק"מ בין הביאורים לענין מי שקרא מגילה ולא השמיע לאוזניו, דלביאור הבי"י לא יצא ולביאור הט"ז יצא.

22. השומע את המגילה: אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יוצא ידי חובתו. וצריך שיכוין הקורא להוציא והשומע לצאת. השומע ממי שלא חייב בקריאה, כגון שוטה, האם יצא.
תשובה: לא. סעי' בוס"ק ד.

23. נשים: (א) האם נשים חייבות בקריאת מגילה. (ב) האם יכולות להוציא איש. (ג) ולהוציא חברתה. (ד) ולהוציא נשים רבות. (ה) מה כתב המג"א בענין קריאת אשה את המגילה. (ו) אשה הקוראת, האם מברכת על הקריאה. (והנוסח). (ז) אשה שכבר יצאה האם יכולה להוציא אשה אחרת.

תשובה: (א) כן, שאף הן היו באותו הנס. לכן צריך האיש לקרוא בביתו בשבילם, ובקצת מקומות נוהגין שהולכות לעזר"ל לשמוע הקריאה, אכן צ"ע איך יוצאות שם שא"א לשמוע כדין⁷⁸. (ב) כן, וי"א שלא. (ג) מוציאה. (ד) לא תוציא דזילא בהו מילתא. (ה) המג"א מצדד שאשה לא תקרא לעצמה כלל רק תשמע מאנשים, אך אם אין לה ממי לשמוע תקרא בעצמה. (ו) כן, ותברך לשמוע מקרא מגילה כי י"א שאינה חייבת בקריאה אלא בשמיעה⁷⁹. (ז) לא, שיש להסתפק אם הם בכלל ערבות שאע"פ שיצא מוציא (ולעיל סי' רעא שה"צ ט' פסק שהם בכלל ערבות ומוציאין. שוה"ל הל' ה). סעי' א בוס"ק א ז ח ושה"צ ובה"ל ד"ה ונשים.

24. קטן: (א) קטן שהגיע לחינוך, האם יכול להוציא אחרים. (שלא במקום הדחק). (ב) ואם הוא מקום הדחק שאין שם אנשים בקיאים במקרא מגילה.

תשובה: (א) לא. וכ"ש שאם כבר יצא אין מוציא אפי' אשה⁸⁰ או קטן אחר. (ב) יכול להוציאם. סעי' בוס"ק ו בה"ל ד"ה ונשים.

הוספות ועיונים

⁷⁸ מפני המרחק, אי נמי מפני רעש הקטנים, כדלקמן בתשו' בסוף הסימן. וכיון שאין כל המקומות שוים ויש מקומות שניתן לשמוע בנקל את הקריאה בעזרת נשים, כתב הכף החיים (ס"ק ג) שבמקומות הללו הנשים נוהגות לשמוע הקריאה מהעזרת נשים.

⁷⁹ בשו"ת אור לציון (ח"ד פ"ד אות ג) כתב שמדברי השו"ע בסעיף א' הכל חייבים בקריאתה אנשים ונשים וכו', משמע שאינה חייבת בשמיעה בלבד אלא אף בקריאה, ותברך על מקרא מגילה כמו האיש. ובכף החיים (ס"ק יט) הביא שכן דעת הפרי חדש ושלחן גבוה ומחזיק ברכה לברך על מקרא מגילה. ולעצם הברכה, דעת הכה"ח (שם) שאשה לא תברך, וכ"כ בנן איש חי (תצוה א), ועי' באול"צ (שם) שאשה שאומדת בדעתה שיכולה להאזין היטב כל המגילה, תברך ותוציא את האחרות בברכה, ובתנאי שהבעל קורא בקי בקריאה [דאלא"ה מצוי שטועה באופן הפוסל את הקריאה ולא יתקנהו].

⁸⁰ ומשמע מזה שאם עדין לא יצא יכול להוציא את האשה [וכ"ה להדיא בבאר היטב כאן], וכתב השוה"ל הלכות (הל' ח) שצ"ע מדוע יכול להוציאה [שהרי כתב המשנ"ב (ס"ק ו) שקטן אינו מוציא את הגדול אפי' אם הגיע לחינוך]. והיה מקום לכאן ליישב דברי הבה"ל, שמה שמבורר בדבריו שקטן מוציא גדול, משום שדן לענין ערבות, ובא לומר שגם אם קטן מוציא גדול [וכדעת הסוברים כן שהביא דעתם לקמן ס"ק ו] עכ"פ אין בו דין ערבות ואם יצא אינו מוציא. ואח"כ שוב במשנ"ב ס"ק ו' דן בענין אם קטן מוציא והסיק

25. **חֶרֶשׁ:** א) חרש המדבר ואינו שומע, האם יכול להוציא אחרים. [לכתחילה או בדיעבד]. ב) והאם החרש עצמו חייב במגילה. ג) חרש השומע כשמדברים לו בקול רם, האם מוציא אחרים.

תשובה: א) י"א שאפ"י בדיעבד לא מוציא (כן דעת השו"ע⁸¹), ודעת כמה אחר' שמוציא אחרים בדיעבד אך אין לעשות כן לכתחילה. ב) מהשו"ע משמע שלא, והבה"ל מסיק דחייב [ואף אם יקרא בלי טעמים אין קפידא (עי' גם לקמן סי' תרצא ס"ק כה)]. ג) כן. סעי' ב' וס"ק ה' ובה"ל ד"ה חרש.

26. **שמיעת הקורא בעצמו: הקורא בעצמו, האם יש קפידא שישמיע לאזנו.**

תשובה: יש לזיזר מאד שישמע, דאל"ה י"א שאפ"י בדיעבד לא יצא (והיינו דעת הב"י בבאור דעת האוסרים לעיל תשו' קודמת אות א'). שה"צ ז.

לא) **שאלה למעשה:** מי ששומע את המגילה מפי הבעל קורא, ושם לב שלא שמע מקצת מהמילים, והדין הוא שיחזור ויקרא בעצמו התיבות שחסרים לו (כפי שכתב המ"ב כאן ס"ק ה) [עד שיגיע למקום שאוחז שם הבעל קורא]. מה צריך לזיזר כשחוזר וקורא, ע"פ הנלמד בסעיף זה מדין חרש. (עי' שה"צ ס"ק ז).

27. **אנדורגינס, טומטום, חציו עבד: האם יכול להוציא אחרים או את מינו או את עצמו: א) אנדרוגינס. ב) טומטום. ג) עבד שחציו בן חורין.**

תשובה: א) מוציא את מינו, שא"ו כולם זכרים או כולם נקבות (וכ"ש שמוציא את עצמו), אבל אין מוציא לא את איש ולא את אשה. ב) אין מוציא אפילו את מינו (ורק את עצמו מוציא). ג) אינו מוציא גם מינו, וי"א שאפ"י את עצמו אינו מוציא וצריך לשמוע מאחרים. סעי' ג' וס"ק י' יא יג.

28. **מודר הנאה: השומע מגילה ממי שהוא מודר הנאה ממנו, האם יצא.**

תשובה: כן, דמצות לאו ליהנות ניתנו ולא מקרי הנאה. סעי' ד' וס"ק יד.

תשובות לשאלות למעשה:

א) דעת האליה רבה להתיר כשהכל רואים שהטלטול הוא לצורך הנרות ולכא"ו ה"ה בזה. ב) יש כאן ב' נושאים: א' - האם נר שכבה נחשב נר של מצוה. ובזה כתב המשנ"ב שלא, דהדלקה עושה מצוה. מיהו כתב הבה"ל לעיל (סי' תרעג ס"ב ד"ה אם) שאם כבר אחד מנרות הידור קודם שהדליק כולם, לא קיים מצות הידור, וממילא חוזר דינו להיות נר של מצוה. נושא ב' - האם מותר להדליק נר הידור מנר הידור. הנה מן הדין ודאי מותר כדכתב המחבר, והמנהג להחמיר שלא להדליק נר מנר כדכתב הרמ"א. אמנם לפי הטעם שביאר הרמ"א שיעקר המצוה הוא נר אחד, משמע שדוקא מנר ראשון אין להדליק שאר נרות אך להדליק נר הידור מנר הידור ששתיהם דרגתם שוה שרי (וכ"כ בליקוטי חבר בן חיים ח"ב ליקוטי או"ח עמ' לח ד"ה רמ"א), מיהו מסתימת לשון הרמ"א משמע לכא"ו שאין מדליקין כלל נרות חנוכה, ועי' בזה בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' צו אות ב). ומ"מ את נר השמש ודאי א"א להדליק מנרות הידור - שבהם יש קצת מצוה (רמ"א ס"א) ואילו השמש נחשב של חול (מ"ב ס"ק ג).

הוספות ועיונים

שקטן אינו מוציא אלא בשעה"ד גדול ע"ש, ולפ"ז מה שכתב בה"ל זהו רק על צד שקטן מוציא גדול. וכתב לן הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין לתרץ כן, דהיה לבה"ל לפרש שכונתו רק על צד זה שקטן מוציא את הגדול, אלא משמע שבכל ענין מייירי שיכול להוציא אם עדין לא יצא.

⁸¹ לכן כתבו הב"י איש חי (תצוה ב) והכפ החיים (סק"ח) דהשומע מחרש יחזור ויקרא, אך לא יברך כדי לחוש לחולקים.

- (ב) דין זה שנוי במחלוקת, אמנם נראה פשוט שיוכל להדליקו מנר השמש - שהרי הוא נר של חול, וכנ"ל ס"ק ג.
- (ג) כן, כמבואר בלשון השו"ע שכתב שאם הדליק ואז הוסיף שמן כשיעור לא מהני דהדלקה עושה מצוה, משמע שאם הוסיף קודם שהדליק יצא, דהעיקר שבזמן ההדלקה יהא כשיעור (וכ"כ הערוה"ש ס"ד).
- (ד) כן.
- (ה) כן. [ואם אינו בעת ההדלקה נשאר השה"צ בצ"ע].
- (ו) לכאוף לא, שהרי הנר אינו בתוך טפח הסמוך לפתח, וגוף החנוכה לכאוף לא מהני שעומדת בתוך הטפח הסמוך לפתח אלא צריך שהנר עצמו ידלק שם (וכן צידד בחוט שני עמ' שיג).
- (ז) שישתתף בפרוטה עם אחד מהמדליקים בפתח הבנין (וכ"כ להדיא הטור בשם רב שר שלום גאון⁸². וראה הערה. ועי' מ"ב ס"ק ג ובשה"צ בפרטי ההשתתפות).
- (ח) שידליק קודם הזמן שמדליקים עליו בביתו⁸³.
- (ט) לכאוף יש לאסור זאת [גם למתירים לאחר חצי שעה], שהרי הוקצה למצוותו, שכל זמן שיש עוברים בדרך נחשב זמן המצוה בשביל הידור זה (ואין נראה לומר שכיון שאינו אלא הידור אין איסור הנאה מהנר בזה. ויש קצת ראייה לכך ממה ששמן של נרות ההידור דהיינו הנוספים על הנר האחד גם אסורים, אף שאינם אלא הידור).
- (י) לכאורה נר חנוכה עדיף, דהטעם של שלום ביתו ופרש"י כדי שלא יצטערו בחושך, אינו אלא כשאין אור כלל, אך כשבלא"ה יש תאורה עדיף נר חנוכה שיהא פרסומי ניסא. וכיו"ב כתב האגרות משה (או"ח ח"ה ס"ה כ אות ל) לענין קדימת יין לקידוש או נר לשבת, שבזמנינו שיש תאורה יין לקידוש קודם לנר שבת, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק דיני נר שבת פ"ב אות ד). אמנם לפי הטעם שהביא המאירי בשם יש מפרשים בענין שלום ביתו (מובא לעיל בהערה), לכאוף לא שנא ובכל גונא נר שבת קודם [נר אחד בלבד]. ועי'.
- (יא) מבואר במ"ב שרק האשה מקבלת שבת בהדלקתה ולא האיש [ואפי' אם הדליק וכ"ש כאן שלא הדליק], ולכן יכול להדליק. ומוציא גם את האשה בהדלקתו, כמ"ש המ"ב שיכולה לומר לאתרו להדליק ויוצאת בזה.
- (יב) מצד שבת אין איסור, כיון שאין אדם גורם הכיבוי, אך מצד הל' חנוכה יש לזיהר מלהניח הנר במקום כזה שעלול ליכבות ע"י הרוח. או יעמידו חציצה בין הנרות למקום הרוח.

הוספות ועיונים

⁸² אמנם דבריו לא הובאו בפוסקים. ועי' בס' פניני חנוכה (עמ' עא-עב) בשם הגרי"ש אלישיב שהפוסקים לא נקטו כדבריו, משום שב' אנשים בב' בתים אינם יכולים לצאת לכתחילה ע"י השתתפות בנר אחד. וע"ש אריכות בענין זה. ומ"מ למעשה נראה שבענינו יוכל להשתתף לכתחילה, מפני שאינו רוצה להדליק בפתח הבנין אלא רק בשביל הידור לחוש לדעות הסוברים כן, ובכחאי גונא שפיר דמי לסמוך על השתתפות; וכן מבואר בדברי הגרי"ש שם שבשה"ד אפשר להשתתף עם המדליק בפתח הבנין, ומינא לענינו שאינו אלא בשביל להדר, שיוכל לעשות כן לכתחילה.

⁸³ אמנם יש לעיין דשמא המ"ב כתב כן בהסתמך על שיטות הסוברים מדליק בברכה, אך לב"י וסיעתו שא"א לחייב עצמו בברכה כן בזה אינו יכול להקדים למי שמציאו ולחייב עצמו בברכה; ומאידיך גם לענינו יש צירוף, שאף אם יסבור כהדעות שיוצא בהדלקת הוריו, יוכל להסתמך לענין זה על הסוברים אינו יוצא, ועי'.

(ג) מותר, כדמשמע במ"ב שהחשיש מצד שמקרב או מרחק השמן דהוי מבעיר או מכבה, אך נענוע השלהבת בלבד אין בו גריעותא, וכן מבואר כמה שהתיר בשה"צ נר חלב - אף שודאי השלהבת זזה. (וכן כתבו הערוך השלחן [רעזו], שש"כ פ"ג סעי' לח] בשם הגרשו"א, אור לציון [ח"ב יח כ], חוט שני [ח"ב לה ב], שבנענוע השלהבת בלבד אין איסור).

(ד) א. יכול, שרק בנרות המצוה אין נהנים לאורן ואין שייך לברך עליהם מאורי האש, אך נר השמש שמוותר להנות לאורו אפשר לברך (ואין חיסרון במה שמשמש מנר מצוה של ביהכ"ס [עני' מ"ב תרעד ז], דהא נר הבדלה נמי מצוה הוא כמבואר במ"ב כאן ס"ק א). ב. שישתמש בנר שעומד להדליקו לנר חנוכה - להבדלה (ויקרב לו נר אחר כדי שיהא אבוקה, כנ"ל הע' 30), ואחר ההבדלה יכבהו ואח"ז ידליקו לנר חנוכה, והטעם משום דהואיל ונעשתה בו מצוה אחת יעשה בו מצוה אחרתא.

(טו) מהשו"ע שכתב שאם אמר השם אין מחזירין אותו ולא כתב עצה זו, משמע שלא יעשה כן. וכ"כ ללמוד מדברי השו"ע כאן במשנ"ב לעיל (ס' קפח שה"צ ס"ק יח).

(טז) אינו מפורש במ"ב כאן, אך נלמד ממה שביאר החילוק בין שחרית שלא עולה לפי שיש בו הלל לערבית שעולה, ש"מ גם במנחה עולה (וכ"כ להדיא לעיל ס' תרעא ס"ק מד. והובא לעיל בתשו' 34 במוסגר).

(יז) משמע מהבה"ל שיסגרו הס"ת שהוציאו ויקראו בשני קריאת ר"ח ואח"כ יקראו בראשון שהוציאו בשל חנוכה.

(יח) שאין קפידא בזה (וכן מבואר גם במ"ב לעיל ס' תרפד ס"ק ט ובסי' קלה ס"ק לו).

(יט) מותר שאין זה תענית ציבור (ודלא כהפמ"ג בדתענה"ג שאוסר אף תענית יחיד עי' שעה"צ. ובחנוכה עצמו חתן אסור להתענות כנ"ל ס' תקע"ג ס"א. ובערב חנוכה מחלוקת - לשו"ע מותר ולב"ח ופר"ח אסור כמבואר בסעיף זה).

(כ) כיון שאנוס הוא יכול לקרוא ק"ש, אך לא לקרוא מגילה של לילה (ודלא כט"ז - שה"צ ס"ק ג) (וכן אינו יכול להתפלל ערבית אז שרק ק"ש וברכותיה יכול דזמן שכיבה הוא, והשכיבנו גם אינו יכול לומר, כדלעיל ס' רלה ס"ד וס"ק לד).

(כא) א. משמע שאינו ראוי, דההיתר להתפלל בציבור מועט הוא רק משום דיש לו קביעות שם, אבל בזה שיש לו קביעות דוקא בצבור הגדול משמע שחל עליו חיוב של ברוב עם (וכן מבואר בשו"ת שבת הלוי ח"ט ס' קמה אות ב ללמוד מאכן, ומ"מ כתב שאם הוא דחוק לצאת לדרך מצוה, יכול להתפלל עם הציבור הקטן, כיון שדין זה של 'ברוב עם' אינו אלא למצוה מן המובחר [כמבואר בבה"ל לקמן ס' תרצ ס"ח ד"ה צריך], ועיקר הדין של פרסומי ניסא מתקיים בעשרה אנשים ומעלה. ומה שמבטלים ת"ת כדי לקיים 'ברוב עם' הוא רק למצוה מן המובחר). ב. ילך להשלים מנין אצל הזקן. כן יש ללמוד מהשעה"צ שכתב שפשוט שהבתי כנסיות קטנות שבעיר לא מחוייבים לילך לבית הכנסת הגדולה בשביל לקיים מצות ברוב עם, ומבואר שברוב עם אינו תקנה, אלא מעלה במצוה, ונדחית מפני מעלה אחרת של קביעות ביכ"ס, וכ"ש ש"ל שנדחית מפני גמ"ח. (וכן הורה הגרי"ש אלישיב [פסקי שמועות פורים עמ' נד], והוסיף עוד טעם שמצות גמילות חסדים אינה פחותה ממעלת ברוב עם). ג. מלשון הרמ"א 'אין שום מצוה דאורייתא נדחית משמע לכאן' שמצוה דרבנן נדחית מפני מקרא מגילה שיש בה פרסומי ניסא ואפי"ם אם תבטל המצוה האחרת לגמרי. (והובא לעיל בהע' שכן דעת הכה"ח בשם הנה"ש, ושם כתב להדיא בציור הנזכר שקריאת מגילה עדיף, והוסיף - וכ"ש שתפילת מנחה אפשר בתשלומין).

(כב) קוראים בט"ו, ואין לחוש שמא נתייבשה תחילה דסתם עיירות מוקפות תחילה או מתיישבות על דעת להקיפן. ואע"פ שעכשיו אין בה חומה הדין כן. וא"צ בה עשרה בטלנין, אך כיון שיש חולקים, אם אין בה י' בטלנין יקראו גם ב"ד (בלא ברכה).

(כג) מצד עצמה אין בה נידון שמא היא מוקפת מימות יהושע, וכדיתבאר לקמן ס"ד שבסתם אין חוששים על עיר שמא היא מוקפת. וביחס לכרך הסמוך לו, תחילה יש לדון אם יש בה דין סמוך ונראה לכרך, שזה תלוי: א. האם היא בתוך שיעור מיל לכרך המוקף וי"א עד מיל ולא מיל ממש, וי"א דוקא כשהיא תוך עיבורה של הכרך, והעיקר כדעה ראשונה]. ב. האם נראית עם הכרך וי"א דוקא כשנמצאת עד שיעור מיל, והעיקר כדעה ראשונה]. ג. האם היא משותפת עימה בעניניה, ש"א שכשהיא רחוקה יותר ממיל צריך שיהיו משותפים יחד בעניניהם. ד. גם אם היא סמוכה ונראית, כתב הבה"ל בשם הברכ"י שאין דין סמוך לספק, ובכל גונא קוראים ב"ד (ועי' חזו"א [או"ח קנד ג ומובא כאן בשו"ה"ל הל' ין דפליג, וס"ל שכיון שדין סמוך נלמד מפסוק אין לחלק בזה מסברא, ולדעתו יקראו בט"ו).

(כד) א. לכתחילה אין לעשות כן אלא יחפש בר חיובא כמוהו שיקרא לו, ובדיעבד אם עשה כן יצא. ב. משמע שלא, ולא מבעיא לסוברים שבני ברק דינה לקרוא ביום י"ד ודאי - הלא מבואר במשנ"ב שאין בן י"ד יכול להוציא בן ט"ו, אלא אף לחוששים להחמיר שצריכים לקרוא גם בט"ו, אין זה אלא מספק, ולפי הצד שהם כבני י"ד א"א שיוציאו בן ט"ו ודאי.

(כה) שזה ספק, וכמו שאמרו בגמ' על טבריה שיש ספק מתי קוראים בה משום שהים מקיפה מצד אחד וספק האם הים נחשב כחומה, והוא הדין באי המוקף מים מכל צדדיו. [אמנם יתכן שאינו דומה, שאפשר לומר שצריך שיהא המקום מיושב מימות יהושע ולא די שמוקף חומה מימות יהושע]. (ודברים אלו נתבארו בשו"ת אור לציון ח"ד פנ"ה אות ו בביאורים ד"ה והנה).

(כו) כן, דלא גרע מהעוקר דירתו מהעיר לכרך שנתחייב כאן וכאן. (ועי' עוד פרטים בדין זה במשנ"ב דרשו על ס"ק יב ד"ה ולענין מה וד"ה ולענין בן).

(כז) הוא מה שאמרו בגמ' מגילה (ד). "פורים שחל בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום". ואכן הדרשן נשא ונתן בתוך דבריו בעניני פורים ומגילת אסתר.

(כח) לכאן חולה דינו כדין היוצא בשיירה שאינו יכול לקרוא את המגילה בזמנה, ולפ"ז יקראנה מיום י"א⁸⁴ ולא יברך. ואם גם מיום י"א אינו יכול לקרוא יקראנה מר"ח אדר. [ואם צריך עשרה, ואם צריך לקרותה בלילה, עי' ס"ק כ]. ואם קראה לפני הזמן ולבסוף היה באפשרותו לקרוא בזמנה, יקרא שוב ובברכה. אמנם יתכן לדחות ולומר שחולה שאינו בר חיובא כלל ביום פורים אין דינו כהיוצא בשיירה, ששם הוא בר חיובא, ויתכן לומר שחולה אין עליו חיוב קריאה כלל ואין מוטל עליו להקדים הקריאה, ועי'. (שו"ר בשו"ת אור לציון ח"ד פנ"ה תשו" נד שכתב שנראה כהאופן הראשון שדינו כהיוצא בשיירה).

(כט) כן, ולא יברך (ונראה שלמעשה טוב שיסע לירושלים להיות שם ביום ט"ו, וכך יהיה בן כרך ליום אחד ויקרא בברכה, וינהג פורים לכל דבר, כנ"ל סעי' ה).

(ל) שיכול להוציאם בשופי, שהרי הוא כישראל לכל ענין (וכמו שיכול להוציא אחרים בכל דבר, וכנפסק בשו"ע ס"י נג סעי' יט). ולא הוזכר כלל בגר נידון של 'היו באותו הנס'. (וזה פשוט, שרק באשה

הוספות ועיונים

⁸⁴ ודבר חידוש כתב בחתם סופר (מגילה ב). שהראשונים כתבו שעיקר התקנה של מרדכי ואסתר שאפשר לקרוא מ"א ואילך לא היה בשביל בני הכפרים אלא בשביל יוצא לדרך וכיו"ב, ובית דין שאחריהם תיקנו שגם בני הכפרים יוכלו להקדים. וכיו"ב כתבו במרומי שדה (ב) וברש"ש (ב) ובקו"א לטורי אבן (ה). ועי' בזה בהרחבה בקובץ קול התורה פב, עמ' קנא.

שבעלמא היא פטורה משום מצוות עשה שהזמן גרמא, בזה הוצרכנו לטעם של היו באותו הנס, וכן בעבד שאינו משוחרר שדינו כאשה, אבל איש ישראל בלא"ה הלא חייב בכל המצוות וגם יכול להוציא אחרים מדין ערבות⁸⁵).

(לא) שיזהר להשמיע לאוזניו מה שקורא, שלדעת הסוברים חרש אינו יכול לקרוא המגילה, ולביאור הב"י היינו משום שאינו יוכל להשמיע לאזניו, דין להשמיע לאזניו הוא לעיכובא (אמנם יזהר שלא יגביה קולו באופן שישמעוהו אחרים, כדלקמן סי' תרצ"ה"צ ס"ק יא).

הוספות ועיונים

⁸⁵ ובר מין דין שלעצם הסברא של 'היו באותו הנס' לכאורה אף גרים היו באותו הנס, שגם הם ניצלו מהגזירה, אך זה תלוי בפירושי הראשונים ב'אף הן היו באותו הנס', שלמפרשים שהם השתתפו בהצלה - כאן אינו שייך, [וכפי שכתב הב"י צדדים אלו לענין עבדים]. ומ"מ כבר נתבאר שלמעשה אין נפק"מ בזה דבלא"ה הרי הם כישראל לכל דבר.